

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТЕВОЈНИ ТЕОРИСКИ ЧАСОПИС

БРОЈ 6

ЈУН 1956

ГОДИНА VIII

САДРЖАЈ

	Страна
Пуковник Михаило Јовановић: Размишљања о тактици — — — — —	3
Пуковник Александар Војиновић: Покретљивост у атомском рату	15
Пуковник Владимир Бакарић: Електроника у савременој армији	18
Потпуковници М. Станковић и Ч. Николић: Још једно мишљење о управљању ватром артиљерије — — — — —	23
Потпуковник Видак Вујновић: Да ли је центар за управљање ватром артиљерије тактички оправдан — — — — —	30
Пуковник Жарко Гановић: Нека питања техничког обезбеђења јединица у одбрани — — — — —	41

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Пуковник Милутин Марковић: Искуства из операција у Норвешкој 1940 године — — — — —	47
---	----

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Генерал-мајор Јагош Ускоковић: Које јединице треба да буду позадинско-снабдевачки органи у рату — — — — —	62
--	----

IZ INOSTRANIH ARMIIJA

Vatra i manevar — na američkom tenkovskom poligonu — — — — —	69
Problem evakuacije u uslovima primene nuklearnih oružja — — — — —	75

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

E. Šmit-Rihberg: Kraj na Balkanu — — —	78
Pukovnik Burkhart Miler-Hilebrand: Nemačko vrhovno vojno rukovodstvo u početku Drugog svetskog rata — — — — —	79
—: Mir zbog uzajamnog straha — — — — —	83
Povodom prikaza članka admirala Kasteksa: »Neki strategiski aspekti rata u Indokini«	87
Vilhelm Troje: Invazije od 1066 — 1944 — —	90
Potpukovnik Klemente Ramasko: Budućnost ar- tiljerije — — — — —	93
Potpukovnik V. F. Keplhorn: Uticaj nuklearnog oružja na vojne operacije — — — — —	95
Major Džek Dabs: Prevodioci i tumači u armiji	97
Kapetan Biderman: Opravdanost postojanja konja u savremenoj armiji — — — — —	100

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник
пуковник

Милутин Шушовић

Пуковник **МИХАИЛО ЈОВАНОВИЋ**

РАЗМИШЉАЊА О ТАКТИЦИ

Революционарне промене у техници и наоружању, као и други веома променљиви услови, захтевају одговарајућу тактику. Другим речима, да би тактика била савремена, она мора да иде укорак са тим променама, тј. да се стално усавршава, допуњује и исправља, да би што боље одговарала потребама савременог рата. За време мира те се промене могу одражавати у теорним радовима, у настави на високим војним школама и у прилагођавању дотада важећих или у издавању нових правила. Пошто се тактика никада не може фиксирати тако да у потпуности одговара свим условима будућег сукоба, нужно је да се сталним и упорним удубљивањем сагледавају бар опште смернице њеног развоја и мењања и да се припрема таква тактика која ће у моменту сукоба што више одговорити стварним условима и потребама, гј. тактика која неће трпети корените промене.

У страног литератури и наставној пракси постоје веома различита мишљења о организацији и методу извођења наставе из тактике. Међутим, те разлике у мишљењима више потичу услед различитих и недовољно одређених погледа на саму тактику из које треба изводити наставу, односно из концепције о будућем рату и о обуци коју намећу услови тог рата, него због разлике у погледима на саму организацију наставе.

Очигледно је да научни рад на пољу тактике у данашњим сложеним и променљивим условима добија нарочиту важност, зато при томе раду у првом реду треба добро упознати не само све елементе који већ постоје, већ и оне чија се појава предвиђа, да би се на основу свега тога могли извучити одговарајући закључци о тактици. Међутим, овде треба уочити чињеницу да се тактика — услед сталног повећавања броја елемената који на њу утичу и са којима се она сусреће — све више усложњава и проширује, тако да се, из дана у дан, поред постојећих појављују и нови проблеми.

Пошто у области тактике постоји низ веома крупних и интересантних тема¹⁾ које се, разумљиво, не могу солидно обрадити у једном чланку, овде ћу покушати да изнесем своје мишљење о условима од којих тактика зависи и о начину и мерилу за издвајање појединих тактика. Али пре тога треба дати одговор на питање: шта је тактика и да ли постоји једна тактика или више различитих тактика. По моме мишљењу, постоји тактика као пракса, тј. начин поступања и рада тактичких јединица и вештина њиховог вођења, и тактика као део теорије ратне вештине. Дакле, овде треба уочити разлику између теорије тактике и тактике као праксе. Ово разликовање је неопходно да не би долазило до застрањивања било у смислу вештачког одвајања теорије од праксе, било у смислу претераног истицања и прецењивања једне на рачун друге. Очигледно је да је тактика постојала у пракси и пре но што је оформљена њена теорија. Теорија је могла да повеже, објасни и уопшти само оно што је у пракси већ постојало. Међутим, борба се није могла разумно водити без извесних процена, запажања и закључака који су у суштини претстављали зачетак теорије. Начелне поставке теорије могу се примењивати у пракси зато што су оне произашле из искуства прошле праксе и што се заснивају на правилном предвиђању будуће праксе. Другим речима, при решавању конкретних тактичких проблема у пракси постоји стално ослањање на теорију тактике, на стечена и уопштена искуства из ранијих борби и на размишљања, предвиђања, упутства и одредбе који су стварани још пре дотичне борбе, тј. на правилске одредбе и тактику као науку. У току вођења саме борбе проверава се исправност теорије, тако да се понекад напуштају или мењају чак и неке начелне поставке, или се на основу разних запажања и закључака уопштавају и уносе у теорију и сасвим нове одредбе. На тај начин, теорија тактике се проверава, коригује и допуњује новим поставкама које одговарају постојећим условима. Очигледно је да у стварању сваке нове праксе долази до изражаја умни рад, као и код стварања теорије, само је разлика у томе што се код праксе овај рад везује претежно за једну конкретну ситуацију (у којој многи елементи нису познати) и обавља у кратком временском року, дакле, под тешким условима, док се при стварању теорије приступа упоређивању, ширим анализама и уопштавању под много повољнијим условима. Нов начин поступања у пракси у себи већ садржи главне контуре нове теорије. С друге стране, и теорија тактике која се обрађује и ствара за време мира, базира не само на дотадашњој пракси, већ и на факторима који су се већ појавили или се са сигурношћу претпоставља да ће се појавити

¹⁾ На пример: које су основне карактеристике савремене тактике; у коме смислу савремени услови утичу на тактику; какве су опште смернице њеног даљег развоја; у чему се савремена тактика разликује од тактике из блиске прошлости; каква треба да је теорија савремене тактике; организација и метод наставе савремене тактике; где су границе између тактике и оператике; законитости у тактици; случајност у тактици; да ли постоји национална тактика, итд. Свака од ових тема може бити предмет посебне студије.

и испољавати свој утицај на будуће тактичке поступке. Отуда и у тактици, као и у свакој науци, постоји узајамна зависност теорије и праксе и њихово стално преплитање. Оваква специфична повезаност праксе и теорије мора да се одражава и у самом појму „тактика“. Стога је непотпуна дефиниција да је „тактика наука која проучава начине вођења трупа у борби...“ или да је „тактика вештина вођења трупа у борби“ или „вештина вођења борбе“. Тактика није ни само наука (теорија која је произашла из праксе и која се примењује у пракси) ни само пракса (вођење трупа, односно вештина вођења трупа која има и своју теорију), већ је тактика и пракса и теорија (наука) о тој пракси.

Тактика (и као вештина и као део теорије ратне вештине) зависи од многобројних *услова*, у првом реду од јединица (њихове организације и формације, квалитета и квантитета њиховог људства, наоружања, опреме и разних других материјалних средстава), од средине у којој се борба води, од карактера те средине и од времена. Тактика зависи нарочито од човека, од његових физичких и психичких особина, од његовог морала и схватања, од степена његове опште и техничке културе, итд. Јер је он и творац и главни извршилац тактике. Организација и формација јединица треба да омогуће што бољу и ефикаснију примену одређене тактике, тако да потребе тактике условљавају одговарајућу организацију и формацију јединица.

Каква ће бити тактика у пракси зависи и од њеног схватања, тј. од постојеће тактичке доктрине и од степена познавања војне науке, јер од спреме и способности старешинског кадра зависи да ли ће се припремати и у пракси примењивати најцелисходнија тактика која ће одговарати постојећим условима, тј. таква тактика у којој ће бити најбоље искоришћене све особине и могућности људства, расположива материјална средства и земљиште.

Пошто се промене у наоружању (које од свих материјалних средстава изражава највећи утицај на тактику) и у техници уопште, веома често дешавају, природно је што је његов утицај на мењање тактике кроз историју био најчешћи и најуочљивији. Неоспорно је да и земљиште (које се мења релативно мало и веома споро) такође испољава знатан утицај на тактику. Међутим, треба уочити да једно исто земљиште може различито да утиче, на пример, ако се промени наоружање, организација јединица, транспортна и друга средства, бројност армије и величина простора на коме се борба води, итд. Утицај времена, као атмосферске појаве, на тактику је сасвим очигледан, али његов утицај у смислу трајања од једног до другог догађаја може да буде веома различит. (На пример, друкчији је значај и утицај времена у борби оклопних јединица подржаних авијацијом, а друкчији у борби пешадије подржане артиљеријом и сл.).

Овде сам додирнуо само неке од елементарних услова од којих тактика зависи, пошто на њу непосредно или посредно утичу још многи веома разноврсни услови који могу бити више или мање повезани или зависни једни од других. (На пример, наоружање произи-

лази из општих техничких и материјалних могућности, а општи развој технике не утиче на тактику само преко наоружања већ и многим другим посредним путевима. Или опште стање технике утиче на физичке и психичке особине човека, а ове су од великог утицаја на тактику, итд.)

Као посебна врста делатности, која се разликује од осталих делатности (на пример, оператике, стратегије, фортификације, итд.), постојала је и постоји у пракси *једна јединствена тактика*. У том смислу постоји и *једна теорија тактике* (те посебне делатности) или тактика као наука. Међутим, теорија тактике не треба да се бави само тактиком као целином, тј. најопштијим законитостима које би важиле за свако вођење оружане борбе — у свим временима, на свим местима и под свим условима. Таква теорија била би превише уопштена, не би имала непосредне користи за праксу, а у пракси би сваки случај морао да се решава без тешњег ослоњања на овако уопштене поставке теорије. А пошто се борба води на различите начине, за теорију и праксу је од нарочитог интереса да се баш ти начини посебно проучавају.

У начинима вођења борбе у пракси увек постоје извесне разлике. Ако се борбе воде под сличним условима (од којих зависи тактика) онда су и поступци (тј. тактика) више или мање слични. На основи ових сличности може се уочити и издвојити низ законитости, начела и начина поступања који су заједнички за све те случајеве и који одређују један посебан начин вођења борбе. Скуп одређених услова може да услови посебан начин вођења борбе који се јасно издваја као посебна логична и усклађена целина и разликује од осталих посебних начина вођења борбе који произилазе из других услова. На овај се начин у теорији и у пракси издвајају *посебне тактике* или *посебне врсте тактика*, те у том смислу постоји и *више тактика*. Разумљиво је да веће промене услова могу да доведу до корените промене тактике и до стварања нове тактике. Зато уочавање ових промена претставља један од битних задатака теорије тактике. Ако теорија успе да овакве промене у целини или бар делимично унапред предвиди она тиме осветљава пут будућој пракси, пружа јој свој највећи допринос и извршава свој најтежи и најважнији задатак.

На основи искустава из прошлости, процене постојећих услова, од којих тактика зависи, и вероватних промена тих услова у будућности, теорија тактике предвиђа какву тактику треба примењивати у будућем рату. Међутим, измењени или недовољно оцењени, а нарочито нови услови често нагонсе да се у ратној пракси не примењује у свему онаква тактика какву је теорија предвиђала и припремила, тако да се морају изналазити нови начини поступака, рада и дејства. Тако се тактика мења, развија и ствара кроз праксу и теорију.

У теорији није тачно предвиђено какав *критеријум* треба применити приликом издвајања појединих тактика као посебних. На настајање једне посебне тактике, па и на њено издвајање у теорији и пракси, може да буде од одлучујућег утицаја један или више изра-

зито одређених услова, од којих тактика зависи (на пример, наоружање, врста јединице, земљиште и сл.). Но, посебан начин вођења борбе — посебна тактика може да настане и под сложеним утицајем збира више различитих услова које је теже одредити (на пример, тактика партизанског рата, позициска тактика и сл.). Издвајање посебних тактика по једном основу не искључује истовремено издвајање и по другим основама, тако да се извојене тактике не могу увек међусобно разграничити, јер се оне често преплићу и поклапају или једна издвојена тактика садржи у себи делимично или у целини више других посебних тактика и сл. Стога се издвајање посебних тактика не може сматрати као подела неке опште целокупне тактике на делове из чијег се збира она састоји. Иако за издвајање посебних тактика у теорији не постоје утврђена мерила и основи, оно претставља веома важан пут да се теорија богати и приближи пракси и да се пракса ближе и конкретније обухвати и расветли у теорији.

Под утицајем средине у којој се борба изводи издвајају се *поморска тактика, ваздухопловна тактика и тактика копнених снага.*

Вода као посебна средина захтева и посебне јединице за вођење борбе и посебну тактику. А та тактика првенствено зависи од врсте брода, од ватрене моћи бродског наоружања и његовог домета, од брзине брода и јачине његовог оклопа и сл. Овде тактика не зависи од квалитета посада, које се бирају и увежбавају. Услед великих промена у наоружању, брзини, оклопу и тонажи створени су разни типови пловних јединица са разним особинама које добивају различите задатке и имају своју посебну тактику. Природно је да мањи здружени састави разних типова пловних јединица такође имају своју тактику. Као посебна тактика појављује се и тактика подморница. У последње време под утицајем ваздухопловства у поморској тактици, а нарочито у поморској операцији и стратегији, долази до крупних промена.

Слично поморској тактици постоје и ваздухопловна тактика борбе у ваздуху против непријатељских ваздушних снага и тактичка дејства из ваздуха на циљеве на мору и на копну било да авијација дејствује на удаљене циљеве у непријатељској позадини, или да непосредно садејствује својим копненим или поморским снагама. У овом последњем случају авијација има сличну улогу као и остали родови војске у оквиру копнених здружених јединица, стим што се тада њена тактика прилагођава општој тактици здруженог боја, слично као и тактике осталих родова. Код ваздухопловне тактике могуће је разликовати тактику ловачке авијације, тактику бомбардерске авијације, тактику извиђачке авијације, и сл.

У оквиру копнених снага, које имају најдужу историју, најпре ћемо размотрити издвајање посебних тактика с обзиром на врсту јединица, у вези са наоружањем и осталим средствима за вођење борбе. Тактика и организација јединица које су водиле борбу *пешке*, а касније и оне које су водиле борбу на *коњу* мењале су се и прилагођавале променама у наоружању, техници и осталим условима. Другим

речима, и пешадиске и коњичке јединице примењивале су посебан, себи својствен начин вођења борбе — своју посебну тактику. У прво време тактика пешадије и тактика коњице развијале су се паралелно као посебне тактике. Иако тада није постојала нека општа пешадиско-коњичка тактика, која би претстављала њихову синтезу, ипак су оне донекле утицале једна на другу. А кад је долазило до борбе између ових разнородних јединица свака је од њих у основи задржавала и примењивала своју специфичну тактику, модификујући је само у мањој мери. У то време ни пешадија ни коњица нису претстављале никакав род војске у оквиру здружених јединица, већ посебну врсту копнене војске. Стога се ни тактика ових јединица не може сматрати тактиком пешадије, односно коњице, као родова војске, већ као тактика копнене војске у прошлости, односно као тактика једне односно друге врсте копнене војске.

Услед појаве и усавршавања ватреног наоружања долази до диференцирања јединица и до стварања здружених јединица и *опште тактике*. Најпре се издваја артиљерија као посебан род, који својом ватром води борбу на посебан начин. Она претежно дејствује за рачун пешадије, али касније њен удео, услед пораста значаја ватре, све више расте, јер успех пешадије нарочито на равном и маневарском земљишту и у нападу на јако утврђене положаје увелико зависи од дејства артиљерије. На тај начин, пешадија постаје принуђена да свој рад у великој мери прилагођава начину рада и могућностима артиљерије. (Артиљериска припрема и ватрени вал одређују шему и темпо целог напада, по којима мора да поступа и пешадија.) Због тога садејство између пешадије и артиљерије постаје кичма здружене борбе и опште тактике. Истовремено пешадија престаје да буде врста копнене војске и постаје род војске у саставу здружених јединица слично као и остали родови. Исто тако и коњица, која због јаке ватре више није у стању да води самостално борбу, престаје да буде посебна врста копнене војске. Али она није ни род војске у саставу здружених јединица, у оном смислу као што су то пешадија и артиљерија, јер њено дејство нема битног утицаја на успех пешадије и артиљерије. Зато она врши само неке посебне задатке — углавном изван оквира здружене борбе. Међутим, услед све већег пораста ватрене моћи и развоја моторизације, услови за њен рад постају све тежи, тако да ће њено дејство долазити до изражаја првенствено на испресецаном, покривеном и мочварном земљишту.

Инжињерија, као род војске, својим радом и дејством доприноси успеху здружене борбе. Међутим, она је у борбама око тврђава имала веома важан удео и у време када на отвореном пољу здружена борба још није била дошла до пуног изражаја.

Дуго у прошлости, све до завршетка Првог светског рата, здружену борбу у целини водиле су пешадиске здружене јединице. То значи да је тада општа тактика одређивала начин вођења здруженог боја, тј. поступке и дејство пешадиских здружених јединица. Према томе, општа тактика усклађује и повезује у једну целину дејство,

поступање и рад свих родова и служби у саставу здружене јединице. Она при томе тежи да што боље искористи могућности сваког појединог рода и да њихово дејство и поступке доведе у склад са дејством и поступањем свих осталих родова у оквиру те здружене јединице.

Пошто се општа тактика бави дејством и радом пешадиских здружених јединица у целини, природно је да се она мора бавити и радом свих њених саставних делова — па и поступком и радом служби. Према томе, општа тактика претставља синтезу у којој су усклађена дејства, поступање и рад свих родова и служби у борби, па се она у суштини и састоји у њиховом најцелисходнијем садејству у оквиру здружених јединица.

Поред опште тактике, у овоме периоду се издвајају и посебне тактике неких родова, али не у целини у оном смислу као што је то општа тактика, или као што је раније била тактика коњице и тактика пешадије, пошто се оне не баве вођењем борбе у целини. У суштини, тактика рода обухвата само начине дејства, поступања и рада дотичног рода у оквиру здружене борбе. Стога тактике родова произилазе из опште тактике и од ње битно зависе. Међутим, тактике родова се не могу јасно разграничити са општом тактиком пошто важан део тактике сваког рода истовремено претставља и нераздвојни саставни део општет тактике.²⁾ У овоме смислу тактике родова, иако се издвајају као посебне, истовремено претстављају саставне делове опште тактике. Но, тактике родова имају и своју релативну самосталност пошто у општем оквиру, који произилази из опште тактике, оне даље детаљишу начине поступања, рада и дејства у борби саобразно специфичним особинама и могућностима дотичног рода.

Са развојем технике, нарочито тенкова и авиона, још у току Првог светског рата су се појавили нови елементи у здруженој борби, који су утицали на промене опште тактике. Тако су, на пример, тенкови, као нов род војске, изазивали промене не само у целокупном начину вођења здружене борбе — у општој тактици — него и у тактици осталих родова: пешадије, артиљерије и инжињерије. Услед тога се појавио и проблем садејства тенкова са пешадијом, артиљеријом и инжињеријом. Осим тога, противтенковска одбрана је у тактици добила огроман значај, тако да је пешадија у извесној мери морала да мења не само свој начин дејства у борби, него и груписање снага и начин утврђивања и да у свој састав увлачи ново наоружање, па чак и неке нове јединице. Иако су тенкови узимали на себе један део задатака које је вршила артиљерија, ипак се ради одбране од тенкова створила нова врста артиљерије — противтенковска артиљерија. У тим новим условима и инжињерија је морала да врши нове задатке, нарочито у вези са минирањем и размирирањем. Целокупан

²⁾ Овде се мисли на онај део тактике сваког рода који се непосредно односи на дејство, начин поступања и рада рода у оквиру целине здружене јединице и у коме се нарочито изражава утицај начина дејства и рада целине на тактику дотичног рода.

борбени поредак је добио друкчију структуру, а борба је постајала све покретљивија. Услед појаве тенкова, општа тактика је постала много сложенија, јер су се појавиле нове радње, нови поступци и нови појмови. Сем тога, створена је још једна тактика рода — тактика оклопних јединица, а у извесном смислу и тактика противтенковске артиљерије. Садејство авијације трупама на земљи још више је усложнило здружену борбу, у којој се авијација појављује као род војске са својом посебном тактиком. Појавом оклопних здружених јединица у Другом светском рату за борбу на копну поново имамо две различите врсте копнене војске — две различите врсте јединица — које су способне за вођење борбе на копну. Зато се више не би могло говорити о једној општој тактици и о једној врсти здружене борбе, пошто се, поред опште тактике пешадиских здружених јединица, појављује и општа тактика оклопних здружених јединица — тактика која је такође општа, јер се ради о здруженој борби више различитих елемената. Због тога је природно да се данас општа тактика пешадиских и општа тактика оклопних здружених јединица не могу обухватити једном заједничком општом тактиком.

У теорији и пракси постоје и тактике појединих јединица које нису здружене, и то као делови одговарајућих родовских тактика, из којих произилазе и са којима морају бити у пуном складу. Тако се, на пример, може говорити о тактици пешадиског батаљона, чете, вода, одељења, затим о тактици артиљеријске батерије, дивизиона и сл. Тактике ових појединих јединица обухватају начин њиховог дејства, рада и поступања, али не и борбу у целини, те не спадају у исту категорију са општом тактиком. Овакво издвајање појединих тактика по јединицама у оквиру одговарајућих родова корисно је за теорију, наставу и праксу, пошто оно омогућује детаљнију, свестранију и пуну обраду и разумевање тактике.

Земљиште би могло да буде следеће мерило по коме би се издвајале посебне тактике на копну, јер исте јединице примењују различите начине поступања на различитом земљишту. Стога изгледа најлогичније да се подела тактике, с обзиром на земљиште, надовеже на горњу поделу с обзиром на средства, односно врсту јединице која треба да остане *основна*. Тако би се тактика сваке врсте јединица начелно гранала на њихову тактику у равници и на маневарском земљишту и на тактику у планини. За неку врсту јединица тактика у планини не долази у обзир пошто је њихова употреба у планини искључена, док би за неке јединице, можда, било потребно да се посебно издвоји и тактика у равници и сл.

Сличности у начину поступања у борби разних врста јединица, које произилазе услед исте врсте земљишта на коме се борба води (планина или маневарско земљиште и равница), утолико су веће уколико је мања разлика између тих јединица, а све мање уколико се повећава њихова разлика, тако да код веома различитих врста јединица нема скоро никакве сличности. Зато се земљиште данас, кад постоје различите врсте здружених јединица, не може узимати као

мерило за основну поделу тактике на врсте, већ основна подела мора да се врши с обзиром на врсту јединица.³⁾

Утицај земљишта на тактику може се још више диференцирати и могу се уочити и издвојити посебне законитости, начела и начини поступања у борби на кршу, у шумама, у степи, око насељених места, око река и сл. А за сваки од ових услова може се говорити о посебном начину вођења борбе, тј. о тактици разних јединица у тим условима.

Међутим, постоје посебне врсте тактика које се јасно издвајају као посебне целине и разликују од осталих врста тактика, али до њиховог издвајања није дошло ни под претежним утицајем посебних средстава, односно врсте јединица, ни под утицајем врсте земљишта, већ до њиховог издвајања долази под утицајем скупа већег броја мање изразитих услова, чији се утицај не мора у пуној мери изражавати мењањем јединица, њиховог састава, наоружања и сл. Тако је у Првом светском рату, под притиском чињеница и околности које теорија није могла унапред правилно да оцени и уочи, створена нова општа тактика — тактика позициског, рововског рата, за разлику од раније тактике (којом су јединице отпочеле Први светски рат) — од тактике маневарског рата. Иако се ове две тактике међусобно разликују и издвајају као посебне целине, као посебне врсте тактика, оне у исто време претстављају само посебне видове или варијанте једне исте опште тактике пешадиских здружених јединица.⁴⁾ Пешадиске здру-

³⁾ У прошлости, кад су постојале углавном само пешадиске здружене јединице, једина општа тактика могла се делити на тактику у планини и тактику на маневарском земљишту и у равници, тако да се могао стећи погрешан утисак да земљиште служи као мерило за основну поделу тактике на врсте.

⁴⁾ Појам тактике позициског и тактике маневарског рата не треба проширивати изван оквира тактике пешадиских јединица, јер се сваки рат који се карактерише покретима и маневрима назива маневарски. Ако бисмо тражили неку заједничку врсту тактике за све такве ратове дошли бисмо до бесмислице, јер, например, између тактике Ханибала и тактика са којима су Французи и Немци ушли у Први светски рат, нема скоро никакве сличности те се не могу ни сврстати у једну заједничку врсту. Исто тако, тактика оклопних здружених јединица у оквиру муњевитог рата који је био маневарски не може ићи у неку заједничку врсту тактике маневарског рата.

Слично је и са тактиком позициског рата, која је настала у Првом светском рату, коју су пешадиске здружене јединице често примењивале и у Другом светском рату, а вероватно ће је примењивати и у будућности. Међутим, ако се под позициским ратом сматра дуга и спора борба око утврђених положаја без великих покрета и маневара онда би у овај појам могле да уђу и све раније нападе тврђава и њихова одбрана. Али, пошто између тактике опсадне војне и одбране тврђава и тактике примењене на Западном фронту у Првом светском рату нема скоро никакве сличности, оне се не могу скупити у једну врсту — у тактику позициског рата. Можда ће у будућности, у условима примене атомског наоружања, доћи до новог облика позициског рата, али ће тактика таквог рата свакако морати бити друкчија, и неће образовати логичну целину са тактиком коју су примењивале пешадиске здружене јединице у Првом и Другом светском рату. Према томе, подела на тактику у позициском и тактику у маневарском рату треба да остане у оквиру тактике пешадиских здружених јединица.

жене јединице водиле су здружену борбу и у позициском и у маневарском рату, а они услови који су довели до тога да рат добије позициски, односно маневарски облик, довели су и до одговарајућих тактика. У крајњој линији, позициски рат и његова тактика настали су у одређеним условима услед промењеног односа у снази одбране и напада.

Тактика партизанског рата несумњиво претставља посебну врсту тактике. Она се не појављује само зато што борбе у партизанском рату воде јединице које су за тај рат специјално организоване, формиране и наоружане, већ и из других услова. Исти услови који намећу потребу за вођење партизанског рата захтевају и његову посебну тактику, као његов битни и нераздвојни део. Она је условљена целином партизанског рата, те се не може проучавати ни схватити ако се партизански рат не би посматрао у целини.

У досадашњем диференцирању појединих посебних тактика најпре су издвојене оне које се односе на вођење борбе у целини у више или мање одређеним условима у прошлости: тактика јединица које се боре пешке и тактика коњице, а у новије време: тактика здружених пешадиских јединица, тактика здружених оклопних јединица, тактика маневарског, тактика партизанског, тактика позициског рата и сл. Затим су издвојене тактике појединих родова и јединица само са гледишта њиховог учешћа, поступака и рада у борби, не обухватајући у потпуности свестрано целу борбу.⁵⁾ Даља диференцијација може се вршити: поделом саме борбе на видове (напад, одбрана), поделом сваког вида борбе на врсте, поделом врста на фазе, издвајањем из борбе појединих борбених радњи, и сл. Оваквим се диференцирањем не издвајају нове посебне тактике ни посебне врсте тактика, нити се тиме негира издвајање раније поменутих посебних тактика, већ се оно на разне начине на њих наставља, улази у њихов састав или их обухвата и омогућује да се свака од издвојених посебних тактика још дубље и свестраније схвати и одреди.

Посматрање једне тактике кроз видове борбе и уочавање и издвајање законитости које за њу важе посебно за сваки вид борбе уколико је нужније и корисније уколико се код дотичне тактике начини поступања, рада и дејства у нападу и одбрани у већој мери међусобно разликују, тј. уколико заиста и постоје посебна начела и начини по-

⁵⁾ У диференцирању и издвајању појединих тактика разматрана је само борба, јер се остале тактичке радње: маршевање, становање, обезбеђење, извиђање и сл., потчињавају интересима борбе и од ње зависе. Међутим, постоје посебне законитости, начела и начини поступања који важе само за маршевање, становање, обезбеђење, извиђање, итд., тако да се и они могу издвојити и посебно разматрати.

ступања за напад и за одбрану, и уколико су они бројнији.⁶⁾ У општој тактици пешадиских здружених јединица, услед огромног пораста ватрене моћи, значаја земљишта и утврђивања, дошло је до веома различитог начина поступања у нападу и у одбрани. Код овакве тактике може се уочити само релативно мали број законитости, начела и начина поступања који важе за начин вођења борбе уопште, тј. и за напад и за одбрану. С друге стране, постоје многобројне законитости, начела и начини поступања који важе само за напад, односно само за одбрану. Очигледно је да се оваква тактика може дубље и потпуније схватити само ако се уоче све законитости које у њој важе посебно у нападу и посебно у одбрани, тј. ако се цела тактика подели на напад и одбрану и посматра претежно кроз призму те поделе. При томе треба имати у виду да се у тактици напада⁷⁾ најизразитије и најјасније изражавају битна својства сваке тактике, чак и у случајевима кад је код дотичне тактике корисно и потребно диференцирање и подела на напад и одбрану.

Сваки вид борбе може се по потреби даље диференцирати. Уочавањем посебних законитости, начела и начина поступања који важе, на пример, само за задржавајућу одбрану, постиже се свестраније и потпуније схватање и одбране и дотичне тактике у целини, па и тактике уопште. Ово даље диференцирање напада и одбране може се комбиновати са диференцирањем по јединицама и по врсти земљишта, тако да се долази до све већег броја међусобно различитих начина поступања, начела и законитости који важе само за тако детаљније и конкретније одређене услове. Уколико се врши даље и свестраније диференцирање утолико се може уочити и у теорији оформити све већи број законитости, начела и начина поступања који постоје у пракси, утолико теорија више и свеобухватније тумачи и одражава праксу. Овакво диференцирање врши се по истој логици по којој се врши и издвајање појединих тактика и врста тактика и у суштини претставља даљу примену истог поступка. Свако издвајање посебне тактике и свако даље диференцирање претставља нит око које је могуће уочити и открити нове законитости и начела који важе у пракси. Уколико је оваквих нити више утолико је мрежа којом се пракса обухвата гушћа и утолико је пракса свестраније и потпуније обухваћена и објашњена — утолико је уочен и откривен већи број разноврснијих законитости и начела који у пракси важе. Овакво издва-

⁶⁾ Диференцирање тактике по видовима борбе није увек и свуда решено. Тако се, на пример, у Ратној служби од 1894 дају начела и упутства за вођење борбе уопште, али не постоје посебне одредбе за вођење одбране и напада.

⁷⁾ Овде се говори о нападу и одбрани као о видовима борбе. По себи се разуме да у сваком нападу има и елемената одбране и обратно. Међутим, то не спречава разликовање напада од одбране и диференцирање тактике по видовима борбе.

јање и диференцирање мора да одражава праву природу тактике, тј. стварност и само оне законитости које заиста објективно постоје.

Диференцијација тактика, која је овде разматрана, омогућава да се савремена, веома сложена борба могла што боље сагледати и да се приликом обраде теорије тактике обухвати што више утицајних елемената и њихових комбинација које могу наступити у ратној (мирнодопској) пракси. Природно је да то знатно проширује досадашњи обим теорије тактике и да ће се тај обим у будућности утолико више проширивати и усложавати уколико се на ратној позорници (односно још у току мира) буде појављивало више нових елемената (нарочито из области наоружања). Према томе, уочавање и издвајање посебних тактика као и њихово даље диференцирање проучавања у најтешњој су вези са мењањем тактике уопште и стварањем нових тактика, те стога ово питање у савременој војној теорији заслужује нарочиту пажњу.

ПОКРЕТЉИВОСТ У АТОМСКОМ РАТУ

Брзина ће убудуће играти далеко већу улогу нарочито при извођењу маневра снагама из дубине и при продирању кроз непријатељску дубину. То исто важи и за браниоца при спречавању нападача у ширењу пробоја. Брзим извлачењем трупа са просторија над којима су експлодирале атомске бомбе могу се спасти животи многих војника. Исто тако, снабдевање јединица и евакуација рањеника морају се вршити у складу са брзином одвијања осталих покрета и дејстава. Зато армијама треба обезбедити такву покретљивост и брзину које ће бити у складу са физиономијом будућег рата, са теренским и временским условима, у којима ће се развијати вероватне операције, и са економским потенцијалом земље. При томе треба узети у обзир и могућности евентуалног непријатеља, ради предузимања мера за постизање што веће сопствене покретљивости.

Под савременим армијама не треба подразумевати само оне у којима је све моторизовано. Ко друкчије мисли свакако не води рачуна о теренским и временским условима, о развијености путне мреже и економским могућностима дотичне земље. Разумљиво је да степен моторизације зависи од вида и рода војске, јер оклопне јединице, на пример, треба да буду потпуно моторизоване. Али овде се мисли на највећи део оружаних снага скоро сваке армије — на пешадију, тј. на моторизацију пешадиских дивизија. И кад би и сви наведени услови били испуњени, по моме мишљењу, не би било целисходно да се пешадиске дивизије потпуно моторизују, јер има озбиљних разлога који се противе таквом гледишту. Потпуно моторизована пешадија у одбрани морала би све камионе из својих пукова да повуче позади главног положаја. Тада би одбранбена зона дивизије, због засићености живом силом и техником, постала врло погодан циљ за дејство нуклеарним оружјем. Она би за врло кратко време могла да изгуби сву моторизацију (било да буде потпуно уништена или толико оштећена да практично постане неупотребљива), тако да не би могла да извуче своју живу силу из рејона тучених нуклеарним оружјем. Поред тога, дивизија са тако јаком моторизацијом може да постане роб путева, ако их нападач у њеној позадини затрује смртоносном радиолошком дозом. Она би у таквом случају била принуђена да извлачи своју живу силу ван путева.

Ако се наведено гледиште посматра у погледу земљишта, на коме ће дивизија у случају рата моћи да рачуна само на 1—2 пута (друма), онда је потпуна моторизација пешадских дивизија неприхватљива чак и онда када је индустрија у стању да обезбеди сва потребна средства.

По моме мишљењу, максимална покретљивост и брзина пешадских дивизија могу се постићи комбинацијом моторизованог и сточног (возећег и товарног) транспорта, тако да им се обезбеди минимум моторизације, нарочито вучна возила за артиљерију и минобацаче, за превоз муниције, снабдевање и сл. Пошто број тих возила не би био велики не би долазило ни до њиховог непотребног нагомилавања у зонама борбених дејстава, а поготово кад би се возила за снабдевање држала у дубљој позадини и кад би дотурала материјал у мањим и одвојеним групама. Иако би се остало људство дивизије нормално кретало пешке, нарочито на брдовитом терену, у недостатку добрих путева, при организацији одбране и сл., ипак би се увек тежило — кад год би то услови дозвољавали — да се дивизијама стављају на расположење потребна моторна транспортна средства за пребацивање пешадије у одређене рејоне (за извршење марша, за праћење тенкова у нападу, за брзо продирање у непријатељску дубину, итд.). То значи да би се довољне количине транспортних средстава морале налазити у рукама команданта корпуса или армије, који би их најрационалније користили. Тако би, например, корпус држао своја транспортна средства у дубљој позадини чак и онда када би она била довољна да одједном покрену све дивизије. Тиме би дивизија избегла материјалне губитке који би наступили ако би на њен рејон била бачена атомска бомба. Поред тога, овим се знатно упрошћује и проблем горива и ремонта материјала.

Питање решења целисходног односа моторизације, с једне, и сточног возећег и товарног транспорта, с друге стране, такође је веома важно. У сваком случају, а нарочито код брдских јединица, треба тежити да ниже јединице, нарочито чете и батаљони, располажу одговарајућим сточним возећим и товарним транспортом, који ће им обезбедити сигурно дејство после скидања са транспортних возила.

Благодарећи великој дубини одбране корпуса и армије омогућено је веће растурање снага тако да се тиме смањују и ефекти атомских напада. Зато би се неопштењена моторизација могла одмах после експлозије упутити на критична места са циљем да извуче пешадију у безбедније рејоне. На тај начин, дивизије би биле ослобођене једног средства које их стално везује за путеве, лакше би могле да маневрују и — што је најважније — могле би да дејствују на сваком терену. Оваквим решењем обезбедила би се неопходна брзина и покретљивост свима јединицама, постигла би се пуна економија снага и средстава у складу са условима терена, путне мреже, карактера будућег рата, начина дејства нуклеарног оружја и економике дотичне земље.

Транспортна средства у сталном саставу дивизије требала би да буду претежно гусеничног типа. То би омогућило дивизији да своју

технику (првенствено артиљерију) креће по slabим путевима и ван комуникација, што је нарочито важно за растресито постављање појединих елемената борбеног поретка.

У корпусу и армији транспортна средства требало би да буду комбинованог састава, јер би то најбоље одговарало разним варијантама њихове употребе. Тако би, на пример, једну дивизију са радиолошки затроване просторије ван путева извукли гусеничари, а другој би за брзо пребацивање били додељени камиони. Или би пешадија у току напада пратила тенкове у оклопним гусеничарима, а за ангажовање другог ешелона дивизије користили би се обични гусеничари.

У повољним приликама хеликоптери, који би се налазили у корпусу или армији, могу до максимума да појачају покретљивост и брзину пешадиских јединица. Они би се могли употребити, на пример, и за извлачење јединица из затрованих рејона и пребацивање преко планинског и непроходног терена, за маневар резервама, итд.

Пешадиске дивизије треба добро припремити, не само у погледу телесне кондиције за брзо маршевање, већ и за брз и вешт утовар и истовар из камиона, гусеничара и хеликоптера, да би биле потпуно способне за вођење таквог рата који ће обиловати низом разноврсних дејстава.

Бојазан да би оваква употреба транспортних средстава кочила иницијативу и слободу дејстава потчињених јединица није оправдана, јер модерна техничка средства везе омогућавају целисходно командовање.

ЕЛЕКТРОНИКА У САВРЕМЕНОЈ АРМИЈИ

У Другом светском рату појавили су се у војној терминологији нови термини: рат таласа, електронски рат и борба за електронску превласт који означавају приближно исти појам. Иако још не постоји општеусвојена дефиниција за електронику, под њом се подразумева студија, конструкција, производња и коришћење електронских уређаја, апарата и инструмената.

Од своје првобитне функције у радио вези електроника је у свом даљем развоју заузела видну улогу у свима родовима и службама модерних армија. Огромне могућности, а и недостаци, електронике захтевају детаљну студију ради решавања многобројних проблема који из тога произилазе.

Значај електронике за армију најбоље се може видети из кратког прегледа њене примене у војне сврхе.

У *везама* модерних армија данас несумњиво доминирају електронска средства. Иако су, теориски, и телефон и телеграф електронска средства, тај се назив данас употребљава само за она средства која функционишу помоћу електронских цеви или транзистора. За везу се користе разноврсне радиостанице на свима таласним дужинама, од других (10.000 — 1.000 метара) до ултракратких (сантиметарских и милиметарских) таласа. Те станице могу имати јачину мању од једног вата па до преко хиљаду киловата. Радиовеза се користи од највиших штабова до појединих војника (извиђача и диверзаната). Електроника је, поред тога, побољшала или заменила жична средства везе помоћу цевних појачивача, високо-фреквентних жичних уређаја и радиорелејних станица.

Радари, створени у Другом светском рату за потребе територијалне одбране као прецизно средство за одређивање положаја авиона у ваздуху, нашли су широку примену у свима видовима и родовима војске, и то за многобројне сврхе. Они се користе: за откривање, обавештавање и навођење на циљеве у ваздуху, на води и под водом; за откривање тенкова и технике на бојишту по сваком времену; за проналажење артиљериских и минобацачких оруђа по путањама зрна; за радионавигацију у ваздухопловству и морнарици; за радарско нишањење, гађање и бомбардовање у ваздухопловству; за управљање ватром бродске, обалске и ПА артиљерије; за метеоролошку радиосендажу; за изазивање експлозије граната у близини покретних циљева и разорних бомби над земљом, итд.

Далјинско управљање (телекомандовање) диригованим пројектилама лансираним на непријатељско бојиште и позадину огромно је повећало моћ и домет класичне артиљерије. Борба против њих и надзвучних бомбардера могућа је само са таквим истим и сличним пројектилама. Сви ти пројектили користе се у односу: земља-земља, земља-ваздух, ваздух-ваздух и ваздух-земља, а управљају се на циљ сами или електронским средствима са земље. Поред тога, већ је остварен телевизиски пренос извиђачких података са бојишта у оперативне сале.

Изради *атомских бомби* претходиле су израда и примена низа електронских инструмената за мерење и уређаја за разбијање атома, као што су, на пример, акцелератори, циклотрони, синхротрони, бетатрони, итд. Опасна радиолошка зрачења могу се успешно откривати само помоћу електронских детектора, Гајгер-Милерових бројача и дозиметара.

Електронске рачунске машине решавају данас најкомпликованије балистичке аеро и хидродинамичке рачуне при *војно-научним испитивањима*. У *војној индустрији* атомски уређаји за контролу и руковођење производњом омогућују солидан квалитет и брзину фабрикације свих делова опреме, наоружања и муниције.

Обука пилота у ваздухопловству и послуге земаљске, бродске и ПА артиљерије врши се, уместо на формациским авионима и оруђима, на знатно јевтинијим тренажерима за гађање и бомбардовање и линктрениерима за летење. Скупо и ризикантно гађање на вучену мету већ је замењено безбасном и јевтинијом радио-управљаном метом.

Многи изнети примери примене електронике постали су за савремене армије толико нужни да свако њихово слабо функционисање или оштећење од стране непријатеља може умногоме да смањи и осетно парализује борбене могућности тих армија. Поред несумњиво великих предности, електронска средства имају и своје недостатке. У отклањању и смањивању тих недостатака појављују се углавном две групе проблема. У прву групу спадају: тактичко-техничка ограниченост домета, чујности квалитета емисија и могућности искоришћења појединих фреквенциских подручја и компликованост, тежина и покретљивост уређаја. Друга група углавном обухвата могућности прислушкивања, гониометрисања и ометања рада од стране непријатеља.

Домет и чујност радиоталаса зависе од таласног подручја на коме уређај ради, енергије коју он исијава, осетљивости његовог примања и услова простирања таласа кроз атмосферу и јоносферу.

Савремени електронски уређаји користе таласне дужине од 10.000 метара па све до неколико милиметара, односно фреквенције од 30 килохерца до 30.000 мегахерца. Дуги таласи се простиру по површини земље и због своје велике дужине лако обилазе препреке рељефа и постижу домет на хиљаде километара. Недостатак им је већа подложност атмосферским сметњама, мали број канала и потреба за великом енергијом исијавања, гломазним уређајима и великим антe-

нама. Зато се они користе за дуге трансокеанске и интерконтиненталне везе и радионавигацију далеког домета.

Средњи таласи (1.000—100 метара) теже прелазе препреке, терен их лакше апсорбује, мање су подложни атмосферским сметњама и домет им је 100—200 километара. Но, рефлексijом од Хевисајдовог јоносферског слоја у повољним условима (ноћу, зими) домет им се неколико пута повећава. Претежно их употребљава цивилна радиодифузија, а армије их користе за ваздухопловну и поморску навигацију на удаљењима до 300 км.

Кратки таласи (100—10 метара) својим површинским простирањем не прелазе стотину километара, због чега су веома погодни за ближе тактичке и оперативне везе. Међутим, њихово одбијање од Апелтоновог јоносферског слоја повећава им домет на целу земљину куглу. Они се засада највише користе за војне везе, али због својих особина претстављају и веома тежак проблем. На основу закона њиховог ширења разрађени су графикони и таблице, који пружају такав избор њихових карактеристика да је обезбеђено сигурно достављање података и да је вероватноћа да они падну у непожељне руке сведена на минимум. То олакшава могућност њиховог усмеравања на изабране зоне и правце, где су њихов домет и чујност много већи.

Подручје врло кратких (метарских) таласа све више доминира у кратким тактичким везама, при чему су велики број канала, одсуство сметњи, њихово ширење у домету оптичке видљивости и веће могућности усмеравања у уске снопове отклонили многе недостатке дужих таласа. Затим, много мања потреба у енергији исијавања омогућава израду мањих и покретљивих уређаја (већ их има и цепног формата). На овом подручју данас ради највећи број радиолокатора, скоро целокупна веза земља-ваздух и ваздух-ваздух у ваздухопловству, већи део веза тактичких нижих јединица КоВ и РМ и радиорелејне везе.

Таласне дужине испод једног метра већ се користе код радара и радиорелејних веза, али је њихова примена још у фази развоја и њихове пуне могућности се могу очекивати тек у будућности.

Проблем енергије исијавања је такође многостран, јер га условљавају тактички и технички захтеви (у погледу целисходности домета, величине, тежине и конструкције уређаја, што све утиче на њихову уочљивост, покретљивост, могућност одржавања и напајања погонском енергијом). Основни је проблем уређај за прве борбене линије који треба да буде што мањи, покретљивији и лакши за одржавање, а да при томе одговара и свим условима у погледу јачине и домета. То се може постићи само одговарајућим компромисом најразноврснијих супротних захтева и могућности. На простирање таласа кроз атмосферу и јоносферу веома утичу метеоролошки, земљишни и временски (као простор) услови. О њима треба итекако водити рачуна при планирању сваке операције, јер од правилног функционисања система веза, радара и осталих уређаја зависи и успех у борбеним дејствима.

Решење прве групе проблема зависи само од степена сопствених научних и техничких достигнућа и организације, док у другој групи (могућности прислушкивања, гониометрисања и ометања) активно учествује још и непријатељ.

Прислушкивањем и гониометрисањем може се доћи, на пример, до података о броју, месту, јачини, таласним дужинама и времену емисија радиостаница и осталих уређаја, степену њихове организације и дисциплине везе, систему шифре кода, могућности декриптирања, итд., из чега се могу извући закључци о намерама, распореду, покретима, техничкој развијености непријатеља, итд. Ометање рада радиостаница и заслепљивање радара паралише за одговарајуће време већи део система командовања и обавештавања.

Све већа примена електронике у оружаним снагама довела је у многим армијама до њеног признања као једног од основних елемената ратовања, поред ватре, покрета и снабдевања. Резултат тога је стварање појма о општој и посебној електронској политици или, како се то у неким армијама већ назива, електронској стратегији и тактици.¹⁾

Електронска стратегија укључује у себе: општу политику техничког развоја електронике у миру и рату; стварање широке техничке и материјалне основе, мреже научних института, индустрије, залиха сировина, полуфабриката и готове опреме; уздизање и оспособљавање довољног броја стручних кадрова; тесну сарадњу научних установа и индустрије са војним властима у циљу тражења нових и бољих могућности примене електронике у армији; праћење развоја електронике на страни, могућности њеног коришћења у сопствене сврхе и предузимање потребних противмера; наставу из електронике у војним школама; утицај на планирање и развој средстава за цивилну употребу у циљу њиховог коришћења и за војне сврхе у рату.

У оквиру изнетог, *електронска тактика* обухвата: извиђање, прислушкивање и гониометрисање непријатељских средстава, откривање њиховог броја, места, типа и тактичко-техничких података: правца, домета, интензитета и начина рада; анализу прикупљених података и доношење закључака о вероватној јачини, распореду и намерама непријатеља; планирање употребе расположивих електронских средстава према њиховим могућностима дејства; мере пасивне заштите (ограничење домета, усмеравање емисија у жељеним правцима, конспирација и смањивање рада на минимум, промена карактеристика: таласних дужина, кодова, времена и места рада); мере обмане и маскирања (организација лажног саобраћаја и рада заваравачких радиостаница и радара); изненађење непријатеља новим и резервним средствима; активну борбу против непријатељских електронских средстава: њихово уништење авијацијом, артиљеријом, диверзантима, падобранцима и партизанима, ометање прекривањем и

¹⁾ Иако појмови електронска стратегија и тактика још нису озваничени, они се користе овде само ради бољег схватања двеју група задатака електронске политике у армији.

заслепљивањем; концентрацију електронских и противелектронских средстава за одређено време на датим секторима у циљу постизања потпуне или делимичне електронске превласти.

У току Другог светског рата (и то нарочито у последњим годинама) водила се огорчена борба за електронску превласт. А још давно пре његовог почетка нацистичке пропагандне радиостанице разбијале су морал и јединство народа који су били одређени да буду жртве агресије. У ваздушној бици за Велику Британију неколико стотина другокласних британских ловаца сломило је, захваљујући радарима, офанзиву неколико хиљада немачких, за оно време најмодернијих, бомбардера. Немци су затим продужили нападе на Британију ракетама V-1 и радиоконтролисаним пројектиlima V-2. 1943 Савезници су употребом станјолних листића знатно смањили губитке својих бомбардера, који су били много порасли због немачког радарског навођења ловаца и управљања противавионском ватром. Немци су, опет, захваљујући својој верзији станјолних листића за заслепљивање радара (названих „Дипел“), децембра 1943, неометано бомбардовали Бари и нанели Савезницима озбиљне губитке у бродовима. У нападу на Бремен, октобра 1943, савезнички бомбардери, снабдени новим давачима „Карпет“, имали су упола мање губитака од авиона без тих давача. Немачки линиски бродови „Шарнхорст“ и „Гнајзенау“, користећи лоше временске прилике, прошли су кроз канал Ламанш упркос присуству надмоћне британске флоте, пошто су претходно заслепили и обманули британску радарску мрежу. Пред крај рата већ је била постигнута потпуна аутоматизација ометања. Уређаји на авионима претраживали су таласна подручја и аутоматски укључивали средства за ометање. Искрцавању на Сицилији и у Нормандији претходило је дуготрајно и детаљно електронско извиђање, на основу кога је непосредно пред операцију уследило масовно уништавање и заслепљивање немачког електронског система.

Развој електронских средстава настављен је и после склапања мира. Тако је први електронски робот-авион без пилота употребљен у Кореји, где је успео да обори противнички авион и да се врати у своју базу. Данас се електронски дириговани пројектили крећу надзвучним брзинама и могу да достигну сваку тачку на Земљи. Борба против њих могућа је само електронским ометањем система њиховог управљања или диригованим пројектиlima земља-ваздух.

Из ово неколико наведених примера јасно се види са каквом ће се проблематиком војне старешине и штабови сусрести у будућем рату. Зато треба већ сада сматрати као неминовну чињеницу да ће тада значајну улогу играти нова ратна електронска средства, те се зато треба још у миру на одговарајући начин припремити.

ЈОШ ЈЕДНО МИШЉЕЊЕ О УПРАВЉАЊУ ВАТРОМ АРТИЉЕРИЈЕ

У Војном делу бр. 2/1956, у чланку „О управљању ватром артиљерије“, углавном су изнете предности новог система управљања ватром (помоћу ЦУВ-а) и донети извесни закључци, иако није извршено довољно упоређивање са предностима и недостацима старог система. Зато ћемо у овом чланку изнети неке недостатке тог новог система и тешкоће на које се мора наићи приликом његовог увођења.

Пре свега увођење ЦУВ-а захтева да се из основа мења начин управе ватром, намеће велике организациске измене¹⁾ и увођење многих нових техничких средстава и прибора (првенствено за радиовезу) и тражи потпуно нову обуку целокупног артиљериског кадра. Све је то скопчано са великим материјалним издацима и мора се негативно одражавати на борбену готовост артиљерије све дотле док се нови систем не ухода. У армијама које су већ одавно увеле ЦУВ чује се и критика овог система²⁾, док га неке друге армије, чија је артиљерија играла изванредно велику улогу у прошлом рату, још нису прихватиле.

Питање је да ли наведена преимућства ЦУВ-а оправдавају његово усвајање као искључивог система управе ватром, ако се узме у обзир да се она односе углавном на дејство артиљерије у динамици боја здружене јединице (мада је спорно да ли је и тада ЦУВ у свему бољи од досадашњег система). У првим двема фазама артиљериског напада (артприпреми и артподршци) оба система дала би приближно исте резултате. То значи да би ЦУВ имао предности у брзо променљивим ситуацијама (за време борбе у дубини, и то углавном за отварање непредвиђених дивизионских ватри на циљеве које осматрачи могу открити и осматрати), док би за остале дубље циљеве (колоне, резерве, артиљерију, КМ, ЦВ, и др.), чија се локација не може одредити са земаљских осматрачница, оба система била подједнако погодна.

¹⁾ Писац чланка у том погледу не предвиђа неке нарочито велике измене, али ако се погледају формације батерија и дивизиона (повећање броја официра и подофицира) у армијама које већ дуже времена користе ЦУВ, онда су те разлике, у односу на армије где се он тек уводи, знатне.

²⁾ *The Crisis of the Divisional System*; F. O. Miksche, „Military Review”, децембар 1955.

У чланку се наводи да је битна разлика између првог и другог система у томе што је код првог система и тактичка и техничка страна управе ватром у рукама истих органа, док је код другог техничка страна у рукама посебних органа (истакнутих осматрача и ЦУВ-а). Сматрамо да ова разлика не постоји, пошто је управа ватром (и тактичка и техничка) код оба ова система у рукама артиљериских старешина и њихових органа (у првом случају команданта дивизиона и командира батерија, а у другом команданта дивизиона и ЦУВ-а, као органа команданта дивизиона). Разлика је само у томе што су код ЦУВ-а органи команданта дивизиона подељени на оне који врше тактичко-техничку управу (осматрачи, командири батерија, начелник ЦУВ-а) и оне који врше чисто техничку управу — прорачунавају елементе и издају команде (планшетисте и рачуначи). Одређујући важност и значај циљева и редослед гађања, начелник ЦУВ-а уствари врши обе врсте управе, као што је то и у наведеном чланку изнето.³⁾ Значи, разлика није у начину управљања ватром, већ у начину коришћења органа команданта дивизиона за то. Према томе, код првог метода захтев за артиљериском ватром и одлука за њено остварење падају на предњем крају, пошто их оформљују они који осматрају ток борбе, док код другог, они који осматрају бојиште и који се налазе непосредно са пешадијом и тенковима постављају само захтеве, а одлуке се доносе у ЦУВ-у. Ова се разлика јасно уочава при упоређивању старог система управе ватром са системом ЦУВ армија које су га прве увеле. Истина, за решење овог питања, писац предвиђа да се начелник ЦУВ-а, по потреби, може консултовати са командантом дивизиона у погледу отварања појединих ватри за које начелник ЦУВ-а није у стању да се самостално одлучи. Овим се, уствари, повећава број трансмисија од захтева до отварања ватре, што свакако утиче и на правовремену интервенцију артиљерије.

Код ЦУВ-а се предвиђа да се дивизион везује за пук, а батерија за батаљон. Међутим, ми сматрамо да би било целисходније да дивизион подржава батаљон, а батерија чету, од чега би се у одбрани и на помоћним правцима могло и отступити. У неким армијама се за пешадиски пук (који има у свом саставу чету тенкова и доста минобацача) везује дивизион од 18 оруђа или артиљериски пук од 24 оруђа. У армијама које су усвојиле систем ЦУВ постоји велика несразмера између артиљерије за непосредну (ПАГ-ова) и посредну подршку (део дивизионе и корпусне артиљерије), и то на штету артиљерије за непосредну подршку. У Другом светском рату јачина корпусне артиљерије у армији САД кретала се од 15—20 дивизиона, док су дивизије у свом саставу имале обично 4 (ређе 5) дивизиона, од којих само 3 за

³⁾ „Артиљериски осматрач, од чијег рада у пресудној мери зависи ефикасност артиљериске ватре, ослобађа се за време осматрања руковања сложеним инструментима и свих рачунања те може сву пажњу сасредити на тактичко разматрање и споразумевање са пешадиским старешином кога подржава односно за чији рачун дејствује“. (Стр. 23.)

непосредну подршку.⁴⁾ Американци су ојачавали дивизије са мало артиљерије, а пуковима начелно нису придавали артиљерију за подршку. Зато се поставља питање: није ли можда баш та слабост артиљерије за непосредну подршку била један од узрока што је била тако мала њихова просечна брзина напредовања приликом пробоја јаче утврђене одбране, тим пре што су и Немци и Совјети, који су имали по 3—5 дивизиона артиљерије за непосредну подршку на сваки пешадиски пук на правцу главног удара, напредовали далеко брже од њих.

Писац предвиђа и могућност ангажовања већег броја дивизиона за непосредну подршку пука, стим што се за матични веже још неколико ојачавајућих и придатих дивизиона. Зар није онда боље систем осматрања дивизиона у основи везати за батаљон него систем осматрања матичног дивизиона проширити на цео пук и у његов ЦУВ уклопити дејство још неколико дивизиона? Истина, тиме би се омогућило брзо сасређивање непланских ватри свих дивизиона, који непосредно подржавају пук, на било коју тачку, али се поставља питање: да ли има практичне потребе за тим? У периоду артиљериске припреме и подршке, када постоји велики број планских ватри (које служе и као репери), могуће је и по ранијем систему брзо сасредити ватре више дивизиона. А да ли је потребно да за време борбе по дубини истурени осматрач сасређује ватру 2—3 дивизиона за рачун чете, па чак и батаљона, кад је на циљеве у зони осматрања тог осматрача (према њиховој природи, важности и величини) довољно сасредити и ватру једне батерије — максимум дивизиона. За остварење неких масовних ватри (у оквиру артиљерије за непосредну подршку) јачих од дивизиона нема ни велике потребе, а ни муниције. То чак не предвиђају ни оне армије које су већ давно усвојиле ЦУВ, јер на пешадиски пук имају само по један дивизион за непосредну подршку.

Потреба за остварење масовних ватри по дубоко распоређеним резервама, у којима учествују више дивизиона, спада у домен артиљерије за општу подршку, која има бољи систем осматрања и на већој дубини. А ако се овој артиљерији циљеви показују помоћу координата (што је углавном и случај) онда се ватра са оба система може подједнако брзо отворити.

Систем ЦУВ компликује и формацију артиљерије у целини. Неравномерна расподела средстава везе (матични дивизион 22—25 радиостаница, нематични непосредне подршке 10—13, дивизион опште подршке 7—8) онемогућава нематичним дивизионима да успешно врше непосредну подршку. Мора ли се другом ешелону дивизије, при његовом увођењу у борбу увек придавати његов матични дивизион или му се може придати и дивизион опште подршке — из ДАГ-а, и да ли је могуће препотчињавати ПАГ-ове (у целини или делом) пуковима и батаљонима када нематични дивизиони нису у потпуности

⁴⁾ Видети однос артиљерије за посредну и непосредну подршку у корпусима 3 америчке армије (генерал Патон) код Меца ујесен 1944 год. Н. М. Cole: *The Lorraine campaign* 1950 год., Вашингтон.

оспособљени за непосредну подршку? Основна карактеристика овог система (стална повезаност пука са матичним дивизионом — исте врсте оруђа, калибра и покретљивости) је у томе што спутава слободу њиховог дејства и води некој врсти шаблонизма, а то не одговара условима савременог ратовања.

Изгледа нам да је у условима атомског ратовања неодржива подела на матичне, нематичне и дивизионе опште подршке због њихове неједнаке опремљености и способности за непосредну и општу подршку. Услови дејства дивизиона и пукова после употребе атомске бомбе знатно се мењају у погледу задатака, правца дејства, земљишта, губитака, итд., те је ту потребно много више еластичности ради њиховог успешног коришћења.

Решење питања употребе артиљерије за непосредну подршку (ПАГ-ова) на начин како се предлаже у чланку, по нашем мишљењу, не би било најцелисходније не само за армије малих земаља него и уопште, и то из два основна разлога. Прво, везивањем нематичних дивизиона за матичне неминовно се повећава број трансмисија од захтева за ватру до непосредних извршилаца ватрених задатака (батерија нематичних дивизиона), чиме се компликује командовање, слаби се ефикасност подршке пешадије од стране нематичних дивизиона и повећава се могућност прављења грешака при коришћењу артватре. Друго, артиљериске старешине нематичних дивизиона не командују својим јединицама у борби, па се просто поставља питање потребе њиховог постојања.

У закључку чланка наводи се да би оба система дала исте резултате ако би се располагало са довољно времена за припрему на топографској основи, да би ЦУВ дошао до пуног изражаја у брзо променљивим ситуацијама (борбе у дубини, сусретне борбе, отступање, гоњење, итд.) и да би један способан командир батерије, при једнаком квалитету обуке, могао брже и успешније да оствари неку батериску ватру по првом систему, али да то не би био случај и са дивизионском ватром. Посматрајући предности батериских или дивизионских ватри, из аспекта могућности и потреба малих армија⁵⁾, долази се до закључка да се у оквиру артиљерије која врши непосредну подршку за време борби по дубини (нарочито на јаче испресецаном и планинском земљишту), више користе батериске ватре, јер су циљеви који непосредно угрожавају пешадију обично малих размера. Ако се за борбе у дубини обично одобрава од 0,3—0,5 БК (што значи да свако оруђе може учествовати у 2—3 концентрације ватре у трајању од по 5 минута), онда и то иде више у прилог првом систему. Из искустава Другог светског рата се види да је у покретним борбеним дејствима код артиљерије непосредне подршке најбоље резултате давао онај систем који се заснивао на што једноставнијим средствима везе и што непосреднијем додиру између командира и батерије. Приликом употребе артиљерије за непосредну подршку у нападу (за време борбе по дубини) совјетски, немачки, па и наши артиљерци, претежно су се при-

⁵⁾ Код великих армија приоритет се даје дивизионским ватрама.

државали правила: „Ја (командир) видим циљ и батерију, батерија види мене“. Зато није довољно убедљиво да се потреба за увођењем новог система у оквиру артиљерије за подршку образложавала само захтевима борбе по дубини.

Једно од најважнијих питања управе ватром артиљерије јесте усклађивање њеног дејства по времену и простору са дејством пешадије и тенкова које артиљерија подржава. И у овом погледу ЦУВ има извесних недостатака. Истакнути осматрачи, који се налазе са пешадиским старешинама, могу само да постављају захтеве за отварање ватре, а немају право наређивања за њено отварање, јер у ЦУВ долази једновремено већи број захтева, а батерије су јаче уклопљене у дивизион који има више карактер основне ватрене јединице. Ако пешаци, који захтевају ватру артиљерије, нису сигурни да ће она бити и остварена, они губе поверење у артиљерију и нису у стању да са сигурношћу према конкретној ситуацији спроводе у дело своје одлуке. Ово би се далеко простије и сигурније решавало кад би командир батерије био уз командира чете, јер батерија у оквиру дивизиона има већу самосталност, те су и пешаци потпуно сигурни да ће их артиљерија у одређено време и подржати.

Начелник ЦУВ-а доноси одлуку о отварању ватре једино на основу захтева истакнутих осматрача. Пошто тих захтева, који су често оскудни, у исто време може бити неколико, појављује се произвољност и у погледу њихове реализације.⁶⁾ Теориски у ЦУВ-у једнога дивизиона могу истовремено да стигну око дванаест захтева за ватру (што се практично своди на половину), при чему субјективност захтева појединих истакнутих осматрача може да дође до најјачег изражаја.⁷⁾ Зато је у оваквим приликама веома тешко одредити приоритет отварања ватре, потребу за коректуром и начин гађања, са циљем да се постигну најрационалнија употреба артиљерије, најбоље садејство и најкориснији утрошак муниције, а то је, по нашем мишљењу, и највећа слабост ЦУВ-а као система. Поред тога, ЦУВ спутава слободу и иницијативу артиљериских старешина. Наиме, командири, иако имају непосредну везу са батеријама, начелно не могу да наређују отварање ватре мимо начелника ЦУВ-а, јер би то стварало збрку. Дакле, улога командира батерија слична је улози њихових истакнутих осматрача. Улога команданта дивизиона је исто тако скупљена и добрим делом такође пренета на начелника ЦУВ-а, који, истина, по потреби, тражи одобрење за дејство од команданта дивизиона, али се у таквим случајевима ионако велики број трансмисија само још повећава, а отварање ватре успорава.⁸⁾ Баш ово доказује да

⁶⁾ *Employment of Commonwealth and USA Field Artillery*, Canadian Army Journal, јануар 1952.

⁷⁾ У Корејском рату се дешавало да су истакнути осматрачи тражили ватру а да непријатеља уопште нису ни видели.

⁸⁾ У таквом би случају један захтев за ватром имао ових 5 трансмисија: осматрач — командир батерије — ЦУВ — командант дивизиона — ЦУВ — батерија.

се систем ЦУВ базира на сувише идеализираним условима — на услове када све беспрекорно функционише, што се у рату веома тешко остварује.

У систему ЦУВ, у коме влада принцип строге поделе рада (нарочито код старешинског кадра придатих и ојачавајућих дивизиона), губи се човек као јединка и спутава се самоиницијатива, те не могу да дођу до пуног изражаја људске особине које у рату играју велику улогу (храброст, брза сналажљивост, одлучност, итд.).⁹

Ако би ЦУВ матичног дивизиона био онемогућен у раду, ма из којих разлога, његове би батерије морале да користе своје ЦУВ-ове, а придати и ојачавајући дивизиони остали би ван дејства, све док се не би оформио један од њихових ЦУВ-ова или ЦУВ-ова батерија матичног дивизиона. Све је ово скопчано са застојем у дејству, јер ЦУВ-ови придатих дивизиона и батерија матичних дивизиона немају услова ни одговарајућег људства и средстава везе да би могли лако и брзо да замене ЦУВ матичног дивизиона.

ЦУВ се може употребити на топографски организованом земљишту, кад се располаже картама и када се може припремити балистичка ватрена планшета. Међутим, у рату ће се често дешавати да земљиште није топографски организовано, да се не располаже картама, и да се теже може израдити балистичка ватрена планшета (на пример, на планинском земљишту, услед тешкоћа у израчунавању месних углова циљева и репера). За овакве случајеве требало би предвидети други начин управе ватром. Одређивање елемената за гађање помоћу снопара, када осматрач зна само рејон ВП или види ВП, сличан је одређивању почетних елемената брзом припремом од ока и реперисању земљишта (само што код првог система то ради командир, а овде осматрач). Снопар, који се употребљава углавном код пратеће артиљерије, не може да отклони овај недостатак ЦУВ-а.

Ако истакнути осматрачи одређују места циљева помоћу азимута циљева и отступања циљева по правцу, даљини и висини од познатих тачака (као нормалног начина одређивања места циља), поставља се питање да ли ће се на фронту и дубини дејства матичних дивизиона моћи увек наћи такве познате тачке, које виде истакнути осматрачи и које се могу нанети на планшете (шуме, планине, равнице, крш, итд.), као и каква је тачност одређивања почетних елемената за групно гађање ако се мерење од познатих тачака врши приручним средствима? Ако се овоме дода и то да је систем ЦУВ механизам са више трансмисија, услед чега се појављује нова група грешака (која у крајњој линији повећава средњу грешку одређивања почетних елемената), излази да рад помоћу ЦУВ-а базира на теорији која дозвољава веће заокружљивање и недовољно вођење рачуна о штетњи муниције. Без обзира на економску моћ и развијеност про-

⁹) Наши су артиљерици кроз историју (почевши од Првог устанка па закључно са НОР) показали велике борбене квалитете, без обзира на то што нису имали нарочито добар артиљериски материјал и што су стално оскудевали у муницији.

изводње појединих земаља, муниција се мора рационално трошити, јер јој је дотур у сваком случају јако отежан, што најбоље потврђују искуства из борби на Западном фронту у Другом светском рату. Поред тога официри других родова не могу се користити као истакнути осматрачи, јер би као такви требали да врше и коректуру.¹⁰⁾

Систем ЦУВ ће у сваком случају изазвати корените промене у досадањој пракси планирања артиљериске ватре. С овим је у вези и формирање команди ПАГ-ова, које у систему ЦУВ начелно образују команде матичних дивизиона, и питање начина и степена ангажовања штабова пп у планирању ватре.

*

Узимајући све поменуто у обзир, приликом решавања питања управљања ватром артиљерије, по нашем мишљењу, требало би се држати следећих принципа:

Нови систем управе ватром треба усклађивати са тактичким принципима употребе артиљерије (не мењајући при томе улогу артиљерије као рода), а не обратно.

Систем управе ватром артиљерије треба да се заснива на што простијим средствима везе и минималним материјалним потребама и да јој омогући испољавање неопходне живавости у борби. Зато се морају избегавати механизми чијим се оштећењем може да паралише један па и више дивизиона (на пример, када су и други дивизиони везани за ЦУВ матичног дивизиона). Још је потребно артиљериским јединицама обезбедити неопходну еластичност, могућност брзог пре-групписавања и коришћења у врло различитим условима и одговарајућу самосталност, јер је све то неопходно у покретљивом, нарочито атомском рату, када је незгодно имати неке „зависне“ артиљериске јединице (случај са дивизионима који се везују за матичне дивизионе).

Систем управе ватром помоћу кружне мреже (ЦУВ-а) омогућава брже отварање непланских дивизионских ватри. Зато би овај метод требало узети у обзир, али не као једини. Он би се успешно могао користити у оквиру већих артиљериских група, које најчешће остварују дивизионске ватре. Уколико би се применио и код ПАГ-ова, требало би га увести у сваки дивизион као орган за израчунавање елемената, а ватром би требало и даље да рукују командири батерија и командант дивизиона. Ако се сматра да ће дивизиони најчешће подржавати пешадиске батаљоне, онда је њихов садашњи број осматрача (3 командира батерије и командант дивизиона) сасвим довољан за осматрање фронта ширине 700—1.000 м, на којима батаљони најчешће и нападају. По потреби, могу се као и досада користити и истакнути — допунски осматрачи.

За време борбе по дубини (где преимућства новог система треба најјаче да дођу до изражаја), најбоље би било да се дивизиони као артиљерија за непосредну подршку придају пуковима и батаљонима и да се обезбеди брзо отварање ватре са минималним средствима везе, а у оквиру батерије по могућству и без тих средстава.

¹⁰⁾ Истакнути осматрачи у предлогу за гађање захтевају коректуру и групно гађање. Међутим, само артиљериски официри могу успешно да изврше и обичну коректуру, а помоћу коректуру темпирним зрнима или на риколет.

ДА ЛИ ЈЕ ЦЕНТАР ЗА УПРАВЉАЊЕ ВАТРОМ АРТИЈЕРИЈЕ ТАКТИЧКИ ОПРАВДАН

Систем управљања ватром дубоко задире у начин употребе артиљерије и њене ватре у борби, а посебно у садејство са осталим родовима. Он може да олакша, или (ако не одговара развоју технике и постојећим тактичким начелима борбе) да знатно отежа тактичке поступке и садејство са јединицама које артиљерија подржава.

Поставља се питање: који је од два основна система управљања ватром¹⁾ (који данас постоје и који су примењивани у Другом светском рату) тактички целисходнији? По моме мишљењу, систем Центра за управљање ватром (ЦУВ) обезбеђује боље и стабилније садејство у динамици борбе, зато што у краћем времену може да пружи ону ватру која је потребна у датом тренутку, јер су сви остали проблеми (организациски, формациски, материјални, итд.) другостепеног значаја.

Масовној ватри (која претставља један од одлучујућих елемената савремене борбе) потребно је прилагодити не само тактичку употребу артиљерије (поделу, груписање и командовање) већ и техничке поступке за извршење гађања. Очигледно је да се систем ЦУВ у армији и корпусу, с обзиром на улогу артиљерије, њене задатке и величину циљева, може целисходно применити. Међутим, поставља се питање: каква је ватра потребна пешадиским четама, батаљонима и пуковима и да ли је потребан ЦУВ артиљерији која подржава те јединице? Да би се обезбедило напредовање пешадије ових јединица нужно је да се најрационалније искористи артиљериска ватра дивизије против разних циљева који то напредовање коче, као што су: непријатељска пешадија, митраљеци, поједина пратећа оруђа, отпорне тачке, противнапади резерви подржавани од тенкова, итд. Да ли су за такве задатке корисније дивизиске ватре или ватре појединачних батерија?

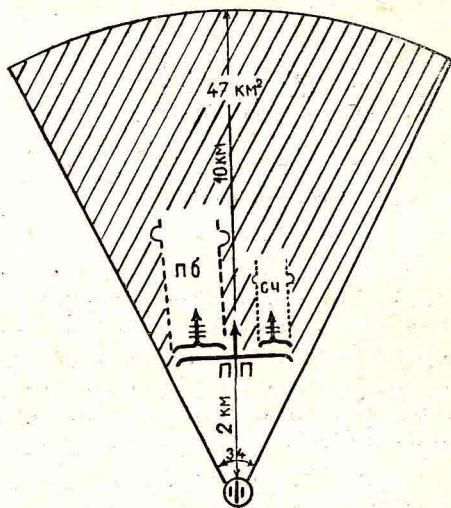
Ватрена снага савремених пешадиских јединица је знатно повећана. Данас пешадиски пукови (па и батаљони) располажу довољно jakim минобацачким средствима и бестрзајним оруђима тако да и

¹⁾ Тј. систем у коме је тактичка и техничка страна управљања ватром сасређена у рукама истих органа и система у коме се техничка страна управљања налази у рукама посебних органа (истакнути осматрачи и центар за управу ватром — ЦУВ). Види „Војно дело“ бр. 2/56 г., стр. 21.

сами могу неутралисати мање ватрене изворе, тј. без јачег ангажовања дивизиске артиљерије. А пошто ватрени учинак минобацача износи 20—25% од целокупног ватреног учинка дивизиске артиљерије, очигледно је да су артиљериска средства пешадиских јединица довољно јака да неутралишу лако и тешко пешадиско наоружање, пратећа оруђа, мање ватрене изворе и пешадиске групе.

Пошто артиљерију за непосредну подршку треба првенствено ангажовати за неутралисање оних циљева који су од интереса за пуку и батаљон као целину и тамо где су потребне масовне ватре (на пример, неутралисање пешадије у прикупљању или у отпорним тачкама, одбијање противнапада и сл.), то нема потребе да се поједине батерије везују за рад појединих чета. Раније, кад пешадиски пукови и батаљони нису имали оволико органске артиљерије и минобацача, заиста је постојала потреба за њиховим ојачавањем. Велики домет, маневар и савременији систем управљања ватром омогућавају артиљерији за непосредну подршку да без померања оруђа дејствује целим дивизионом на ма коју тачку пред фронтом напада пука, а самим тим и пред сваком четом.

Ватру једног (па и два) дивизиона (која није нарочито масовна) не треба растурати, јер се тада не могу постићи изненађења, материјални и морални ефекти. Зато важне циљеве у дубини, који су опасни због свог брзог дејства и могућности изненађења, треба неутралисати само снажнијим ватрама. Овим се не жели умањити важност батериских ватри (које долазе до изражаја у подршци мањих јединица на широком фронту, испресецаном и планинском земљишту, при борбама у насељеним местима, и сл.), тим пре што је у НОР-у дејство једне батерије често одговарало ефекту једног дивизиона. Овде се само истиче предност дивизиских ватри и у динамички борбе. То је био основни разлог што се управљање ватром у првом реду морало прилагодити остварењу дивизионских ватри, а

ДИВИЗИОН 76 мм

1 : 100.000

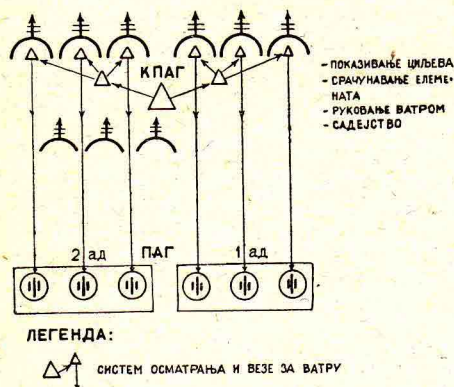
Скица 1.

то је баш постигнуто са ЦУВ-ом. Ни у случају примене нуклеарног наоружања (када ће бити потребна брза, еластична и самостална дејства чета и мањих јединица) не може се наћи довољно оправдања за растурање артиљериске ватре. Исто тако, не може се закључити да би се придавањем батерија таквим јединицама успешно решила

њихова подршка. Напротив, било би боље ако би се такве јединице осамостаљивале повећањем њихове ватрене моћи лакшим калибрима (напр. минобацачима), а батаљони и пукови подржавали целим дивизионима.

Брзина праћења ватром једним и другим системом

По првом систему могу се брзо отворати батериске ватре зато што се командир батерије у том систему налази у непосредној вези са командиром пешадиске чете коју подржава, што се сви технички послови око отварања ватре обављају на осматрачници командира батерије и што он непосредно командује својом јединицом (ск. 2). Међутим, пошто таква организација није погодна за дивизион (пук — групу), то се и масовне ватре могу теже остварити.

Скица 2.

јер брзина којом се оне остварују није у складу са брзином наступања пешадије и тенкова. Тако, на пример, за остварење ватре два дивизиона потребно је да се осморици старешина покаже циљ на земљишту (ск. 2), да се на шест места срачунају елементи за гађање и да се кроз шест канала везе пренесу целокупне команде за гађање од осматрачница на ВП. Зато је за отварање таквих ватри потребно 15'—30'.

Да би омогућили артиљерији да подржава оклопне јединице велике маневарске способности (што класична артиљерија по првом систему управљања ватром тешко остварује), Американци су у Другом светском рату користили за осматраче обичне војнике са средствима везе да простим осматрањем, готово без икаквих рачуна и без икаквих инструмената, осим ручне бусоле и двогледа, процењују и јављају колико се неки циљ налази лево или десно, ближе или даље од репера, ранијег поготка или неке друге уговорене тачке. Сада се већ примењују хеликоптери за управљање ватром и електронски уређаји за срачунавање података у ЦУВ-у, тако да се ватре могу аутоматски отворати на захтев осматрача.

У првом систему има седам начина показивања циљева. Код неких од њих губи се много времена због потребе да се подаци осматрача прерачунавају да би се добили елементи за гађање. Неколико начина срачунавања елемената за гађање на осматрачницама (и то под неповољним атмосферским и другим условима, са различитим приборима, под дејством непријатељског тешког наоружања, итд.) уносе у елементе за гађање знатне грешке. Таква организација управљања ватром озбиљно отежава отварање масовних ватри,

Време између захтева за отварање масовне ватре и њеног остварења код првог система је исувише дуго, услед чега ватра није правремена ни довољно ефикасна. Сви покушаји да се овај временски несклад ватре са покретом пешадије и тенкова ублажи бржим срачувањем елемената за гађање помоћу рачунача код командира батерија и команданата дивизиона нису успели, јер технику управљања ватром не могу тако успешно да остваре поједине батерије као дивизиони ускупно.

Први систем не одговара ни централизацији командовања артиљеријом, пошто се на масовну ватру мора дуго чекати. Централизовано командовање неминовно захтева и извесно техничко обједињавање послова око управљања ватром, а то овде није постигнуто. Обједињавање командовања има за циљ баш остварење масовних ватри. Децентрализација подршке (по батеријама) више је одговарала динамици борбе у Првом светском рату, када је ова артиљерија лако могла ватром да прати пешадију (пошто су пешадија и њена ватрена средства били готово једини циљеви артиљерије) него данас када се тенкови масовно примењују (па чак и у органском саставу пешадиског пука) који се могу неутралисати само јаком ватром више артиљериских јединица.

Дивизион тактички може успешно да координира рад батерија, а група рад дивизиона, али се, због сложене организације управљања ватром, подршка пешадије и тенкова у динамици борбе своди претежно на дејство појединачних батерија.

Покушаји да се стари систем оправда искуствима артиљерије на Источном фронту нису довољно убедљиви, јер се при томе масовност ватре често изједначаје са простим бројем ангажованих цеви. Она, нарочито у прве две фазе борбе, не зависи од масе привучене артиљерије него од квалитета (брзине и ефикасности) ватре дивизиона (групе).

Да би се бар донекле постигла бржа ватра у току динамике, избегава се „показивање циљева и давање команди за отварање артиљериске ватре преко више степенa“ и дуго показивање циљева преко читавог система осматрачница, већ артиљериски команданти за показивање циљева користе експлозије граната својих јединица. Да би дејство артиљерије што боље одговарало дејству и покретима пешадије и тенкова, батерије и дивизиони се додељују батаљонима за цео период борбе у дубини одбране, јер се њихово препотчињавање у току борбе показало нецелисходно. За одржавање сталне везе са пешадијом користе се официри извиђачи. Унапред се бирају погодне осматрачнице са којих се врши припрема за гађање, користе се најједноставнији начини за срачунавање почетних елемената за гађање, избегавајући велика скретања по правцу и сл. Овим начинима обезбеђује се брзо срачунавање елемената за батерије, али не и за дивизионе и групе. Тешкоће праћења пешадије ватром најбоље се огледају у томе што се принцип рада пратеће артиљерије „ја (командир батерије) видим циљ и батерију, а батерија мене“ морао из нужде

применити и на артиљерију за подршку, иако је у очитој супротности са масовношћу ватре. Овим системом не може се осигурати брза подршка са више артиљериских јединица, те се мора задовољавати са благовременим отварањем ватре, макар и ограниченог броја батерија или оруђа.

Код система ЦУВ повећан је број осматрача (ск. 3), који су непосредно везани за ЦУВ дивизиона. Упрошћени начин одређивања места циљева и непосредно преношење ватрених захтева на ВП омогућавају осматрачу који уочи циљ да потпуно самостално управља ватром не само једног него и више дивизиона (батерија), чиме се избегава дуго показивање циљева и губљење времена. За отварање ватре целокупне дивизиске артиљерије, по овом систему потребно је свега 3'—5' (у Кореји је постигано и за 2'). Овај систем омогућава брже дејство више дивизиона (по тражењу макар и једног осматрача, без међусобног показивања циљева и без сталних осматрачница), а тиме и бржу подршку пешадије и тенкова, тако да је тактички оправданији од првог система. Без обзира на јединицу (батерија или дивизион) корисно је да се технички послови око управљања ватром врше претежно на ВП уместо на осматрачницама, са којих треба да струје само ватрени захтеви.

Садејство артиљерије са пешадијом може се остварити тактичким везивањем артиљериских са одговарајућим пешадиским јединицама (батерија — чета, дивизион — батаљон, артиљериски пук — пешадиски пук) чему је прилагођено и управљање ватром. Технички послови управљања ватром претежно се обављају у батерији. Тежњи да сваки артиљериски старешина треба да управља ватром своје јединице прилагођен је и систем веза. Оваква концепција садејства примењивана је у Првом (па и раније), а код неких армија и у Другом светском рату. Међутим, овакво тактичко повезивање нижих јединица није у складу са дометом и могућностима маневровања ватром савремене артиљерије, јер се батеријом претежно подржава чета на фронту 350—700 м, а дивизионом — батаљон на фронту 700—2.000 м. Тактички је неоправдано да се батерија дивизиске артиљерије (са дометом око 10 км и хоризонталним пољем дејства око 50°) везује за чету и да се њена ватра ограничи на подршку најнижих пешадиских јединица (однос величине фронта напада сч и пб и хоризонталног поља дејства батерије 76 мм види се на скици 1). Да би се овај несклад донекле отклонио — да би се искористила маневарска моћ артиљерије и обезбедила њена ватра на важнијим тачкама, батерије (дивизиони) се у току борбе препотчињавају пешадиским четама (батаљонима), с тим да команданти њихових дивизиона (група) задржавају право да их и тада вежу неким важнијим задацима. Очигледно је да овај поступак претставља несигурни компромис између усвојених принципа садејства и стварне потребе за масовнијом ватром, јер подршка — и поред свега тога — закашњава. Пошто дејства артиљериских јединица, у таквим случајевима, зависе од својих формациских старешина, који су истовремено органи за осматрање, за садејство и управ-

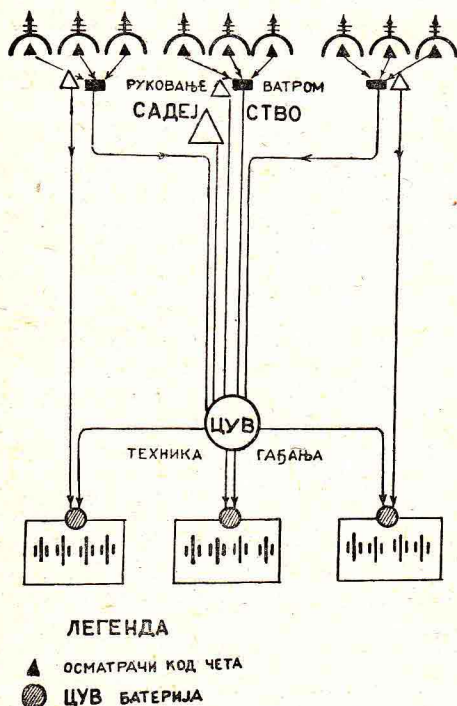
вање ватром, потребно је да се за сваки маневар дела артиљерије са једног на други фронт и они повлаче са целокупним средствима везе. Очигледно је да све то захтева доста времена, а сем тога и пешадиске јединице на првобитном делу фронта остају без подршке. Због техничких послова којим се баве органи садејства, и поред међусобне повезаности јединица, пешадиске и артиљериске старешине најчешће нису заједно, јер рад артиљераца зависи од места осматрања. Повезивањем артиљериских старешина по осматрачницама (ск. 2) може се добро обезбедити међусобно садејство, али на уштрб брзине отварања ватре и присности садејства са пешадијом, јер ватрени захтеви и команде за отварање ватре циркулишу преко осматрачница (или КМ).

Појаву ЦУВ-а изазвала је потреба за масовним ватрама и схватање да је дивизион основна ватрена јединица (у којој се врши тактичко и ватрено обједињавање батерија), чије дејство треба везати за пешадиски пук, а по потреби и за батаљон. Организација стабилног система осматрања код свих пешадиских јединица (па и код оних које моментално нису у борби) омогућава да се ватре целог дивизиона (групе) или појединих батерија, — благодарећи њиховом домету — могу остварити пред фронтом сваке чете, код којих се налази по један артиљериски осматрач. Пошто се ватре дивизиона опште подршке (из ДАГ-а, КАГ-а и ААГ-а) неће користити за потребе чета, то се у чете и не шаљу њихови осматрачи. Овде се садејство са најнижим пешадиским јединицама обезбеђује ватром (а не везивањем одговарајућих артиљериских јединица), при чему су органи садејства ослобођени технике гађања. Преношењем техничких послова у рејон ВП (у ЦУВ) супротно првом систему, дејство артиљериских јединица не зависи много од својих формацијских органа за осматрање. Развијен систем осматрања у пешадиском пуку омогућава управљање ватром других дивизиона ако се повежу ЦУВ-ови међусобом, а то је потпуно у складу са потребом маневра покретом. Чврстина подршке огледа се баш у томе што се при маневру дела артиљерије са једног отсека фронта на други не мора реметити већ уходано садејство на једном правцу. Велико преимућство оваквог начина може се боље уочити ако се ова могућност размотри у динамици борбе неке веће јединице (дивизије и корпуса) при премештању тежишта борбе са једног дела фронта на други (што свакако захтева и маневар делом артиљерије), јер се на жељеном правцу за врло кратко време може концентрисати дејство више артиљериских јединица.

Место и улога артиљериских старешина у управљању ватром у овом систему су унеколико промењени. Они више нису везани за осматрачнице (сталне тачке), не баве се техником гађања, стално су са пешадиским старешинама, те су у могућности да боље прате ситуацију. Њихова улога у управљању ватром своди се на усклађивање ватре са покретом пешадије (тенкова), на руковођење радом потчињених осматрача и на проверу да ли њихови ватрени захтеви одговарају појављеним циљевима. Док су батерије у саставу дивизиона, њихови командири немају ону самосталност коју имају у првом систему,

јер им она сада није ни потребна, али дејствују самостално чим се издвоје.

Овај систем олакшава препотчињавање артиљерских јединица. Дејство батерија артиљерије за непосредну подршку могуће је и ван ЦУВ-а, јер су командири непосредно везани и са батеријама (ск. 3), тако да се може брзо прелазити са дејства дивизиона на дејство по батеријама и обратно. То дозвољава да се батерије придају чак и четатама, што ће углавном зависити од постојања комуникација на правцу дејства чета. Зато је боље да се дивизиони као целина препотчињавају или пешадиским пуковима или батаљонима на одвојеним правцима. Командири батерија у дивизионима опште подршке немају непосредну жичану везу са својим батеријама, јер им она није ни потребна, пошто ће се они придавати и препотчињавати по дивизионима, а не по батеријама.

Скица 3.

рење ватри не треба да зависи од више степена командовања, мада би то било пожељно кад не би утицало на брзину подршке.

Пошто се услови за увођење другог ешелона у нападу не могу унапред предвидети, то се и рад артиљерије не може раније тачно планирати. По првом систему, без обзира на начин артиљерског обез-

Пошто се ова два система управљања ватром заснивају на различитом схватању организације садејства и улоге артиљерских старешина, то се и покушаји да се између њих нађе неки компромис, усвајањем извесних поступака из старог система, не могу лако остварити. То би само изазвало да се већ упрошћено и присно садејство са пешадијом мења у корист међусобног садејства артиљерских старешина и извесне самосталности командира батерије, што би свакако кочило брзину подршке. Свакако, треба тежити да се отклоне или бар ублаже слабе стране система ЦУВ (тешкоћа процене тактичке предности појединих ватрених захтева и рентабилности утрошка муниције и сл.), али се органи садејства никако не смеју оптерећивати техником гађања и везивати за осматрачнице, нити мењати најкраћи пут за отварање масовних ватри. Поред тога, оства-

беђења (придавањем или подршком ПАГ-овима пукова првог ешелона), овом делу артиљерије потребно је доста времена за повезивање артиљериских и пешадиских старешина и за организацију везе и садејства, тако да он тада не може ни да дејствује. Тај део артиљерије морао би, у тим најкритичнијим моментима борбе, да напушта један организован систем осматрања и садејства на једном и да га организује на другом правцу, да прикупља и поново успоставља и све везе.

Међутим, систем ЦУВ цео тај поступак знатно упрошћава. Матични дивизион из другог ешелона, све до увођења тог пука у борбу, може да ојачава дејство ПАГ-а једног од пукова, првог ешелона повезивањем преко ЦУВ-а), који већ има развијен систем осматрања. На тај начин, органи матичног дивизиона могу брзо да организују свој систем осматрања и везе, без обзира на ком правцу ће бити уведен други ешелон, а подршку другог ешелона при увођењу такође могу обезбеђивати и најближи дивизиони.

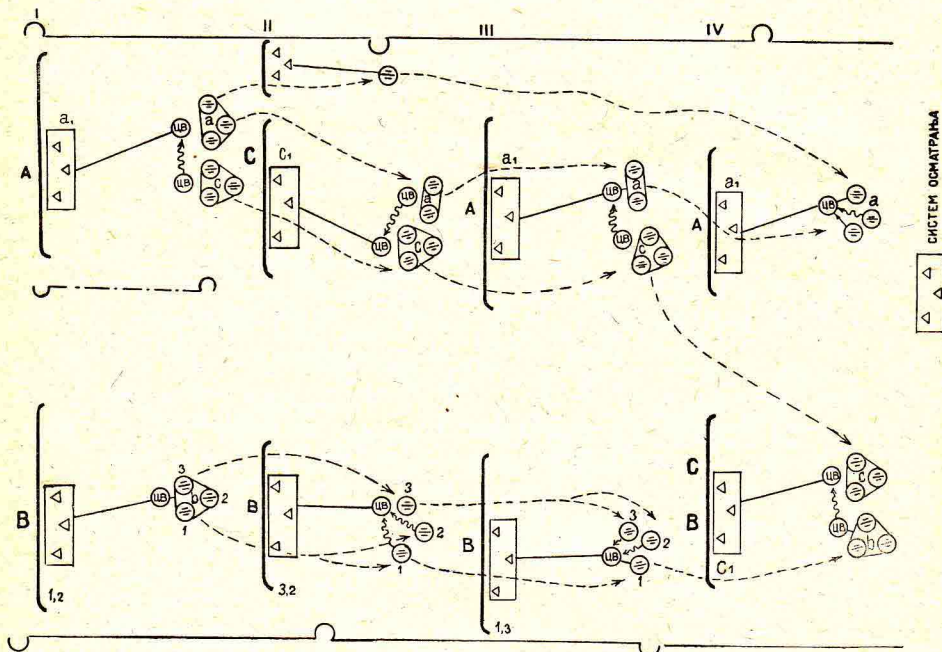
Ако се други ешелон уводи на правцу неког пука из првог ешелона, који се извлачи из борбе, а ситуација захтева брз рад, онда други ешелон не мора увек да развије своје артиљериске органе, већ може да користи развијене органе пука првог ешелона и њихов организовани систем веза, пошто ће матични дивизион пука који се извлачи и даље учествовати у борби. Пешадиском пуку који је извучен из борбе, ако би касније био поново уведен у борбу на ма ком делу фронта, може се за врло кратко време обезбедити артиљериска подршка захваљујући већ развијеним органима његовог матичног (или неког другог) дивизиона. Према томе, матични дивизиони не морају увек да подржавају своје пукове, већ се према ситуацији, може вршити међусобна подршка разних пукова и дивизиона.

Пошто у *задржавајућој одбрани* сва артиљерија (или њен највећи део) треба да обезбеди прихват сопствених снага, које се повлаче, и одбрану на неколико линија по дубини, појављује се низ тешкоћа приликом организације и остварења садејства са пешадијом и тенковима, нарочито због тога што се организована подршка и садејство на једној линији морају брзо прекидати и у релативно кратком времену поново успостављати на другој линији. Брзина дејства артиљерије у борби не зависи толико од избора и поседања ВП колико од брзине успостављања садејства са пешадијом, организације веза и показивања циљева. На следећем примеру најбоље ће се уочити предности система ЦУВ у оваквој ситуацији.

Дивизија у додељеној зони (ск. 4) организује одбрану на четири линије, са тежиштем на десном крилу, с тим што су прве две одбранбене линије једновремено поседнуте. Код јединице А формиран је ПАГ од два дивизиона (матични дивизиони А и С јединице), а левокрилна јединица В користи свој матични дивизион. Варијанте рада ових дивизиона могу бити различите.

На тежишту одбране дивизиона а развио је свој систем осматрања a_1 на првој одбранбеној линији, а дивизион с ојачава његово деј-

ство. За то време органи садејства c_1 код јединице C (на другој линији) организују систем осматрања и везе, артиљериски ватрени систем, топографске радове, врше избор и уређење ВП и евентуално поправку путева, одређују места за дотур муниције и сл. На тај начин, дивизион c (или ма који други) на другој линији одбране има унапред организовано садејство, тако да за најкраће време може да подржи одбрану јединице C . После маневра по дубини у ЦУВ овог дивизиона укључује се и дивизион a , тако да је на другој линији обједињено дејство оба дивизиона.

Скица 4.

Код главнине јединице B на првој линији развијен је систем осматрања и везе двеју батерија (1, 2), а код дела јединице B на другој линији тај систем организују органи треће батерије, иако та батерија још дејствује у саставу свог дивизиона при одбрани прве линије. Батерије, које доцније врше премештање по дубини за одбрану друге линије, укључују се у овај већ организовани батериски ЦУВ, који, у овом случају, прима улогу дивизиског ЦУВ-а. За прво време управљање ватром врше само органи осматрања 3 батерије, а доцније тај систем проширују још и органи 2 батерије.

На трећој одбранбеној линији органи садејства a_1 (са јединицом A) раде као што су радили органи c_1 на другој линији. Пошто се мења тежиште одбране на четвртој линији, јединица C ће посети ову ли-

нију на левом крилу дивизије, доводећи собом и органе садејства с1. У ЦУВ овог дивизиона може се укључити део или цео дивизион б или ма који други дивизион (узимајући у обзир и ДАГ) који по одлуци команданта дивизије треба да обезбеде одбрану јединица В и С на свој линији.

Док се по овом систему може вршити наизменично организовање садејства и управљање ватром по целој дубини одбране, унутар или између различитих артиљериских група, укључујући, по потреби и минобацачке батерије, дотле се то по првом систему, и поред свих мера које би се предузеле (слање дела штабова и органа код јединица друге линије), не би могло постићи зато што се не би располагало неангажованим органима садејства и резервним средствима везе, пошто су све старешине, сви органи за осматрање и сва средства везе истурени унапред, тако да би још у првој фази борбе обично претрпели приличне губитке.

У *отсудној одбрани* главног појаса привлачи се и артиљерија (артиљериски пук) другог ешелона корпуса. По првом систему са овом артиљеријом долазе и све старешине и организују свој систем осматрања и везе на главном положају. Систем ЦУВ цео тај процес знатно упрошћава: на привремене ВП привлаче се само артиљериске јединице (без органа садејства и са малим делом средстава везе) и ојачавају дејство већ формираних артиљериских група, а њихове старешине организују садејство и ватрени систем на другом појасу одбране. То значи да овај део артиљерије може да подржава дивизију на првом појасу одбране знатно дуже и на већој дубини, јер је на другом појасу дејство већ планирано, тако да прекид ватре неће бити дужи од утрошеног времена за премештање артиљерије са привремених на основне ВП. Зато нема бојазни да се у динамици борбе неће искористити целокупна артиљерија тактичке или оперативне јединице.

Кад је на једном положају организован систем осматрања и садејства онда се у њега може одмах укључити дивизион који маневром по дубини први стигне (не чекајући матични дивизион), а ово се првим системом не може остварити. По првом систему не може се успешно решити ни ватрено садејство између артиљериских група виших тактичких и оперативних јединица (ДАГ, КАГ, ААГ), и између њих и артиљерије за непосредну подршку, јер ове групе не могу да развију своје системе осматрања на фронту целе јединице. Насупрот томе, систем ЦУВ омогућава органима садејства сваке артиљериске групе да управљају ватром друге групе само ако им се ЦУВ-ови међусобно повежу. Поред тога, ЦУВ омогућава и најшири маневар са матичним дивизионима у односу на сопствене и друге пешадиске јединице.

Увођењем органа садејства код свих јединица и укидањем строге зависности дејства артиљериских јединица од њихових старешина постиже се брже и боље прилагођавање рада артиљерије условима савремене борбе него по првом систему.

Иако систем ЦУВ неоспорно обезбеђује сигурније садејство са пешадијом масовнијом и бржом ватром, ипак треба имати у виду да се може десити да тражена ватра не одговара важности, природи и величини циља зато што сваки осматрач има право да тражи ватру целог дивизиона (групе) и што се избор циљева врши на ВП (у ЦУВ-у). Да би се овај велики недостатак ублажио нужно је да се проверавају захтеви командира батерија и истакнутих осматрача и да им се одређују количине муниције које могу самостално утрошити. Сем тога, треба испитати могућност тактичког избора циљева за гађање из рејона осматрачница са којих се осматра бојиште.

НЕКА ПИТАЊА ТЕХНИЧКОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА ЈЕДИНИЦА У ОДБРАНИ

Пошто је материја коју обрађује техничка служба исувише обимна за један чланак, то ћу се ограничити на детаљнију обраду само њених задатака и рада њених органа на састављању предлога за техничко обезбеђење јединица (нарочито у одбранбеној операцији). Основни задатак техничке службе је да врши попуњу трупца наоружањем, мототехником, муницијом и погонским материјалом, да врши ремонт оштећене технике и да чува и одржава постојећа техничка средства. Ови задаци у сваком виду борбених дејстава, па чак и у разним етапама једне исте операције, имају своје посебне специфичности. Тако је, на пример, при гоњењу најважније да се гонећи одреди (колоне) још пре почетка гоњења потпуно обезбеде свим техничким средствима, да техничке јединице у свом саставу буду што јаче (нарочито техничко зачеље, које мора да извршава и теже и обимније задатке) и да се унапред предвиде погодни рејони на најважнијим правцима гоњења где би се утрошене материјално-техничке резерве могле брзо дотурити. Обрнуто, код отступања обезбеђење јединица техничким потребама и ремонт технике треба вршити тек пошто се јединице извуку из непријатељског додира. Зато је нужно да се техничке јединице и установе благовремено повуку у раније предвиђене рејоне (где треба брзо организовати рад на попуни и оправци), остављајући јединицама само њихове најнужније делове.

Разматрањем одбранбене операције у целини и појединих њених етапа и задатака техничке службе може се доћи до закључка да техничка служба има да решава посебне задатке у припремном периоду, у току операције и после операције.

Припремни период је обично најдужи, и зато најпогоднији и најважнији за солидно материјално-техничко обезбеђење јединица. У овој етапи треба јединице потпуно попунити техничким средствима, муницијом и погонским материјалом (а неисправно оправити), предузети све мере за брзо и уредно снабдевање и омогућити да се рад техничких јединица и установа обавља пуним капацитетом. Тада технички органи треба добро да познају техничко стање и попуњеност материјално-техничким резервама јединица које ће да организују одбрану, нарочито после дужих маршева (поготово на планинском земљишту) и када је непријатељска авијација нарочито активна. То се може лако

проверити на техничким прегледима организованим по доласку јединица у рејоне концентрације. Затим, техничка служба треба првенствено да попуни оне јединице које ће бити на тежишту одбране, и то свим техничким средствима по формацији, а муницијом и погонским материјалом до норме утрошка. Она треба да изврши ремонт неисправне технике и размештај техничких јединица и установа у базама (А, К, Д) или одељцима (А, К), у сагласности са осталим позадинским старешинама, и да предвиди њихове евентуалне нове рејоне размештаја. При томе се мора посветити нарочита пажња формирању, смештају и евентуалном премештању у току борбе сабиралишта неисправних возила (СНВ) и групе за евакуацију и поправку (ГЕИП), као и начину извлачења и поправки мото-технике. Да би техничке јединице и установе радиле пуним капацитетом и да тај рад не би био ометан од непријатељског дејства са земље и из ваздуха, треба водити рачуна о томе да њихово место у општем распореду буде што безбедније и заклоњеније и да одговара потребним условима за смештај и рад. На тај начин се постиже пуна техничка готовост до почетка операције.¹⁾

У току операције техничка служба треба што пре да попуни уништену технику, утрошену муницију и погонски материјал код јединица, да организује извлачење оштећене технике и благовремено пребацивање СНВ и ГЕИП, да ту технику што пре оправља или је евакуише за вишестепену оправку и да организује маневар техничким јединицама и установама саобразно ситуацији. Успешно извршење ових задатака умногоме зависи од правилности њихове припреме у првој етапи операције. Овде је врло важно да ли трупни командант правилно уочава којим јединицама, шта, где и када треба дотурити и да ли умешно поставља задатке органима техничке службе.

Ако се из одбранбене операције прелази у нападну, онда треба решити које јединице, чиме и докле треба попунити (при чему треба водити рачуна да се првенствено обезбеде главне снаге) и одредити које техничке јединице и установе, где и докле треба преместити.

После операције технички органи треба да утврде техничко стање јединица и њихову попуњеност, да прикупе сопствена оштећена и непријатељска заплена техничка средства, да их евакуишу и да организују ремонт и попуњу борбених и техничких јединица и установа.

Предлог заменика команданта за позадину (по свим службама) обухвата и предлог начелника техничке службе. Да би напори свих служби били усмерени у духу одлуке команданта јединице, неопходно је, по моме мишљењу, да заменик команданта за позадину претходно разради своју основну замисао по битним питањима материјалног обезбеђења свих служби и да је саопшти својим потчињеним органима. Ово он може извршити, јер познаје одлуку свога команданта, конкретну ситуацију и основне принципе рада свих својих служби.

¹⁾ Тј. потпуна опремљеност јединица свим техничким средствима и материјално-техничким резервама и потпуно организован рад техничке службе.

Поред тога, он тада треба да упозна своје потчињене у неопходном обиму и са задатком и ситуацијом своје јединице.

Да би израдио свој предлог за претстојећу операцију, начелник техничке службе, на основу замисли заменика команданта за позадину, треба најпре да проучи задатак јединице коју обезбеђује, извод из заповести за позадину више команде и техничко стање своје јединице, а затим да изврши процену ситуације у техничком смислу да би дошао до закључка како поједини елементи утичу на рад техничке службе и шта треба да предузме за извршење свога задатка у оквиру задатка јединице као целине. Он мора јасно да уочи где је тежиште одбране и шта се може постићи целисходним ешелонирањем и радом техничких јединица и установа. Предлог за техничко обезбеђење јединице може се саставити на различите начине, што зависи од способности, брзине учачавања кључних питања, искуства, итд. онога који та питања решава. При томе се често греша: испуштају се основна, а опширно решавају споредна питања.

Процена ситуације у техничком смислу може се вршити или проценом њених елемената или проценом појединих проблема, што зависи од расположивог времена. По моме мишљењу, било би најбоље да се процена ситуације у припремном периоду одбранбене операције врши по елементима (пошто се тада има довољно времена), а у току борбе по проблемима. У процени треба размотрити непријатељске и властите снаге, техничко стање (општевојних и техничких јединица, установа и средстава) и земљиште. При томе технички орган треба да користи све потребне податке које су дотада прикупили оперативни (непријатељско дејство са земље и из ваздуха, груписање непријатељских снага и средстава, итд.), позадински и други органи, и да их цени у односу на своју службу.

При процени непријатеља начелник техничке службе најпре треба детаљно да размотри како његова дејства са земље и из ваздуха утичу на техничко обезбеђење јединица, на стање технике и рад техничких јединица и установа, имајући у виду да степен непријатељског дејства зависи од места, јачине и груписања његових ватрених средстава и од евентуалног дејства његових тенковских десаната и диверзантских група. Пошто груписање непријатељских снага и средстава није свуда исто, за техничку службу је веома важно да се установи на којим ће правцима (отсецима) непријатељ највероватније нанети највеће губитке и оштећење техничких средстава и највише ометати рад техничких јединица и установа. А како и непријатељска авијација много утиче на стање технике и рад техничке службе, то и њен утицај треба установити, с обзиром на њену активност, јачину и место базирања, могућност ваздушних десаната, итд.

При процени сопствених снага технички орган треба детаљно да проучи општи задатак јединице коју обезбеђује и његов утицај на

рад техничке службе да би у техничком погледу могао обезбедити извршење њеног ближег и следећег задатка.

Проучавањем непријатељског правца главног удара, односно сопственог тежишта одбране, технички орган треба да донесе одлуку о размештају техничких јединица и установа и материјално-техничке резерве, водећи рачуна о томе да ће на томе тежишту бити највећи губици и оштећења, као и утрошак муниције и погонског материјала.

На основу процене напред наведених елемената, технички орган треба да дође до закључка: какав се проценат уништења (оштећења) технике може очекивати и на којим ће правцима (отсецима) бити највећи; какво ће бити напрезање техничке службе; у коликој ће мери непријатељско дејство са земље и из ваздуха утицати на рад техничких јединица и установа (што утиче на њихово ешелонирање) и како треба организовати дотур и заштиту техничких јединица и установа од непријатељског дејства са земље и из ваздуха.

Од расположивог (светлог и тамног) времена у часовима од момента добијања задатка до рока готовости позадине зависи какво ће бити напрезање техничких јединица и да ли се може извршити потпуно и благовремено техничко обезбеђење општевојних јединица. При томе и време као атмосферска појава и годишње доба игра важну улогу. Проценом времена треба утврдити да ли се може извршити технички преглед јединица, ремонт, попуна јединица и својих техничких складишта, и може ли се радити нормалним капацитетом или треба предузети нарочите мере (повећање радног времена, појачање квалификоване радне снаге, техничко обезбеђење бар оних јединица које ће бити на тежишту одбране, итд.). На основу такве процене треба подесити организацију и рад техничке службе на попуни и ремонту оштећених и неисправних техничких средстава и предузети мере да се отклони негативан утицај времена (киша, снег, зима и сл.).

При процени техничког стања јединица које обезбеђује и стања својих техничких јединица и установа технички орган треба да размотри: размештај техничких јединица и установа претпостављене команде и рејоне дотура материјално-техничких резерви за потчињене; попуњеност и стање технике (наоружања, мото-технике, итд.), муниције и погонског материјала борбених јединица; могућности техничких јединица и установа у погледу попуњености радионицама, квалификованом радном снагом, резервним деловима, њихове радне могућности у радним часовима и капацитету оправки; могућности коришћења привредних предузећа и радионица у рејону операције и њихов капацитет, — да би дошао до закључка: шта и колико којој јединици недостаје, колико има неисправне технике и за који степен оправке, како и докле извршити ремонт неисправних техничких средстава, како искористити постојећа привредна предузећа и како спровести дотур.

При процени свих напред наведених елемената и доношењу закључака технички орган треба стално да има у виду рок готовости позадине и да, уколико се јединице не могу обезбедити, благовремено затражи одговарајућу помоћ од више команде.

Процену земљишта у циљу проналажења најповољнијих рејона за размештај база (А, К, Д) заједнички врше оперативни и позадински органи, а процену земљишта у оквиру тих рејона врше самостално позадински органи ради проналажења места која најбоље одговарају условима за постављање јединица и установа њихових служби. Поред тога, с обзиром на своје потребе, позадински органи самостално цене и земљиште на сопственој и непријатељској страни.

Технички орган може вршити процену земљишта заједно са осталим елементима или посебно. Ту је битно да се процени како земљиште (у рејону одређених база, на сопственој и непријатељској територији) утиче на рад техничке службе, јер рељеф и покривеност земљишта утичу: на размештај и заштиту техничких јединица и установа, попуну јединица материјално-техничким резервама, премештање техничких јединица и установа, губитке и оштећења техничких средстава. С обзиром на све то, а имајући у виду и услове земљишта, који треба да одговарају смештају техничких јединица и установа, и земљишне отсеке на којима техника може да буде највише изложена уништењу и оштећењу, технички орган треба да утврди: који су рејони (места) најпогоднији за размештај техничких јединица и установа, који рејони долазе у обзир за њихово премештање и истурање СНВ и ГЕИП, како треба организовати извлачење оштећене технике и које мере треба предузети за заштиту ових делова од непријатељског дејства са земље и из ваздуха.

На основу процене свих напред наведених елемената технички орган треба да изведе општи закључак за организацију и рад техничке службе. У њему треба да буду обухваћена сва питања предлога за техничко обезбеђење јединица. Све то треба да покаже: да ли расположиво време и могућности техничке службе омогућавају благовремено и потпуно извршење постављених задатака и шта је потребно предузети за отклањање неповољних околности; детаље у погледу попуне и дотура; ремонт неисправних и оштећених техничких средстава; размештај, евентуално премештање и обезбеђење техничких јединица и установа од непријатељског дејства са земље и из ваздуха; проблеме за чије је решење потребна помоћ виших техничких органа и у чему се та помоћ састоји; општу оцену техничке готовости јединица за борбу и које су јединице најбоље, а које најслабије технички обезбеђене.

Овако састављен општи закључак уствари претставља *предлог начелника техничке службе за техничко обезбеђење јединица*, с тим што начелник техничке службе треба за сваку тачку општег закључка да поднесе заменику команданта за позадину конкретан предлог за

њено решење. Тако, например, ако је начелник техничке службе закључио да нема довољно времена за техничко обезбеђење јединица, он треба да предложи: повећање радног времена (16-часовни радни дан, рад у две смене, итд.), ангажовање неког привредног предузећа за рад на техничком обезбеђењу јединица, тражење појачања у техничким јединицама из више команде, и т. сл.

Да ли ће све тачке из општег закључка ући у предлог зависи од-расположивог времена и конкретне ситуације. У припремном периоду, када се обично има довољно времена, у предлогу треба обухватити сва питања из општег закључка, а у току борбе само она која су за дотичну ситуацију најважнија. Када је време сувише ограничено, заменик команданта за позадину може да тражи предлог од свога начелника техничке службе само по извесним питањима, а да по осталим сам доноси одлуку. Предлог може бити писмен (када се има довољно времена и ради увежбавања) и усмен (најчешће за време операција). У сваком случају, он треба да буде кратак, јасан и конкретан, без икаквог објашњавања или процене (у чему се обично греша).

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Пуковник МИЛУТИН МАРКОВИЋ

ИСКУСТВА ИЗ ОПЕРАЦИЈА У НОРВЕШКОЈ 1940 ГОДИНЕ

9 априла 1940 у 5,15 часова, седам месеци после напада на Пољску, Немачка је без објаве рата напала Данску и Норвешку, које су — због своје стогодишње неутралности и великог поверења у Друштво народа — биле војнички врло слабе¹⁾ и неприпремљене за рат.

Немачким оперативним планом²⁾ било је предвиђено да се изненадним и једновременим нападом немачких оружаних снага, без опомене и објаве рата и уз садејство „пете колоне“, заузме Данска (операција *Weserübung Süd*) и Норвешка (операција *Weserübung Nord*), са циљем да се окупацијом ових земаља спречи британско-француски напад на Скандинавију и Балтичко Море, да се заузму поморске и ваздухопловне базе за напад на В. Британију и савезничке поморске комуникације, да се обезбеди довоз гвоздене руде из Шведске у Немачку и да се Шведска и Норвешка укључе у немачки ратни потенцијал.

За извођење напада на Норвешку одређен је XXI корпус од пет пешадиских и две планинске дивизије, а за напад на Данску XXXI корпус од две пешадиске дивизије и једне моторизоване бригаде.

За напад на Данску предвиђено је четири ваздушна десанта ради заузећа аеродрома: Олборг, Есбјерг и Оксбоел, као и важног моста код Вордингборга; седам поморских десаната за заузимање главних места и поморских лука: Копенхаген, Гесер (*Gedzer*), Корсер, Ниборг (*Nyborg*), Миделфарт (*Middelfahrt*), Есбјерг и Тиборон (*Thyboron*); и копнени напад на дански фронт у Јитланду (*Jütland*) са две колоне, које би надирале преко Апенродеа и Есбјерга ка северу.

За напад на Норвешку предвиђена су два ваздушна десанта ради заузећа аеродрома код Осла и Ставангера и седам поморских десаната у циљу заузећа главних места и поморских лука: Осло, Кристијансанд, Берген, Тронјем и Нарвик, мање поморске луке Арендал и кабловске станице Егерсунг.

Састав и јачина десантних група виде се из прегледа уз скицу. Јачина снага I ешелона износила би 12.700, II ешелона 18.000, а III ешелона 40.000 људи.

¹⁾ Данска је у том тренутку имала само око 14.500, а Норвешка 30.000 војника. Обе државе имале су укупно око 300 старих авиона и врло слабе морнаричке снаге. У овом нападу Немачка је ангажовала десет дивизија са око 150.000 људи, 1.100—1.200 модерних авиона и скоро сву ратну морнарицу.

²⁾ Види скицу и преглед десантних снага на крају чланка.

Немачка ратна морнарица имала је да образује десантне ескадре, да превози и подржава десантне трупе и да врши поморско осигурање ове операције. Бојни бродови Шарнхорст и Гнајзенау имали су да врше посредну заштиту десантних група Тронјем и Нарвик до њихових десантних места, а потом да предузму поморску диверзију у правцу Атлантика ради одвлачења британске ратне флоте од норвешке обале, док је 28 подморница требало да врши осигурање ове операције.

Немачка авијација добила је задатак: да врши ПАО десантних ескадри Данске и Норвешке; да транспортује ваздушнодесантне трупе; да подржава десантне трупе и да дејствује противу британске морнарице и авијације.

После изненадног напада (9 априла) Савезници су били принуђени да напусте дотадање планове за операције у Норвешкој и да предузму противакције на мору и у ваздуху и десантне операције, у циљу избегавања немачких трупа из Норвешке и ослобођењу норвешке територије. Због тога је *новим савезничким оперативским планом* било предвиђено да британска авијација и ратна морнарица нападну немачке снаге у Норвешкој, с тим да морнарица напада немачке поморске снаге у норвешким лукама и пресече њихове комуникације, а британска авијација немачке десантне базе, трупе и аеродроме; да савезничке групе изврше поморске десанте у области Нарвика, Нам-соса и Андалснеса, са циљем да се пружи помоћ норвешким трупима, и да се заузму полазни положаји за даље операције у Норвешкој. Састав и јачина појединих десантних група виде се из прегледа уз скицу.

Јачина снага I ешелона износила би 14.000 људи, за којима би следовала појачања британских и француских трупа, тако да би укупна јачина савезничких експедиционих снага износила три лаке француске дивизије и шест британских бригада.

*

Тачно према предвиђеном плану, немачке поморске, ваздухопловне и копнене снаге отпочеле су напад 9 априла у 15,15 часова, на фронту ширине 2.100 км, са четрнаест поморских и шест ваздушних десаната и две немачке колоне које су прешле немачко-данску границу у области Јитланда (Jütland). Истовремено јаке формације немачких авиона надлетале су у бришћућем лету главне градове Данске (Копенхаген) и Норвешке (Осло) вршећи морални притисак на владу и народ и бацајући пропагандне летке. Благодарећи доброј организацији, тајности и методичности припрема, изненађењу, смелости, брзини и енергији извршења напада, добром тактичком садејству сва три вида оружане силе, као и слабој снази и неспремности за рат нападнутих држава, немачки напад је потпуно успео, тако да су десантне јединице у току 9 априла заузеле све одређене циљеве. Док је данска влада прихватила немачке захтеве, изложене у немачком ултиматуму, и наредила обуставу борбе (тако да је територија Данске

била окупирана у току 9 априла без јачег отпора), догле је Норвешка, иако војнички слаба и немобилисана, одбила немачки ултиматум и прихватила борбу. Нарочито је била успешна одбрана обалских батерија код Осла, које су потопиле немачку крстарицу „Блихер“ (Blücher), са око 1.000 десантних војника и штабовима ескадре и команде десантних трупа. Исто тако су и обалске батерије код Кристијансанда и Бергена пружиле јачи отпор, који је ипак био сломљен снажним немачким нападом са мора и ваздуха, а делимично и због акције пете колоне, као што је то био случај и у Нарвику. У току првога дана напада немачке трупе постигле су одлучујуће успехе. Обалска одбрана била је уништена или неутралисана, норвешка авијација потпуно неутралисана, док је норвешка морнарица претрпела тешке губитке. Поред тога, ваздушни напади дезорганизовали су везе и комуникације у унутрашњости Норвешке, што је знатно отежало извођење мобилизације. Слабе норвешке трупе, које су браниле обалски фронт, уколико нису биле уништене или заробљене, повукле су се у унутрашњост земље и уз подршку Савезника продужиле борбу за још два месеца.

У времену од 10—13 априла немачке трупе прошириле су своје десантне мостобране у Норвешкој, организовале их за одбрану од напада са мора, копна и ваздуха, продужиле операције ради заузећа унутрашње територије Норвешке и успешно одбиле савезничке десантне нападе код Андалснеса, Намсоса и Нарвика.

Савезничке противакције у Норвешкој такође су почеле 9 априла на тај начин што су британска ратна морнарица и авијација нападале јединице немачке ратне флоте у десантним лукама, десантне базе, аеродроме и немачке трупе. Међутим, ови напади, због снажног дејства немачке авијације, нису дали очекиване резултате (изузев два британска напада у току 10 и 13 априла, када је у заливу код Нарвика уништено свих 10 немачких разарача и 1 подморница) која је ограничила дејство британске флоте и авијације у зони Јужне и Средње Норвешке.

Од 14—17 априла први ешелони извршили су предвиђене поморске десанте код Нарвика, Намсоса и Андалснеса, на местима где није било немачких трупа, али под снажним нападима немачке авијације. Поред тога, они су, приликом искрцавања, наишли на велике тешкоће због недостатка погодних пристанишних уређаја, немања довољно десантних бродова и возила за искрцавање ван пристаништа, као и због недостатка брзих чамаца и малих бродова, неопходних за обалску пловидбу у уским и тешко пролазним норвешким фјордовима.

Десантна група Андалснес искрцала се 17, 19 и 23 априла у три ешелона, а затим продужила дејство правцем: Андалснес — Довре — Лилехмер да би пружила помоћ норвешким трупама које су се под снажним притиском немачких снага повлачиле од Осла ка северу и северозападу. Од 21—28 априла јединице ове групе водиле су тешке борбе, задржавајући немачко надирање долином Гудбрандсдала. Оне су том приликом претрпеле знатне губитке, нарочито од немачке авијације која је, у међувремену, потпуно уништила десантну базу у

Андалснесу. Пошто је 28 априла добила наређење за евакуацију из Норвешке, група је ноћу 30 априла и 1 маја евакуисала око 4.400 људи, изгубивши 1.402 војника, од којих је изван број заробљен.

Десантна група Намсос искрцала се 14, 17 и 20 априла такође у три ешелона, са тежњом да обухвати немачке трупе у области Тронјема. Међутим, немачке трупе — које су у међувремену добиле појачање ваздушним путем — предухитриле су ову групу и 21 априла предузеле противнапад према њеном десном боку и позадини и принудиле је на повлачење у правцу Намсоса до језера Снаса (Snaas), где је 24 априла зауставила даље немачко надирање. Пошто је 28 априла добила наређење за евакуацију из Норвешке, група је у току ноћи 1/2 и 2/3 маја евакуисала 5.400 људи, изгубивши само 157 војника.

I ешелон десантне групе Нарвик вршио је искрцавање од 15—18 априла код Харстада и Сјоветана (око 50 км северно од Нарвика) и дејствовао у правцу Нарвика. У времену од 18 априла до 11 маја савезничке трупе код Нарвика појачане су на 24.600 људи, тако да је однос снага био 5 : 1 у њихову корист, јер су и немачке трупе биле појачане са 2.500 морнара (са уништених 10 разарача) и око 1.000 падобранаца и планинаца пребачених ваздушним путем. Пошто су од 13—22 маја потисле Немце на положаје за непосредну одбрану Нарвика, савезничке трупе су 28 маја, уз подршку ратне флоте, предузеле напад на Нарвик и заузеле га без већих губитака, док су се немачке трупе задржале на врло јаком планинском положају код Хундалена (око 16 км источно од Нарвика). Међутим, савезничке трупе су у времену од 6—8 јуна, по наређењу из Лондона, напустиле област Нарвика без борбе, који су Немци поново заузели 8 јуна у 21,30 часова.

Једновремено са евакуацијом савезничких трупа (око 24.500 људи) из Нарвика извршена је евакуација норвешке владе и краља из области Тромзе. Иако је 10 јуна потписана капитулација норвешке војске у Тронјему, ипак рат између Норвешке и Немачке није био завршен, пошто је норвешка влада, са делом поморских и ваздухопловних снага, прешла на страну Савезника и објавила да се рат продужава до коначног ослобођења, које је и уследило тек 1945 године.

*

Немачки поморски десант у Норвешкој, који је извршен једновремено на 7 одвојених места, на фронту 1.500 км и слабир снагама (1.000—2.000 људи на једно десантно место), претставља врло интересантан пример комбинованих операција, како по својој организацији, тајности и методичности припрема, тако и у погледу смелости, брзине и енергије извршења, правилне тактике и добро организованог садејства сва три вида оружане силе. Савремени војни стручњаци сматрали су ову операцију сувише смелом — чак авантуристичком, нарочито напад на Средњу и Северну Норвешку, које су биле много ближе британским ваздухопловним и поморским базама. Међутим, Немци су овом операцијом и њеним резултатима изненадили своје противнике и војне стручњаке.

Савезничке противакције на немачки напад уследиле су касно, а биле су и сувише споре и недовољно енергичне. Оне су, поред тога, извођене слабијим снагама (изузев код Нарвика), тако да нису спречиле, па чак ни отежале немачки напад. Накнадно предузете мере за преотимање Норвешке, због спорих и несталних одлука, а и због непогодних система командовања, носе карактер импровизације.

Савезнички поморски десант на три, временски и просторно одвојена места, на фронту од 900 км, са релативно малим снагама у првом ешелону знатно заостаје иза немачких поморских десаната у погледу организације, припрема, извршења, тактичког рада и садејства јединица.

Командовање немачким оружаним снагама било је централизовано — у рукама главног команданта свих оружаних снага генерала Фалкенхорста — док савезничко командовање није било обједињено, не само у погледу заједничког дејства савезничких снага, већ ни саме британске снаге (војска и морнарица) у почетку нису имале заједничког команданта, тако да се командовало из Лондона. Услед тога оперативна веза између савезничких десантних места (група) није уопште постојала нити је њихов рад на бојишту био обједињен.

Улога „пете колоне“ и пропаганде. У оквиру припрема овог рата, као и за време његовог извођења, Немци су обимно применили своју „пету колону“ и пропаганду, у циљу подривања борбеног духа и морала данског и норвешког народа и олакшања извођења предвиђене окупације Данске и Норвешке. Данска је била преплављена нацистима који су ометали предузимање ефикасних мера за одбрану од евентуалне агресије. Норвешки мајор Видкин Квислинг, бивши министар народне одбране, који се налазио на челу нацистичке партије „Насјонал Самлинг“, развио је јаку фашистичку пропаганду. Он је још 13 децембра 1939, на састанку са Хитлером у Берлину, понудио да Немачка окупира Норвешку, како би се спречило британски десант, и обећао подршку своје партије која би имала да образује пронацистичку владу и олакша извршење овог задатка. Благодарећи раду ових издајника и немачких туриста, који су пред рат преплавили Данску и Норвешку и фотографисали све војне објекте, Немачка је располагала свим потребним подацима и копијама важнијих докумената, па чак и одлукама ратних савета ових земаља. И, заиста, приликом немачког напада 9 априла, „пета колона“ је знатно допринела брзом заузимању одређених циљева у Данској и Норвешкој. Тако је, на пример, командант гарнизона у Нарвику, пуковник Сундло, предао Нарвик без борбе, док је Квислинг образовао пронацистичку владу чим су немачке трупе заузеле Осло. Међутим, велике наде Немачке у „пету колону“ у Норвешкој нису се оствариле, пошто је ова влада располагала само са 2—5% наклоњеног становништва, тако да је Немачка била принуђена да ускоро смени Квислинга и одреди свог комесара за управу над Норвешком.

Улога норвешких трупа. Изненадни немачки напад спречио је извршење опште мобилизације норвешке војске, пошто су Немци већ првог дана заузели мобилизациона места 1, 2, 3, 4 и 5 дивизије (Хал-

ден, Осло, Кристијансанд, Берген и Тронјем) са већим делом ратне опреме и наоружања, тако да је мобилисано само око 50.000 од предвиђених 120.000 војника, и то већим делом без војног одела. Поред тога, норвешке трупе нису имале довољно артиљерије, пт и пав топова, као ни моторних возила; тенкова уопште није било, док су авијација и ратна морнарица биле врло слабе. Најзад, изненадни немачки напад потпуно је дезорганизовао постојеће оружане снаге, везе и комуникације, тако да норвешке трупе нису биле у могућности да пруже јачи и организованији отпор. Но, и поред свих наведених недостатака, оне су успешно водиле задржавајуће борбе до доласка савезничких појачања, спречавајући надирање немачких снага од десантних места ка унутрашњости територије. Али, како је обећана савезничка помоћ стигла тек после 6—10 дана и у недовољној јачини, ситуација норвешких трупа остала је и даље безнадежна. У току ових операција оне су се изванредно залагале и показале велику умешност у операцијама дуж комуникација, на планинском и пошумљеном земљишту, као и у заштити савезничких бокова. Евакуација савезничких трупа из Норвешке претстављала је велики морални удар за норвешке трупе, које су биле принуђене да положе оружје после потписивања капитулације норвешке војске.

Улога планинских трупа. Планински карактер Норвешке, у којој 71% земљишта заузимају високе и тешко пролазне Скандинавске планине, са оштрим крилом, захтевао је употребу планинских трупа. То су Немци правилно уочили и у овим операцијама ангажовали две планинске дивизије, које су знатно допринеле немачкој победи и убрзале ток операција. Наиме, они су после извршеног десанта, употребили планинске трупе као појачање десантних група Тронјем и Нарвик, затим за борбу на планинском земљишту ван комуникација, као и за извођење обухватних и обилазних акција да би на тај начин најлакше изманевровали одбрану норвешких и савезничких трупа. Немачке планинске трупе, добро опремљене и извежбане, нарочито су се истакле у борбама код Нарвика, где су два месеца успешно одбиле нападе много надмоћнијих савезничких снага. Исто тако, оне су од 5—25 маја успешно употребљене и приликом надирања правцем: Тронјем — Гронг — Мосјен — Мо — Боде — Нарвик, потискујући слабе британско-норвешке делове. После евакуације савезничких трупа из Бодеа, сувоземни правац за Нарвик био је отворен. Како за даље наступање уопште није било путева, Немци су од трупа две планинске дивизије образовали специјални одред од три батаљона, без икакве коморе, тако да су војници носили лично наоружање и опрему, а тешко пешадиско наоружање носиле су носачке групе које су формиране од бораца планинског батаљона. Овај одред кренуо је 2 јуна из области Бодеа преко беспутног планинског земљишта ка Нарвику (дужина 150 км) са циљем да пружи помоћ немачким групама које су се тамо налазиле. После напорног шестодневног марша, када су трупе снабдеване ваздушним путем, покрет је 8 јуна обустављен због савезничке евакуације из Нарвика.

С друге стране, савезничка десантна група Андалснес није уопште имала планинских трупа, док су десантне групе Намсос и Нарвик добиле по једну француску полубригаду алпских ловаца, али су и оне упућене тек у II ешелону и без зимске опреме и тешког наоружања, које је стигло са закашњењем од 7 дана. Према томе, због недостатка планинских трупа, савезничке снаге нису биле у могућности да се боре ван комуникација, на планинском земљишту, по високом снегу и под оштром климом, већ су ту зону препуштале слабир норвешким јединицама, које нису могле задржати надмоћније и боље наоружане немачке трупе — подржане авијацијом и артиљеријом.

Улога оклопних и моторизованих трупа. Планинско, тешко пролазно и испресецао земљиште Норвешке онемогућило је примену великих оклопних јединица, које су одиграле најважнију улогу у операцијама у Пољској (1939) и доцније у Француској (1940). Исто тако, овде није било могуће употребити веће моторизоване јединице нити рачунати на оперативне брзе продорне акције. Зато су Немци у току операција у Норвешкој употребили само мање одреде лаких тенкова или моторизованих трупа, у улози претходничких одреда који су од Осла наступали ка северу и северозападу у унутрашњост Норвешке. Претходнички моторизовани одред обично је сачињавао један здружени батаљон, који је продирао све до наиласка на јачи отпор, на неку друмску запреку или на порушен мост или друм. Употреба лаких тенкова и моторизованих трупа била је ограничена искључиво дуж комуникација, које су водиле кроз уске, дубоке и клисурасте долине планинских река. Тамо је, природно, била могућа примена пт оруђа и обимног запречавања (нарочито запрека од камена) и рушење мостова и путева, што је знатно смањивало брзину ових јединица. Због тога су акције тенковских и моторизованих јединица биле тесно везане за подршку авијације и планинских трупа, које су им штитиле бокове и потпомагале их при савлађивању ових запречних положаја. Садејство тенка и авиона, које је било основни чинилац за успех муњевитог рата у Пољској, дошло је такође до изражаја у Норвешкој, али у много мањој мери, с обзиром на знатно мањи број тенкова и моторизованих трупа.

Савезничке трупе у Норвешкој нису уопште располагале тенковским и моторизованим трупама нити моторизованом комором, тако да је њихова покретљивост била врло слаба. Десантна група Андалснес, приликом повлачења долином Гудбрандседала, напустила је знатан део свог материјала и људства баш зато што није имала транспортних возила, тим пре што су Немци имали моторизоване гонеће одреде. Том приликом спасли су се само они војници који су користили норвешка возила. Очигледно је да је недостатак тенкова и моторизације, као и моторизованих трупа, био један од главних узрока за њихов пораз у Норвешкој.

Улога ратне морнарице. Поморске снаге зараћених држава имале су одлучујући утицај на ток и резултат норвешких операција. Оне су употребљене за поморски транспорт, за осигурање и подршку десантних трупа, за нападне акције противу непријатељске ратне

флотиле, база и поморских комуникација и за осигурање поморских комуникација.

У току операција у Норвешкој није било ни једне веће поморске битке класичног стила, пошто је слабија немачка флота успешно избегавала сукобе са главном британском флотом и вршила само препаде и диверзионе акције на слабе и усамљене делове савезничке флоте, што је и одговарало основним начелима тадашње немачке поморске стратегије. У овим операцијама нарочито је био користан рад подморница, разарача, миноносача, миноловаца и других мањих поморских јединица, чија је примена била врло погодна у норвешким водама.

У циљу брзине и тајности извршења поморског десанта обе зараћене стране употребиле су ратне бродове за транспорт I ешелона десантних трупа, уместо дотадашњих великих и спорих поморских конвоја. Поред тога, Немци су за превоз тешког ратног материјала (тешко наоружање, возила, муниција, погонско гориво, итд. и заосталог људства I ешелона, који се превозио ратним бродовима) употребили теретне бродове, који су, маскирани као трговачки бродови, упућени у Норвешку 3—8 дана пре почетка рата, тако да су сачекали немачке десантне ескадре у норвешким лукама или на улазу у њих.

Операције у Норвешкој обориле су дотадашњу територију поморске стратегије о господарењу морем помоћу флоте, пошто су снажни напади немачке авијације са аеродрома на копну знатно отежали рад моћне британске флоте у Северном и Норвешком Мору и принудили је на повлачење из територијалних вода Средње и Јужне Норвешке. У вези с тим, појавила се потреба за организацијом ПАО ратне флотиле, тако да су носачи авиона и пав бродови (крстарице) постали неопходан састав сваке поморске и десантне ескадре.

Немачка ратна морнарица ангажована је максимално у првој фази десантних операција и успешно извршила поморски транспорт, осигурање и подршку десантних трупа. Она је у току даљих операција успешно вршила осигурање поморског саобраћаја, запречавање поморских улаза у норвешке заливе, нападне акције противу савезничке ратне и транспортне флоте и подршку десантних трупа у операцијама дуж обале. Поред тога, она је успешно извршила поморски транспорт трупа и материјала за Норвешку, с тим што су за снабдевање немачких трупа код Тронјема коришћене и немачке подморнице, које су успешно извршиле осам транспортних задатака. Немачка транспортна флота (270 бродова са 1,180.006 БРТ) извршила је 530 превоза и том приликом пребацила: 107.587 људи, 16.102 коња, 20.339 возила и 104.700 тона материјала, изгубивши 21 брод са 117.000 тона, односно 10% од укупне тонаже, док су губици у људству износили само 2%.

У току ових операција немачка ратна флота употребила је ратне заставе и имена британских бродова и вршила радиосаобраћај на енглеском језику, са циљем да изазове забуну и смањи отпор немачком десанту, односно нападу, што јасно показује да Немци нису презали ни од повреде међународног поморског ратног права, само да

би постигли што бржи успех. Велики губици немачке морнарице у току ових операција (3 крстарице, 10 разарача и 8 подморница) знатно су ослабили њену борбену вредност, што је имало негативан утицај на доцније поморске операције на Атлантику, као и у Бици за В. Британију.

Британска ратна морнарица није у овим операцијама дала очекиване резултате. Изненађена немачким нападом, она није успела да спречи извршење немачког десанта у Норвешкој, упркос ангажовању три поморске ескадре домаће флоте (Home fleet) и деветнаест подморница. Покушај ове флоте да нападом уништи немачке поморске снаге у Бергену и Тронјему завршио се неуспешно, благодаречи немачким ваздушним нападима који су је принудили на повлачење даље од норвешке обале. Међутим, у току напада британске флоте на немачку десантну ескадру у заливу Нарвик, где није могла да дејствује немачка авијација, у току 10 и 13 априла уништено је свих 10 немачких разарача и 1 подморница.

Мада је британска флота била много надмоћнија од немачке, ипак она — због снажног дејства немачке авијације — није била у стању да успешно оперише у зони Скагерака, Категата и у територијалним водама Средње и Јужне Норвешке и да тамо пресече немачке поморске комуникације, тако да је дејство у тим водама препуштено британској авијацији и подморницама. (Ни британске подморнице, и поред успешног дејства, нису успеле да јаче угрозе или пресеку немачки поморски саобраћај у данским и норвешким водама.) Она је у току извршења десантних операција у Норвешкој, уз садејство француске ратне морнарице — упркос сталних напада немачке авијације и повремених напада немачких бојних бродова и подморница — успешно вршила поморски транспорт, поморско осигурање, евакуацију савезничких трупа и подржавала десантне трупе код Нарвика, док је ова подршка код Андалнеса и Намсоса због дејства немачке авијације била недовољна.

Улога авијације. У току рата у Норвешкој знатно је порасла улога авијације у комбинованим, копненим и поморским операцијама, а нарочито значај ваздушне надмоћности. Међутим, Западни савезници су потцењивали значај и утицај авијације на ток операција на мору и копну и полагали претеране наде у пав артиљерију на копну и бродове, прецењујући могућности дејства, иначе бројно слабе, бомбардерске авијације на немачке аеродроме на копну.

Немачка авијација одиграла је одлучујућу улогу у операцијама, пружајући врло добру подршку и ваздушну заштиту немачкој морнарици и копненим трупама. Она је држала савезничке трупе, авијацију и ратну морнарицу под сталном претњом ваздушног напада и успешно дејствовала противу савезничких комуникација и десантних база. Приликом немачког напада на Данску и Норвешку (9 априла) није вршила нападе на аеродроме у циљу извојевања ваздушне превласти (то и није било потребно, с обзиром на врло слабу противничку авијацију), већ је одмах почела да штити и подржава десантне снаге. Ваздушни напад на британску флоту западно од Бергена, 9 априла,

претставља прву битку у ратној историји између авијације и ратне флоте која се завршила победом авијације, јер је ратна флота била принуђена на повлачење, уз губитак три оштећене крстарице и 1 потопљен разарач. Поред тога, немачка авијација је успешно спречавала савезничке десанте код Харстада, Намсоса и Андалснеса, где није било немачких копнених снага.

Пошто су приликом напада на савезничку ратну флоту постигнути слаби резултати, и поред употребе највећих бомби (500—1.000 кг), појавила се потреба за торпедном авијацијом, коју Немачка није имала. Благодарећи брзом поседању и организацији данских и норвешких аеродрома, немачка авијација је већ 9 априла могла да дејствује са данских, а 10 априла и са норвешких аеродрома, што је знатно олакшало извршење њених задатака у току даљих операција.

Немачка транспортна авијација, поред учешћа у ваздушним десантима на дан 9 априла, првенствено је коришћена за дотур појачања, наоружања, муниције и хране за десантне трупе, нарочито оне код Тронјема и Нарвика. За ово је употребљено око 350 транспортних авиона Ју-52 и око 150 хидроавиона. У току 9 априла спуштено је код Осла 3.000 људи и 4.000 тона материјала, с тим што је слетање авиона вршено у интервалима од 30 секунди. У времену од 9—30 априла 582 транспортна авиона извршили су 3.018 летова и том приликом транспортовали делове двадесет и једног батаљона, девет штабова и више брдских батерија. То је био дотада највећи ваздушни транспорт у ратној историји.

Савезничка авијација није била у могућности да изрази већи утицај на норвешке операције, с обзиром на мали број авиона који је могао дејствовати са удаљених база у В. Британији, док се норвешки аеродроми нису могли употребити због близине база немачке авијације и њене апсолутне надмоћности. Напади британских бомбардера на немачку ратну флоту и аеродроме у Данској и Норвешкој нису дали веће резултате, с обзиром на мали број бомбардера који су могли достићи ове удаљене циљеве, на немогућност ловачке авијације да прати бомбардере, као и на јаку ЦАО ових циљева. Поред тога, тадашња тактика и техника бомбардовања из ваздуха нису биле довољно усавршене. Услед великих губитака при дневном бомбардовању прешло се на ноћне нападе, који су дали слабе резултате због несавршене навигације и недовољног ратног искуства. Британска морнаричка авијација, заузета битком за Атлантик, учествовала је у овим операцијама повременим ангажовањем 1—3 носача авиона, чији су авиони, поред плав заштите флоте и десантних транспората, успешно сарађивали у ЦАО десантних база. Међутим, ови се авиони, услед својих тактичко-техничких особина и малог рејона дејства, нису могли употребити за подршку десантних трупа.

Савезничка авијација, због своје слабости и недостатка база, није била у могућности да осигура ваздушну надмоћност и подршку у овим операцијама, што је био један од главних узрока савезничких неуспеха.

Улога ваздушно-десантних трупа. У току операција у Норвешкој Немци су први пут употребили ваздушнодесантне трупе за извршење тактичких задатака (савезничке експедиционе снаге у Норвешкој нису уопште имале ових трупа у своме саставу). Приликом напада на Данску и Норвешку, 9 априла 1940, немачке трупе су успешно извршиле шест одвојених ваздушних десаната ради заузимања пет аеродрома и једног важног моста. Том приликом ангажован је један батаљон падобранаца и пет пешадиских батаљона. Ваздушнодесантне трупе, које су биле пуштене на аеродроме Осло и Ставангер, заузеле су у току 9 априла градове Осло и Ставангер и тиме замениле поморско-десантне трупе. У току даљих операција ваздушнодесантне трупе су употребљене за појачање снага код Тронјема и Нарвика. Том приликом у Нарвик је пребачено: један падобрански батаљон, две планинске чете и једна планинска батерија, а у Тронјем: два штаба дивизије, три пешадиска пука, два пионирска батаљона, две пт чете, једна планинска батерија и особље за поседање обалских батерија. Једна падобранска чета спуштена је у дубоку позадину код Довреа са задатком да заузме железнички чвор, али су је норвешке трупе опколиле и заробиле. Приликом наступања друге планинске дивизије од Тронјема ка Бодеу спуштена су мања одељења падобранаца у циљу заузимања важних објеката у савезничкој позадини.

Тактика обостраних армија. Немачка тактика била је супериорнија од савезничке. При извршењу десанта и заузимању многобројних, уских и дугачких норвешких залива, немачка десантна флота избегавала је њихово фронтално форсирање, да би избегла снажну ватру обалских батерија. Напротив, обалска одбрана је изманеврована обухватним и обалским акцијама десантних трупа, које су искрцаване ван зоне дејства обалских батерија, и то уз снажну подршку авијације и десантне флоте. На овај начин извршен је десант у Ослу, Кристијансанду и Бергену, док је обалска одбрана Ставангера савладана ваздушним десантом у позадини и заузимању града и луке дејством са копна из позадине.

По извршењу десанта Немци су из мостобрана упутили ка унутрашњости моторизоване лаке колоне, које су, уз подршку авијације, брзо надирале дуж комуникација, док су планинске јединице обилазиле и изманевровале са фронта несавладиве отпоре. Немачко надирање од Осла ка северу и северозападу вршено је мањим здруженим одредима; који су били погодни за вођење самосталних операција. На челу ове колоне обично је наступао један моторизовани батаљон (пешадиски или планински утоварен на аутомобилима), коме је било придато неколико лаких тенкова, пт оруђа и бацача, као и пионирске екипе за отклањање запрека.

Немачке трупе избегавале су фронталне нападе на савезничке запречне положаје дуж комуникација и пролаза у планинском земљишту, већ су их обарале обухватима и обиласцима мањих јединица (планинске или ваздушно-десантне). У исто време јаки ваздушни и артиљериски напади са фронта ломили су морал браниоца, натерујући га да напусти положај без јаче борбе. Лаки тенкови, оклопни ауто-

мобили и моторизоване трупе водиле су борбу на путевима и у њиховој непосредној близини, док су планинске трупе дејствовале нормално ван путева — на крилима борбеног поретка — вршећи офанзивне маневре и заштиту бокова и позадине немачких трупа. Авијација је вршила припрему и подршку сваког напада, који се изводио само дању (ноћних напада уопште није било).

Савезничка тактика није дошла до јачег изражаја углавном због бројно слабијих снага (изузев код Нарвика), због недостатка тенкова и тактичке авијације, као и због недовољне артиљерије, планинских трупа, пав топова, аутоматских оруђа, планинске опреме, моторних возила, итд., иако је планинско земљиште Норвешке нудило Савезницима врло повољне услове за извођење одбране и запречавање комуникација, дуж којих су углавном и вођене борбе. У овом погледу нарочито је интересантна задржавајућа одбрана у циљу спречавања немачког продирања од Осла кроз Гудбрандсдал и остале долине, у времену од 18—30 априла. Тамо су норвешке и британске трупе обилно примениле запречавање — нарочито запреке од камена — и рушење комуникација. Међутим, Савезници нису предузимали никакве мере за паралисање маневра немачких јединица преко планинског земљишта, тако да су, и поред повољних услова за одбрану, били приморани да врло брзо напуштају ове природно јаке планинске положаје.

Тактика савезничких трупа код Нарвика нарочито је карактеристична по својој неодлучности, спорим и недовољно енергичним дејствима. Слабе немачке снаге у Нарвику, одвојене планинским земљиштем и простором од осталих својих снага, претстављале су погодан циљ за комбиновани савезнички напад са копна, мора и ваздуха и за извођење обухватног маневра ради њиховог окружења. Међутим, савезничке снаге, иако пет пута надмоћније, нису успеле да у периоду од 20 априла до 27 маја 1940 заузму Нарвик нити да отеску немачке трупе од Шведске, одакле је долазило њихово снабдевање. Уместо ширег обухвата и окружења Нарвика, савезничке трупе вршиле су фронтално потискивање немачких јединица са севера и запада ка Нарвику, док је правац за Шведску остао отворен. Одлагањем напада на Нарвик скоро за два месеца изгубљено је драгоцено време, првенствено због неодлучности командовања и методичности припрема, иако то није било потребно, с обзиром на тешку ситуацију немачких трупа, које су 18 априла добиле наређење за повлачење ка југу у случају потребе. Извођење напада 28 маја такође није било ефикасно, нарочито на крилима, тако да Немци нису ни окружени ни уништени, него су чак успели да се уредно повуку источно од Нарвика на јаке планинске положаје код Хундалена, где су остали до краја операција.

*

Треба нарочито истаћи да рат у Норвешкој није настао услед Хитлеровог авантуристичког подухвата, као што су то тврдили неки војни писци, већ као природна последица немачких освајачких тежњи

и благовремених и методичних ратних припрема. Крајњи резултат овог рата је немачка победа, која се завршила окупацијом Данске и Норвешке и евакуацијом савезничких трупа из Норвешке. То је била друга немачка победа, а први пораз Западних савезника у Другом светском рату. При оцени ове операције треба имати у виду да она претставља диверзију у односу на немачку офанзиву на Западном фронту 1940, која је ангажовала главне савезничке снаге и тиме била један од главних узрока за њихов пораз у Норвешкој. Међутим, искуства из ових десантних операција знатно су допринела успешном извођењу доцнијих савезничких десантних операција у Северној Африци, Сицилији, Италији, Нормандији и Пацифику.

САСТАВ И ЈАЧИНА I ЕШЕЛОНА ДЕСАНТНИХ СНАГА

Први ешелон немачких снага за напад на Данску

Ваздушнодесантне снаге:

	Приближно бројно стање десантних група
1) Десантна група Вордлингборг (1 падобранска чета) — — — —	150
2) Десантна група Олборг (1 вод падобранаца и 1 пешадиски батаљон) — — — — — — — — — —	850
3) Десантна група Есбјерг и Оксбоел (1 ваздушнодесантна чета) —	200
Свега: 1.200	

Поморскодесантне снаге:

1) Десантна група Копенхаген (1 стари бојни брод и 2 транспортна брода) — — — — — — — — — —	800
2) Десантна група Гесер (2 транспортне скеле) — — — — — — — — — —	1.000
3) Десантна група Корсер (1 стари бојни брод, 6 рибарских бродова, 3 миноловца и 1 транспортни брод) — — — — — — — — — —	600
4) Десантна група Ниборг (1 транспортни брод) — — — — — — — — — —	200
5) Десантна група Миделфарт (1 командни брод, 3 миноловца, 2 стражарска брода, 2 чистача мина и 2 реморкера) — — — — — — — — — —	800
6) Десантна група Есбјерг (1 командни брод, 1 флотила миноловаца, 1 флотила чистача мина и 1 претстражарска флотила) — — — — — — — — — —	—
7) Десантна група Тиборон (1 флотила миноловаца и 1 флотила чистача мина) — — — — — — — — — —	—
Свега: 3.400	
УКУПНО: 4.600	

Први ешелон немачких снага за напад на Норвешку

Ваздушнодесантне снаге:

1) Десантна група Осло (2 чете подморница, 2 пешадиска батаљона и 1 чета пионира) — — — — — — — — — —	2.000
2) Десантна група Ставангер (1 чета падобранаца, 2 пеш. батаљона и пав јединице) — — — — — — — — — —	1.850
Свега: 3.850	

Поморскодесантне снаге:

1) Десантна група Осло (1 бојни брод, 2 крстарице, 3 торпиљарке, 8 чистача мина и 2 помоћна брода) — — — — —	2.000
2) Десантна група Кристијансанд (1 крстарица, 3 торпиљарке и 7 брзих чамаца) — — — — —	1.100
3) Десантна група Егерсунд (4 миноловца) — — — — —	150
4) Десантна група Берген (3 крстарице, 2 торпиљарке и 5 брзих чамаца) — — — — —	1.900
5) Десантна група Тронјем (1 крстарица и 4 разарача) — — — — —	1.700
6) Десантна група Нарвик (10 разарача) — — — — —	2.000
	<i>Свега:</i> 8.850
	УКУПНО: 12.700

Први ешелон савезничких снага за напад на Норвешку

1) Поморскодесантна група Андалнес (4 крстарице и 2 разарача)	1.600
2) Поморскодесантна група Намсос (3 крстарице, 3 разарача и 2 путничка брода) — — — — —	2.166
3) Поморскодесантна група Нарвик (1 ратни брод, 2 крстарице, 9 разарача и 3 транспортна брода) — — — — —	3.000
	<i>Свега:</i> 6.766

НАПОМЕНА: I ешелон образовале су три британске бригаде, док су француске трупе у јачини око 7.000 — предвиђене за I ешелон — искрцане у II ешелону.

Генерал-мајор **ЈАГОШ УСКОКОВИЋ**

КОЈЕ ЈЕДИНИЦЕ ТРЕБА ДА БУДУ ПОЗАДИНСКО-СНАБДЕВАЧКИ ОРГАНИ У РАТУ

Поводом чланака објављених под истим насловом у часопису „Војно дело“ број 5 и 10/55 годину, износим своје мишљење, не толико ради тога да докажем да корпус не треба да буде снабдевачки орган, колико ради извјесних поставки у чланку објављеном у броју 10/55 и ради гледања аутора тога чланка на остала питања.

У одговору на чланак из часописа број 5/55 каже се „Ту су испуштени пресуднији фактори који имају и у будућности могу имати знатног утицаја на решење овог питања, као што су на примјер: број, квалитет и правац протезања комуникација (сухопутних и железничких), конфигурација земљишта; број веза на непосредном снабдевању и збрињавању; дејство из ваздуха и појава атомског оружја; динамичност сваке борбе и сваке операције“. (Страна 66, став 2.)

Тачно је да сви ови фактори имају утицаја на материјално-техничко снабдевање и санитетско-ветеринарско збрињавање трупа, али по мом мишљењу, немају пресудну улогу у одлучивању да ли корпус треба да буде снабдевачки орган у рату, бар према ономе како су постављена у наведеном одговору. Тако, на примјер, када се говори о првоме фактору — о квалитету и правцу протезања комуникација — између осталог се каже: „Када је реч о квалитету комуникација, онда, пре свега, треба имати у виду да ће се транспортна средства кретати већином сеоским путевима без чврсте подлоге, и то променљивим, веома малим брзинама (7—12 км на сат), што зависи од тога да ли су расквашени или суви“. (Стр. 67, став 1.)

Са овим се једино констатује опште позната чињеница да су сеоски путеви без тврде подлоге и да би у вријеме падавина били расквашени. Тешко је претпоставити да се мислило рећи да ће се само армиски транспорт кретати сеоским путевима без чврсте подлоге, а да ће се корпусни транспорт кретати бољим путевима. Изгледа да се при оцјени улоге комуникација и њиховог утицаја на организацију трупа изгубила из вида чињеница да тамо куда прође чело колоне мора проћи и зачеље, тј. да се цјелокупни транспорт једне армије мора кретати оним и онаквим путевима којима се располаже на одређеној територији, без обзира да ли сви командни степени од пука до ВК имају снабдевачке органе или не.

Даље, о истом питању, у чланку се каже: „Ако би само једна комуникација, на коју се армија ослања, била угрожена или, из било којих разлога, заузета, онда армија не би могла извршити благовремено снабдевање својих јединица, тако да би и идеја и одлука команданта армије биле доведене у питање. Међутим, корпус би у оваквој ситуацији као снабдевачки орган одиграо одлучујућу улогу у погледу материјално обезбеђења својих јединица и извршења задатака у целини, односно у погледу материјално обезбеђења командантове одлуке“. (Стр. 67, став 3, подвукао Ј. У.)

Ако армија има једну комуникацију која је угрожена, онда се поставља питање колико ће неуgroжених комуникација имати корпус! Исто тако, ако армиска комуникација буде угрожена, остало је необјашњено питање како се замишља снабдевање корпуса и одакле ће корпус добијати средства кад од армије не може, услед прекинуте комуникације, а исто тако и од ВК, јер и ВК дотура средства угроженом армиском комуникацијом. Ако се мисли на резерве које треба да има корпус, онда те резерве могу да се истуре преко одељака армиске базе и истурених искрцних станица, и то за више дана него што износе количине материјала у бази корпуса. Поред тога, ако армија није у стању да ријеша ово питање својим снагама и средствима, да ли ће корпус имати веће могућности? Према напису испада да су армиске комуникације угроженије од корпусних и да корпус има више комуникација од армије, те да корпус има више могућности, снага и средстава за материјално обезбјеђење командантове одлуке.

Као што се види, питање комуникација, које су задавале много потешкоћа снабдевачким органима у прошлом рату, нарочито на планинском земљишту, а понекад доводиле и до кризе операције, а да се не говори о њиховој осјетљивости у будућем рату, рјешава се давањем снабдевачке улоге корпусу.

Говорећи о тешкоћама у снабдевању на територијама брдовитог и планинског карактера, аутор каже: „Ако ће армија, с обзиром на орографски, хидрографски и топографски створ земљишта, морати да формира армиске одељке зато што неће моћи да врши снабдевање свих корпуса из свог састава, онда је логично да ће она још мање моћи да врши благовремено снабдевање дивизија из састава корпуса ако се корпус искључи из ланца снабдевања“. (Стр. 67, ст. 4.)

Поставља се питање да ли се снабдевање на терену које је скопчано са веома великим потешкоћама рјешава укључивањем корпуса у ланац снабдевања. Снабдевање на планинском земљишту претстављало је одувијек проблем и претстављаће све дотле док се буде примјењивао једино носачки, товарни и запрежни транспорт, без обзира која јединица врши снабдевање. Рјешење питања снабдевања на брдовитом и планинском земљишту треба првенствено тражити у реорганизацији планинских, односно брдских јединица, као и увођењем савремених транспортних средстава. Искуство из Корејског рата говори да су хеликоптери врло успешно извршили овај задатак. Хеликоптер је оправдао своје постојање и већ се са успјехом уводи у

употребу код појединих армија. Овдје може бити приговора да су хеликоптери скупи и да су јако изложени непријатељској авијацији. Ако се узме да један хеликоптер (којих већ има и од 5 тона носивости) може да замени око 400 товарних прла (имајући у виду, поред његове носивости, и брзину његовог кретања) онда се види колико би људства, стоке и средстава било ослобођено, а да не говоримо о томе колико би се тиме уштедило, колике су то користи и од коликог баласта би се ослободиле јединице и учиниле покретљивијим. Особине хеликоптера, вертикално узлетање и слетање, могућност врло ниског лета и прилагођавање лета конфигурацији земљишта, релативно малом брзином лета, његова осјетљивост у односу на ловачку авијацију је тако мала да његова употреба за снабдевање трупа на брдском и планинском земљишту, а нарочито за евакуацију рањеника, уопште не долази у питање и без обзира на конфигурацију земљишта. Поред ових особина, хеликоптер је практично употребљив по сваком времену, док транспорт моторном и сточном вучом веома много зависи и од стања времена у метеоролошком смислу, а такође је врло осјетљив и од дејства ловачке авијације.

Говорећи о дејству авијације и о примени нуклеарног оружја, као и о потреби растреситијег размештаја материјално-техничких резерви, у чланку се, између осталог, каже: „Међутим, ешелонирањем материјално-техничких средстава на степене — пук, дивизија — корпус — армија избегла би се њихова тако велика концентрација, смањила могућност уништења већих количина тих средстава и успјешније отклонила опасност евентуалног прекида или застоја у снабдевању“. (Стр. 68, став 2.)

Слажемо се са тим да се материјална средства морају ешелонирати и растресито постављати, али не на начин како је то у чланку постављено — оптерећењем корпуса. За случај употребе нуклеарног наоружања и теледиригованих пројектила намећу се неминовно слиједећа питања: куда ешелонирати материјална средства, ка фронту или у дубини позадине; где ће непријатељ јаче испољити своје дејство, на фронту или у позадини; шта условљава ешелонирање борбеног поретка, а самим тим и ешелонирање материјалних резерви и каква ће дејства бити у будућем рату? У одговору на питање уредника „Народне армије“, друг Тито, између осталог, каже: „У евентуалном будућем рату неће бити крутих фронтних нити фронталних борби, биће више продора у дубини, више десантних операција и освајања разних стратешких положаја и објеката. И, разумије се, пошто ће тако дејствовати противник који буде наступао, треба знати прилагодити се томе у одбрани“.

Какве закључке о ешелонирању материјалних резерви можемо да извучемо из ове мисли друга Тита? Да ли да се сложимо са изложеним поставкама друга пуковника Омановића и да са ешелонирањем материјалних резерви идемо ка фронту или да то ешелонирање извршимо дубље у позадини? Нормално је да бранилац при очекивању таквог дејства непријатеља, мора вршити што је могуће дубље еше-

лонирање и живе силе и материјално-техничких средстава, што је све у зависности од наоружања браниоца, а и нападача. Поред тога, треба имати у виду да се материјална средства могу ешелонирати иако корпус није материјални орган. Зашто се, на примјер, материјална средства једне армиске базе (складишта) не би могла ешелонирати по правцима и напред, у виду разних одељака, из којих би се снабдевале скоро све јединице на том правцу, а у случају потребе и на сусједним правцима. Чини ми се да је жеља писца одзива да докаже и одбрани своју тезу да корпус треба да има управно снабдевачке органе, довела до неправилне поставке: „Ако се корпуси искључе из ланца снабдевања, онда се на армију пребацују веома крупни задаци. Тада би њена складишта била толико гломазна да би јој се покретљивост знатно смањила, а снабдевање довело чак и у питање“. (Стр. 68, став 3.)

Према томе, армију би требало растеретити на рачун корпуса и учинити је покретљивом као и корпус, ако не и још покретљивијом. Ако бисмо логички слиједили ову поставку, тојест да армију треба учинити покретљивијом од корпуса, онда би и корпус требало учинити покретљивијим од дивизије, дивизију од пука. Овде се губе из вида разлози (о којима овде не може бити говора, јер је то питање посебног чланка) који су довели до формирања корпуса, па се његови тактичко-оперативни захтеви потчињавају снабдевању.

Исто тако, неубједљиве су тврдње да ће због премјештања позадине доћи до застоја у снабдевању, када се каже: „Треба имати у виду да свако премјештање позадинских јединица и установа (у наступању као и отступању) редовно доводи до извјесног застоја у снабдевању. Тај застој би долазио до далеко јачег изражаја ако корпус не би био снабдевачки орган (подвукао Ј. У.). О премјештању армиске базе, са неких 50 хиљада тона материјала, у току извођења армиске операције не може се ни говорити, јер су тада сва транспортна средства потребна за снабдевање јединица, које се у току наступања све више удаљавају од армиске базе. То значи да је гломазна армиска база у том случају постала кочница за успјешно одвијање армиске операције“. (Страна 69, став 2.)

Иако се снабдевање трупа (у наступању, а нарочито у отступању), због честог премјештања позадинских јединица и установа, усложњава, ипак то није одлучујуће да се ма ком командном степену додјеле управно снабдевачки органи. А ево зашто: ако армија има 50.000, 30.000, или 70.000 тона материјала (сасвим је споредно у овом конкретном случају колика је та количина), важно је да резерве морају постојати, али уопште није битно где се налазе те резерве у моменту наступања, односно отступања, тј. да ли су у армиској бази или у корпусним базама. Оне се у сваком случају морају покренути транспортом којим располаже дотична армија, који се сопственим снагама не може повећати ни у тако сложеним ситуацијама као што је вођење борбе у отступању. Транспорт може појачати начелно само претпостављена команда, без обзира да ли постоје или не постоје корпусне базе.

Овде се изгубила из вида чињеница да материјална средства не мирују, већ се крећу према јединицама (напред или назад) и да је 50 хиљада тона материјала прорачунска норма која се у ратној пракси налази од ВК до батаљона. То значи да се у армиској бази ако правилно схватимо динамику снабдевања — никада неће наћи 50 хиљада тона материјала које треба одједном покренути, пошто процес снабдевања претставља у исто време и процес кретања материјала. Због тога се у овом случају не може говорити о застоју у снабдевању, нити о томе да ће армиска база бити кочница за успјешно одвијање армиске операције, услед ове количине материјала, већ она може да рама због лоше организације. (Треба имати у виду да цифра од 50 хиљада тона нема константну вредност, да она зависи од бројног стања армије, која може имати веома разнолик број дивизија. Зато је ова цифра овдје узета као могућа прорачунска норма, па је тако треба схватити.) Ако писац одзива препоручује да се са материјалом иде ка фронту и да армија буде покретљивија од корпуса, онда испада као да је снабдевање примарно (да све остало треба потчинити снабдевању) и да због тога неминовно треба увести још један снабдевачки степен. Изгледа као да су формирање корпуса изазвале потешкоће у материјалном обезбјеђењу и збрињавању трупа, а не тактичко-оперативни разлози. Међутим, у брзопокретним дејствима у савременим операцијама, транспорт се не може базирати на кола и двоколице, занемарујући савремена транспортна средства (аутомобиле, транспортне авионе и сл.), јер таква дејства захтевају и брзопокретна транспортна средства. (Овим не мислим да кола и двоколице треба а приори одбацити.) Исто тако не треба полазити од тога да јединицама треба дотурити све потребе из армиске базе, занемарујући могућност коришћења мјесних средстава, и да материјал може ићи директно из складишта ВК до складишта дивизије па и у пук.

При разматрању питања које јединице треба да имају позадинске снабдевачке органе у рату, треба поћи од других фактора, а не само од оних који се наводе у поменутом одзиву. Организација једне армије зависи у првом реду од њеног задатка, који проистиче из ратног плана (који се нормално заснива на политици, унутрашњем развиту, међународном положају, величини дотичне земље и њеном орографском и хидрографском створу). Ако нека армија има задатак да брани територијалну цјелину, независност и слободни унутрашњи развитак своје земље, њени корпуси ће имати различиту организацију од корпуса у саставу армије која има задатак да осваја туђе територије и врши окупационе задатке. Исто тако, организација армије мале земље разликоваће се од организације армије неке велике државе, како у погледу броја командних ступњева, тако и по броју јединица у саставу појединих команди. У прошлом рату код великих земаља, односно њихових армија, долазило је до формирања нових организациских тијела (фронтава и група фронтава), јер су постојећи оквири били уски за ангажовање велике

маса мобилисаног људства. Њихови корпуси имали су у свом саставу по 5, па и по 8 дивизија, а армија по 25 дивизија. Мање земље, односно њихове армије, нису имале потребе за формирањем оваквих организациских тијела, њихови корпуси имали су две до три дивизије, а армије већином по два корпуса. То значи да корпус може бити од 2 до 8, а армија од 6 до 25 дивизија. Можда је овакав систем командовања у прошлomu рату имао добрих страна, али у евентуалном будућем рату, у условима непрекидног пораста покретљивости и маневра, може претстављати озбиљну сметњу у командовању. Ово би се нарочито негативно одразило у случају примене нуклеарног наоружања, које ће такође имати утицај на организацију оружаних снага и захтијевати такве организационе форме које ће омогућавати растресит размјештај са мањом повезанošћу и крутошћу фронтова, већу дубину борбеног поретка, самосталност мањих јединица и већу иницијативу старјешина.

Нећу улазити у то који ће од ових ступњева отпасти и као командни и као снабдевачки, већ ћу се само осврнути на корпус, пошто је то питање покренуто за дискусију, а и најкарактеристичније је у тактичко-оперативним захтјевима. Искуства из прошлог и из Корејског рата говоре да се материјал из армиских складишта често непосредно дотурао до пука, па и на ватрене положаје артиљерије, јер је то моментална ситуација захтијевала. Исто тако, и искуства из наших вежби говоре да задаци корпуса услед честих измјена ситуације на фронту, већином му нису дозвољавали да искористи своје снабдевачке органе и кад их је имао. На једној позадинској КШРИ по теми „Армиска одбранбена операција са преласком у напад“, било је корпуса разног састава (од 2 дивизије и једне бригаде, од 3 и 4 дивизије), са и без органа за снабдевање, што је наметало честе измјене у њиховом систему снабдевања. Било је ситуација када се позадинске јединице и установе корпуса уопште нијесу развијале, већ је армија непосредно снабдевала дивизије прако истурених станица и одјељака армиске базе, јер је то било правилније и економичније. Када је један корпус добио задатак да организује одбрану на ширем фронту у циљу прихватања корпуса (који је водио задржавајући одбрану) и спрјечавања даљег наступања непријатеља, донето је рјешење да армија прими све дивизије овог корпуса на непосредно снабдевање, тако да се корпусна база није ни развијала, већ овакво рјешење донијето је због тога што корпусна база, услијед ширине фронта од преко 100 км, не би била у стању да овај задатак прими на себе и што се материјал дотурен корпусној бази морао враћати истим путем до армиске базе, гдје су се сливале све жељезничке и путне комуникације из рејона гдје су биле размјештене дивизиске базе.

Исто тако, било је ситуација када су неке корпусне базе потчињаване корпусима који нијесу имали снабдевачке органе. Када су у ситуацији за пријелаз у противофанзиву, према одлуци команданта армије, уведена два нова корпуса на дотадашњем тежишту одбране ранија два корпуса (којима су додијељени помоћни правци на кри-

лима) пред позадином армије се поставило питање како да изврши организацију снабдевања, пошто није било снабдевачких органа у новоуведеним корпусима на правцу главног удара. Како су корпусне и болничке базе ранијих корпуса већ биле развијене на правцима дејства новоуведених корпуса, донијето је рјешење да се и оне и органи позадине ових потчине новоуведеним корпусима. Тиме је избјегнут сувише велики посао и уштеђени средства и вријеме око рокирања ових база на правцу дејства њихових корпуса, као и око дотурања нових резерви на правцу дејства новоуведених корпуса.

Као што се види, вежба је показала да корпус може бити са и без органа за снабдевање; да се корпусне базе могу потчињавати без икаквих потреса; да тактичко-оперативни захтјеви, односно честе измјене ситуације на фронту, често не дозвољавају да корпус користи своје снабдевачке органе и кад их већ има. Поред тога, скоро у свакој ситуацији армија је морала формирати одјељке армиске базе или истурене искрцне станице, без обзира да ли је корпус имао своје органе или не.

Према томе, а узимајући у обзир све елементе о којима је говорено при разматрању организације армије, сматрам да корпуси у саставу армије не треба да имају управно-снабдевачке органе у рату, за разлику од самосталних корпуса који ће дејствовати на самосталним правцима, који треба да имају све органе јединице и установе за материјално-техничко обезбјеђење и санитетско-ветеринарско збрињавање. Питање материјално-техничког обезбјеђења и санитетско-ветеринарског збрињавања корпуса у саставу армије може се успјешно ријешити погодном организацијом и формацијом органа, јединица и установка армије, тако да се по потреби могу дијелити на неколико дијелова. При овоме треба водити рачуна да сваки дио има довољно снага и средстава да може потпуно самостално вршити задатке (истурање одјељака и истурених искрцних станица, придавање снага и средстава за евентуално осамостаљење појединих корпуса у снабдевању и сл.). Оваква организација омогућила би армији не само да преузме на себе материјално обезбјеђење и збрињавање корпуса који су у њеном саставу, него и да растресито размјести материјална средства, иако корпус није снабдевачки орган. Овдје се може приговорити да ту треба предвидјети пуно снага и средстава, али ако се узме у обзир да овакви органи, јединице и установе за материјално обезбјеђење треба да замијене снабдевачке органе два или три корпуса, онда је сигурно да ће сва та ојачања бити далеко мања од формацијских снабдевачких органа тих корпуса. Но, ово је друго питање које треба посебно обрадити.

SAD I ZEMLJE AMERIČKOG KONTINENTA

VATRA I MANEVAR — NA AMERIČKOM TENKOVSKOM POLIGONU¹⁾

U Centru za borbenu obuku američkih oklopnih jedinica (koji se nalazi na poligonu Irvin, u pustinji Mohava u Kaliforniji) tenkovske posade i jedinice izvode šestonedeljnu obuku sa ciljem što boljeg i preciznijeg korišćenja vatrene moći novih tenkova i njihove bolje taktičke upotrebe.

Program obuke ima tri dela. U prvom delu se posvećuje glavna pažnja pojedinačnom usavršavanju tenkista, u drugom posadi tenka, a u trećem tenkovskoj jedinici kao celini.

Snabdevanjem Centra, planiranjem nastave, kontrolom obuke i administracijom rukovodi Glavni štab Centra, dok je sam Centar, zajedno sa ojačanim školskim 732 tenkovskim bataljonom,²⁾ potčinjen 16-oj oklopnoj grupi.

Za sve vreme obuke ljudstvo koje se obučava oslobođeno je unutrašnje i garnizonske službe na poligonu, a njihove starešine nisu zadužene planom rada, pripremanjem i uvežbavanjem nastavnika, pomoćnim sredstvima nastave ili izborom terena za obuku. Učionice su opremljene na savremen način, dobro su osvetljene i raspoložu svim sredstvima za očiglednu nastavu (daljinomerima, sredstvima veze i dr.). Za praktično izvođenje nastave gađanja i za veći deo taktičke obuke stoje na raspolaganju tenkovi M-48, opremljeni najnovijim nezavisnim uređajem za kontrolu vatre.

Otkako je trajanje obuke smanjeno na šest nedelja, učinjene su mnoge olakšice u nastavi i uveden je strog raspored rada. Svaka je jedinica formirana u 3 čete sa po 4 voda, koji su u taktičkom pogledu samostalni. U toku jedinačne obuke u svakoj od šest zgrada smeštena su po 2 voda, čija nastava traje dvaput po četiri časa dnevno. U toku jednog dana svaki vod sluša predavanja i praktično obrađuje dve različite teme. Ova početna faza, koja je namenjena pojedincu, posvećena je nastavi gađanja, vezi i održavanju vozila. Teoriska nastava izvodi se u učionicama, a praktična u krugu Centra. Na kraju svakog radnog dana svi vodovi sređuju opremu i materijal koji su preko dana koristili. Obuka postaje vremenom sve teža i obimnija. Posle prve dve nedelje svaki pojedinac ovlada daljinomerima, sredstvima za vezu i naoružanjem.

Cilj druge ili prelazne faze obuke je da se poveća efikasnost cele posade tenka. U njoj se pojedinci kroz taktičko-strojevu obuku stapaju u efikasnu borbenu grupu. Tu se glavna pažnja posvećuje sadejstvu posade tenka: uvežbava se vožnja, izbor puteva, procena terena, identifikacija ciljeva, brzo otvaranje vatre na ciljeve sa upotrebom odgovarajuće municije i podnošenje izveštaja komandiru voda o svim akcijama. Posle prva dva dela obuke svaka jedinica vrši 9 bojnih gađanja u sklopu taktičkih vežbi. U toku praktične vežbe sa tenkom pojavljuju se razni ciljevi (neprijateljska pešadija, tenkovi, kamioni, vatreni položaji i avioni). Pre nego što se produži sa taktičkom vežbom, posada tenka mora da otvori vatru i uništi svaki cilj koji primeti.

¹⁾ Major M. C. Ketelhat: Fire and Maneuver, *Army Information Digest*, decembar 1955.

²⁾ Ovaj bataljon je poznat po najdužem maršu koji je izvršen po besputnom terenu, kada je kroz pustinju prevalio 270 km da bi učestvovao u opitima sa nuklearnim oružjem.

Poslednja vežba u ovoj fazi nastave izvodi se sa dva tenka, tj. oslabljenim tenkovskim poluvodom. Obraćajući pažnju na bojno gađanje glavnim naoružanjem, obuka iz nastave gađanja jasno ističe osnovne principe vatre i manevra.

Usavršava se i proširuje tehnika pružanja zaštite i otvaranje zaštitne vatre od strane jednog tenka, koji na taj način štiti napredovanje drugog.

U toku poslednje dve nedelje obuke, svaki vod izvodi šest taktičkih vežbi sa bojnim gađanjem, pod što realnijim borbenim uslovima. Ovo ih osposobljava da lako obavljaju mnoge radnje koje često iskrsavaju u pravoj borbi, a glavni cilj vežbi je brzina i sadejstvo.

Mada su tenkovski uređaji za vezu, pa čak i oni koji su upotrebljavani u Koreji, u velikoj meri poboljšani, veza se ipak održava naizmeničnom upotrebom raznih sredstava, da bi se na taj način posada osposobila da održava vezu i u slučaju eventualnog prekida radioveze. Svi pokreti, promene borbenih poredaka, položaji neprijatelja, pokazivanje ciljeva i naređenja za otvaranje vatre kontrolišu se pomoću signalnih zastavica.

Taktičke vežbe sa bojnim gađanjem izvode se praktično. Svaka vežba počinje sastankom na kome se razmatraju problemi koji su u vezi sa proučenim načelima borbe. Tek kada se pronađe najbolje rešenje, jedinica pristupa njegovom ostvarenju na terenu.

U jednoj od prvih vežbi tenkovski vod dobija ulogu prethodnice. Za izviđanje mu služi avion, a za savlađivanje otpora raštrkanog neprijatelja mora iskoristiti pokretljivost, vatrenu moć i udarnu snagu tenkova. Drugog dana vežbe vod dobija nov zadatak da zadrži nadmoćnije snage koje je neprijatelj u međuvremenu doveo na položaj. Koristeći dobro osmatranje, maskiranje i prirodne prepreke, tenkovi otvaraju vatru na veliku daljinu. Neprijatelj trpi gubitke, ali nastavlja da vrši pritisak. Jedan deo voda se, pod zaštitom vatre, povlači određenim pravcem na položaj za zadržavanje. Nanoseći neprijatelju što više gubitaka, vod se u skokovima prebacuje sa položaja na položaj, težeći da pretrpi što manje gubitaka. Zatim dolazi vežba tenk protiv tenka. Posle izviđanja, procene situacije i izrade plana dejstva, svaki komandir voda izdaje zapovest za izlazak na položaj sa jednim delom voda, štiteći nastupanje drugog dela, upravo onako kako se to izvodilo ranije u taktičko-strojevoj obuci, ali sa upotrebom *bojeve municije*. Oni tenkovi koji su primorani da štite svoju posadu otvaraju vatru iz spregnutog mitraljeza 7,62 mm. Jedan tenk, pogođen obeležavajućom municijom, ispaljuje još jedan hitac iz topa, pri čemu se razvija crveni dim, kao znak da je uništen. Cilj ove vežbe je da prikaže snalažljivost posade, njeno poznavanje vatrene sredstava i taktičku veštinu.

U sledećoj vežbi vod potpomaže napad pešadije na neprijatelja koji je u odbrani. Napad pešadijske čete (zamišljene) uskoro se zaustavlja pešadiskom i artiljeriskom vatrom. Pošto sopstvena artiljerija ne uspeva da zbaci neprijatelja sa odbranbenog položaja, vod dobija naređenje da, koristeći svoju veliku vatrenu moć, krene napred. Neprijateljska vatra postepeno slabi i pešadisko-tenkovska grupa uspeva da osvoji položaj neprijatelja. Kao i u prvoj borbi, na pešadisko-tenkovsku grupu neprijatelj vrši jak protivnapad. Prisiljeni na povlačenje, tenkovi sada štite otstupanje pešadije, a zatim se i oni povlače i priključuju pešadiji na položaju koji će braniti. Posle pregrupisanja snaga stiže zapovest za noćni napad sa jednim pridatim tenkovskim vodom, art. podrškom i sredstvima za osvetljavanje, koja će se upotrebiti ako se ukaže potreba. Vreme za početak napada je u 20,00 č. U to vreme artiljerija i tenkovi označavaju svetlećom municijom cilj, dok mlaz obeležavajuće vatre obeležava širinu fronta za napad. Koristeći svoju vatrenu moć i podršku artiljerije, tenkovi nadiru ispred pešadije koja ih u stopu sledi. Neprijatelj se povlači i biva celo vreme osvetljavao. Pešadija se ukopava na zauzetom položaju, dok tenkovi prelazi na zaklonjena mesta, spremni da odbiju neprijateljski protivnapad. Pešadiji stižu pojačanja, a odmah zatim tenkovski vod se smenjuje, dobivši naređenje da se priključuje svojoj jedinici.

U sledećoj vežbi učestvuje cela tenkovska četa. U toku dana uoči vežbe vrše se razne pripreme i pregled vozila. Dolazi i nešto nove »popune«. Donosi se municija i pažljivo smešta u tenkove, ispituju se sredstva za vezi itd. Uzoru sva tri voda kreću u napad i manevrišući štite jedan drugog. Nadirući pod neprijateljevom artiljeriskom vatrom, osvajaju položaje PT artiljerije i stavljaju pod vatru njegove tenkove, čime se završava poslednja faza obuke.

Rad posade svakog tenka posebno, kao i voda i čete u bataljonu, pažljivo se prati u toku celokupne obuke. Zatim se sastavlja detaljni izveštaj iz kojeg se izvlače iskustva za planiranje obuke u budućnosti. U toku obuke komandant Centra i njegov štab stalno prisustvuju vežbama na terenu. Na osnovu njihovog iskustva revidiraju se programi, menja raspored nastave i dopunjuje se ili menja nastavni materijal i sredstva za praktičnu nastavu.

Jedinica koja završava obuku odlazi, a Centar za borbenu obuku u Irvinu i dalje prima jedinicu za jedinicom.

N. S.

AMERIČKA CIVILNA REZERVA

Pretsednik SAD formirao je *Civilnu rezervu narodne odbrane* u kojoj će se obučiti oko 4.000 najviših funkcionera iz oblasti privrede i proizvodnje. Uredu za odbranbenu mobilizaciju stavljeno je u dužnost da u potpunosti sprovede određeni program obuke.

Stupanje u ovu rezervnu organizaciju je na dobrovoljnoj bazi, ali oni koji se za nju prijave moraju imati odobrenje svojih poslodavaca.

Saopšteno je da će ovi dobrovoljci biti pozvani u slučaju opšte mobilizacije, stim što će najveći deo biti uposlen u Uredu za odbranbenu mobilizaciju, ili u ministarstvima odbrane, trgovine, unutrašnjih poslova i industrije.

Državni organi obratiće se izabranim najvišim funkcionerima (iz privatnog sektora) i zatražiće od njih da se uključe u pomenuti program. Oni koji na to budu pristali biće pozvani na obuku u Vašington ili druge centre.

Pripadnici ove organizacije biće svrstani u 3 kategorije: bez plate; sa platom od 15 dolara dnevno; i sa stalnom državnom platom. Kao grane iz kojih će funkcioneri biti traženi pominju se: javne službe (štampa, radio, televizija, itd.), zatim rukovodioci vazdušnog, železničkog saobraćaja, automobilske industrije i drugi.

(*Military Review*, april 1956)

NOVI TIPOVI AMERIČKIH ARKTIČKIH BRODOVA

U SAD se grade četiri tipa novih specijalnih brodova za snabdevanje isturenih baza u oblasti Arktika.

Prvi tip je (deplasman 14.100 t) sa ojačanim trupom za plovidbu među santama leda. Snabdeven je specijalnim rampama u unutrašnjosti korita, na bokovima i krmu, da bi mogao da istovaruje sve vrste borbenih sredstava, uključujući tenkove, tamo gde su lučki uređaji ograničeni ili ih uopšte nema.

Drugi tip predstavlja neku vrstu desantnog doka od 9.400 t sa ojačanim trupom, da bi mogao izdržati pritisak leda. Na krmu može zaroniti da bi spustio u vodu sredstva za iskrcavanje koja prenosi na bokovima. Može se upotrebiti za istovar robe i kao ploveći dok. Na njemu će se nalaziti i jedan helikopter.

Treći tip je brod-cisterna, koji će na vrhu prednje katarke imati navigacionu kabinu da bi se lakše osmatrale ledene mase. I on će biti podešen za transport jednog helikoptera. Grade se 2 ovakva broda.

Najzad, kao četvrti tip grade se 4 teretnjaka od po 3.800 tona, koji će imati dvostruke uređaje za dizanje tereta — u odnosu na obične brodove iste тонаže.

(*La Revue maritime*, februar 1956)

PROGRAM UPOTREBE AMERIČKOG REZERVNOG OFICIRSKOG KADRA

Jedna trećina od 6.000 đaka koji su uspešno završili školu Armiskog rezervnog oficirskog nastavnog korpusa SAD (*Army Reserve Officer Training Corps — ROTC*) i koji su predviđeni za stupanje u aktivnu službu u toku prve polovine 1956 godine, služiće normalni rok od 2 godine, dok će ostale dve trećine (4.000) služiti 6 meseci u aktivnoj službi, posle čega će se rasporediti u rezervne jedinice. Ovo se odnosi samo na one svršene đake koji su proizvedeni u oficirske činove pre 30 aprila 1956, dok će za ostale program biti objavljen naknadno.

Organi kopnene vojske su izjavili da su smanjeni zahtevi za aktivnom službom mladih oficira, a povećanje broja rezervnih oficira koji dobrovoljno ostaju na produženom roku u aktivnoj službi omogućuje ovakav program — baš u vreme kada su mladi oficiri naročito potrebni za stvaranje jezgra i kadrova rezervnih snaga.

Kvote za dvogodišnju obuku u aktivnoj vojsci biće najpre popunjene đacima koji su sa odličnim uspehom svršili vojne škole i javili se za oficire regularne vojske, a zatim i ostalim dobrovoljcima. Ostatak će, u slučaju potrebe, biti popunjen odabranim ljudstvom — prema postojećim standardnim metodima za udovoljenje zahteva pojedinih rodova i službi.

Oni oficiri koji budu određeni da provedu 6 meseci u aktivnoj službi — umesto 2-godišnjeg roka — izvešće potrebnu obuku u »rezervnim jedinicama u stanju borbene gotovosti« (*Ready Reserve*) pošto budu prethodno otslužili svoj rok u aktivnom kadru.

(*Armor*, januar — februar 1956)

AMFIBISKO-DESANTNA OPREMA

Američka pomorskodesantna pešadija prikazala je novu amfibisko-desantnu opremu: amfibiski oklopni transporter za ljudstvo *LVTP-5*, *Ontos* — lako oklopno PT oruđe sa 6 bestrajnih cevi 106 mm i 50-to kalibarskim mitraljezom, i helikopter *HRS-8*, koji je opremljen *ROR-om* (raketnim pogonom na rotoru) za lakše dizanje težih tovara i za povećanje bezbednosti prilikom prinudnih spuštanja.

(*Military Review*, april 1956)

POTROŠNJA AVIONSKOG GORIVA U SAD

Smatra se da će potrošnja goriva za mlazne avione u SAD uskoro postati ozbiljan problem. Prema proceni Generalštaba američkog vazduhoplovstva, u 1956 godini, biće dnevno potrebno oko 231.000 buradi za vojne i 12.000 za civilne avione, dok se kroz deset godina — 1965 (ukoliko bude trajao period mira) predviđa povećanje na 340.000, odnosno 70.000 buradi dnevno.

(*Interavia*, mart 1956)

ZEMLJE BRITANSKE ZAJEDNICE NARODA

BRITANSKA BELA KNJIGA O ODBRANI

Glavne tačke nove britanske *Bele knjige*¹⁾ mogu se ovako rezimirati:

Predloženi budžet Narodne odbrane za 1956/57 godinu penje se na 1.548.700.000 britanskih funti umesto 1.537.200.000 funti u 1955/56. Predviđeno je da se u 1956 pozove oko 289.000, a u 1957 oko 253.000 regruta.

¹⁾ Vidi *Vojno delo* br. 5/54, str. 72.

S obzirom na atomsku pretnju, *Bela knjiga* predviđa poboljšanje kvaliteta (u pogledu ljudstva i materijala) na račun kvantiteta. Pošto je ultra-moderno naoružanje skuplje od konvencionalnog, to se radi uravnoteženja budžeta dosadašnje brojno stanje od 800.000 ljudi mora u 1958 svesti na 730.000. Atomsko doba nameće stvaranje novog tipa pešadijske divizije, koja bi obuhvatila (u jačini do puka) artiljeriju srednjeg kalibra i oklopne jedinice i bila potpuno samostalna i osposobljena da se bori i van britanske teritorije, naprimer, u Nemačkoj. Radi povećanja pokretljivosti kopnene vojske predviđa se šira upotreba helikoptera i ukidanje obalske artiljerije, s obzirom na njenu nekorisnost u atomsko doba. Dalje se predviđa smanjenje mornarice na odgovarajuću meru, dajući prvenstvo protivpodmorničkoj borbi i usavršavanju brzih podmornica i dirigovanih oružja.

Vazduhoplovstvu će biti poverena uglavnom strategiska uloga. Glavni zadatak i dalje ostaje stvaranje moćne avijacije za atomsko bombardovanje, koja već sada raspolaže reaktivnim bombarderima tipa *Valiant* i *Vulcan*. Reaktivna lovačka avijacija biće postepeno zamenjena dirigovanim projektilima »zemlja—vazduh«, tako da će seriska proizvodnja reaktivnih lovačkih aviona biti ubuduće ograničena na manji broj aparata.

Daljem usavršavanju *H* bombe i drugog nuklearnog oružja koje se može koristiti sa dirigovanim projektilima, kao i stvaranju rezerve za pasivnu odbranu od vazдушnih atomskih napada, poklanja se sve veća pažnja. *Bela knjiga* daje interesantne detalje o merama za održavanje reda u zemlji posle eventualnog napada nuklearnim oružjem, kao što su: stvaranje »centara za ukazivanje pomoći«; korišćenje novih sredstava za vezu (pomoću ultra-kratkih talasa) i smeštaj neopходnih životnih namirnica i lekova po podzemnim slagalištima.

(*Revue militaire d'information*, 10 mart 1956)

NOVA BRITANSKA PROTIVPODMORNIČKA FREGATA

U čatamskom (Chatham) doku, za vreme Dana mornarice, publika je imala prilike da prviput vidi izbliza novu britansku fregatu *Hardy*, prvu od fregata tipa *Blackwood*, koje su sposobne da gone i napadaju i najbrže poznate podmornice.

Fregata je postigla veliku brzinu na račun svoje težine, jer je za trup broda upotrebljeno vrlo malo teškog lima. Pošto je namenjena za lovljenje podmornica, njeno konvencionalno naoružanje se sastoji samo od 3 *Bofors* PA mitraljeza kalibra 40 mm. Dvostruki bacači sa elektronskim upravljanjem mogu da izbace »tepih« bombi oko protivničkog broda, tako da fregata ima i jaku ofanzivnu snagu. Ova oruđa imaju šire polje dejstva od ijednog ranijeg tipa protivpodmorničkih bacača.

Fregata *Hardy* ima deplasman od oko 1.000 tona. Pošto se njen pramčani deo postepeno spušta ka komandnom mostu, ona može operisati i po veoma burnom moru, a opremljena je i za operacije po krajnje niskim polarnim temperaturama; ima jedan jedini propeler i smatra se zasada verovatno najbržim brodom na svetu sa jednim propelerom.

Fregata je sagrađena u brodogradilištu *Yarrow end Co.* u Glazgovu i biće priključena Trećoj školskoj eskadri u Londonderiju.

(*Britanska informativna služba*, 7 april 1956).

BRITANSKA ATOMSKA PODMORNICA

Admiralitet je nedavno objavio nameru da otpočne gradnju jedne atomske podmornice. Prema podacima iz britanske štampe, ovaj se projekat proučava već više meseci u Harvelu; izvršeni su hidrodinamički opiti sa minijturnim modelima podmornica, čije bi brzine dostizale do 90 čvorova na čas. Pored toga, grade se

i 4 podmornice za brzo ofanzivno dejstvo, sa konvencionalnim pogonom. Smatra se da će to biti poslednje »klasične« podmornice koje će graditi V. Britanija.

Karakteristike ovih podmornica nisu još objavljene, ali je poznato da će njihova podvodna brzina biti prilično velika.

(*La Revue maritime*, februar 1956)

SPECIJALNI TENKOVI ZA PRENOŠENJE AVIONOM

U Britaniji su dovršeni opiti sa novom vrstom plastičnog tenka za prenošenje avionom. Lovački avion *Mark 6 Hunter*, na kome su bila postavljena 2 tenka, jedna bomba i izvestan broj raketa, izvršio je više rulanja i leteo nadzvučnom brzinom, a pritom nije došlo ni do kakvih teškoća. Tenkovi od azbesto-plastičnog materijala koji, prema podacima, imaju punu borbenu sposobnost, namenjeni su za brzo prikupljanje na bojištu i u stanju su da izdrže znatno dužinsko ubrzanje, tako da se mogu prenositi avionima koji ih izbacuju katapultom.

(*Military Review*, januar 1956)

FRANCUSKA I ZEMLJE BENELUKSA

FRANCUSKA SLUŽBA CIVILNE ZAŠTITE

Služba civilne zaštite u Francuskoj izvela je u okolini Isi le Muliona vežbu otkrivanja radioaktivnosti na zemljištu pomoću helikoptera. Ovi su nadletali radioaktivne zone koje su nepristupačne ljudima i, pomoću Gajgerovog brojača i specijalista za ovu službu, pronalazili oblasti u kojima se spasavanje može izvoditi bez opasnosti.

Uskoro će početi rad osam centara za kontrolu vazduha, koji će se nalaziti u Parizu, Renu, Nansiju, Klermon-Feranu, Pou, Denkerku, Ajačiju i Alžiru. Poručeno je i desetak prototipova drugih helikoptera za kontrolu radioaktivnosti na moru.

(*Revue militaire d'information*, 10 mart 1956)

ZEMLJE ISTOČNE EVROPE

SMANJENJE VOJNOG BUDŽETA U MAĐARSKOJ

Mađarski ministar finansija Karolji Olt obavestio je Narodnu skupštinu da će se budžet na Narodnu odbranu smanjiti za oko 134.540.000.000 dinara u odnosu na prošlu godinu.

Pretsednik vlade Hegediš obavestio je poslanike da će se mađarski vojni rashodi, posle odluke o reduciranju oružanih snaga za 20.000 ljudi, smanjiti za 4%.

(*Revue militaire d'information*, 10 mart 1956)

ČEHOSLOVAČKA SMANJUJE SVOJE VOJNE RASHODE

Podnoseći projekat novog budžeta Narodnoj skupštini, čehoslovački ministar finansija Julijus Duris izjavio je da čehoslovački vojni rashodi 1956 iznose oko 9.605 miliona kruna umesto 10.430 miliona u 1955.

(*Revue militaire d'information*, 10 mart 1956)

ITALIJA

SAVREMENA VAZDUHOPLOVNA BAZA U ITALIJI

Američko vazduhoplovstvo počelo je da koristi svoju prvu vazduhoplovnu bazu koja je pripremljena za nuklearno ratovanje. Ova baza, koju vazduhoplovci smatraju skoro potpuno »protivatomski zaštićenom« (jer je tako rasturena da ne bi bila onesposobljena jednim jediniim taktičkim atomskim napadom), izgrađena je na povoljnom strategiskom položaju kod Avijana u severozapadnom delu Italije, u ravnici koja se proteže od Italijanskih Alpa do Jadranskog Mora. Sa tri strane opkoljena visokim alpiskim vrhovima, ona pojačava vazдушnu zaštitu ključnog Brenerskog tesnaca kroz koji prolazi operacijski pravac za dolinu Poa i Lombardsku Niziju. Njeni su uređaji rastureni na sedam posebnih prostorija veličine preko 1.300 jutara.

(*Military Review*, april 1956)

ZAPADNA NEMAČKA

PROGRAM IZGRADNJE ZAPADNONEMAČKE ARMIIJE

Prema izjavi predstavnika zapadnonemačkog Ministarstva odbrane, nova Armija će raspolagati sa 1.300 tenkova, većinom američkih M-47.

Nemački vojni planeri se takođe nadaju da će dobiti nešto tenkova M-48, koji predstavljaju poslednji tip koji je sada u upotrebi u američkoj armiji. Ovaj tenk, na kome je montiran top od 90 mm, ima težinu od oko 44 tone i košta skoro 110.000 dolara.

Pored iznetog, predviđa se da će SAD isporučiti Zapadnonemačkoj armiji »znatne količine« oružja.

Pomenuti predstavnik izneo je program izgradnje Armije, koji treba blagovremeno da dobije podršku Parlamenta i odgovarajućeg zakonodavstva. On izgleda ovako: početkom aprila ove godine trebalo je da budu formirani kosturi za 3 pešadijske divizije — uključivanjem 18.000 ljudi federalne granične straže u regularnu armiju; početkom oktobra 1956 godine, angažovanjem dobrovoljačkih kadrova, ove tri motorizovane divizije treba da budu dovedene na punu formacijsku jačinu od po 12.000 ljudi; kosturi za 6 oklopnih divizija i 3 pešadijske takođe treba da budu formirani do 1 oktobra, a svih 12 divizija treba da bude dovedeno na punu formacijsko stanje i bojnu gotovost do 1 januara 1959, regrutujući ljudstvo od 18 i 19 godina. Prema tome, ukupna jačina Armije iznosila bi 370.000 ljudi.

Obalska ratna mornarica i taktičko vazduhoplovstvo činili bi ostatak — do iznosa 500.000 ljudi, koji treba da se uključe u NATO.

(*Armor*, januar-februar 1956)

ŠVEDSKA

PROBLEM EVAKUACIJE U USLOVIMA PRIMENE NUKLEARNIH ORUŽJA¹⁾

Polazeći od shvatanja da i živa sila sama po sebi predstavlja mogućni cilj napada nuklearnim oružjem, u Švedskoj smatraju da je evakuacija stanovništva jedna od bitnih odbranbenih mera koje treba bezuslovno sprovesti. Pri tome ne sme

¹⁾ Prema podacima iz *Ziviler Luftschutz* od novembra 1955 i februara 1956 — Prim. Mr. Ph. Z. B.

doći u pitanje ni snabdevanje zemlje, niti održavanje po život važnih pogona i instalacija.

Smatra se da u prvom redu treba evakuisati one ciljeve koji će biti najprivlačniji za neprijatelja, a to su veliki gradovi ili mesta, odnosno objekti koji su od bitnog značaja za odbranenu sposobnost zemlje. Prednost evakuacije iz te grupe ciljeva ima sve ono čije funkcionisanje nije vezano za određeno mesto ili teritoriju.

Svi drugi ciljevi, u koje spadaju ređe naseljeni predeli, manja mesta i objekti od manje važnosti za odbranenu sposobnost zemlje, dolaze tek u drugi ili treći red hitnosti s obzirom na evakuaciju ukoliko se uopšte pokaže potreba za njom.

Gradovi do 15.000 stanovnika neće predstavljati primamljiv cilj za terorističke napade ABH oružjima, a čak i ako bi došlo do njihove primene, takve gradove nije teško evakuisati. Osim toga, ako bi i došlo do teških gubitaka u tako evakuisanim mestima, mere spasavanja ne bi predstavljale naročitu teškoću. Granica od 15.000 ljudi izgleda prikladna ako se uzme u obzir održavanje svih po život važnih funkcija u jednom gradu, kao i mogućnost smeštaja evakuisanih.

Ako bi se evakuacija u Švedskoj vršila prema gornjim principima, onda bi preko 15.000 stanovnika ostalo samo u Štokholmu (50.000), Geterburgu (35.000) i Malmeu (20.000). Međutim, samo se tako dalekosežnom evakuacijom mogu smanjiti gubici od A bombe do te mere da bi se moglo suprotstaviti takvim napadima, odnosno učiniti ih nerentabilnim. Na taj bi se način smanjila opasnost od primene ABH oružja.

Evakuacija ciljeva prve grupe mora se izvršiti pre napada ABH oružjima, što ustvari znači pre izbijanja sukoba.

Švedski Komitet za civilnu odbranu objavio je pre kratkog vremena novi plan za organizaciju civilne odbrane, koji se u nekim tačkama osetno razlikuje od ranijih shvatanja. Dosad se smatralo da se industrijska proizvodnja u većim gradovima, u slučaju atomskog rata, može održati samo ako se nastavi u skloništim osiguranim od direktnog pogotka atomske bombe, dok se prema novim postavkama može nastaviti i u atomskom ratu. Prema tome, znatan deo stanovništva mora ostati u gradovima. Pritom se ne gubi iz vida činjenica da je na taj način stanovništvo koje ostaje u gradovima izloženo velikoj opasnosti. U Nemačkoj se smatra da to novo gledište bazira na činjenici da bi preveliko smanjenje industrijske proizvodnje do koga bi neminovno došlo prema ranijim shvatanjima, dovelo u pitanje normalno snabdevanje stanovništva, kao i materijalno obezbeđenje trupa i na taj način ugrozilo i opstanak zemlje.

Iz tih se razloga u Švedskoj predviđa novi plan evakuacije koji bi sadržavao sledeće: a) pripreme za evakuaciju stanovništva koje ne radi za potrebe narodne odbrane (oko 50% mirnodopskog stanovništva) — u svim gradovima iznad 50.000 stanovnika; b) pripreme za evakuaciju izvesnih grupa stanovništva koji fizički nisu u stanju da podnesu teške telesne napore koje iziskuje atomski rat (oko 35% mirnodopskog stanovništva) — u gradovima od 20—50.000 stanovnika; c) pregrupisanje stanovništva koje radi za potrebe narodne odbrane — u gradovima od 50.000 naviše. Tu se misli na oslobođeni stanbeni prostor koji bi nastao usled evakuacije 50% stanovništva, a to znači da ljude koji rade za narodnu odbranu treba smestiti na najsigurnija mesta u gradu.

Po novom se planu predviđa da neće biti uvek moguće sprovesti evakuaciju do tačnica i u tom slučaju treba da dođe do izražaja i samoinicijativa postradalih.

Mr. Ph. Z. B.

NOVA ŠVEDSKA PODMORNICA

Nova podmornica *Salen* spuštena je u vodu 3 oktobra prošle godine. To je druga po redu iz serije od šest podmornica. Prva, *Hagen*, spuštena je u vodu 11

decembra 1954, a u službu je stupila maja 1956. Karakteristike ovih podmornica su sledeće: deplasman 790 tona, dužina 65 m, širina 4,8 m, brzina 16 čvorova na sat. Pokreće ih električni dizel-motor.

(*La revue maritime*, januar 1956)

TURSKA

TURSKI VOJNI BUDŽET

Projekt budžeta za 1956 za tursko Ministarstvo odbrane predviđa iznos od 785.000.000 turskih funti, što predstavlja povećanje od 60.000.000 u odnosu na 1955.

Ako se uzmu u obzir analogni troškovi koji se pokrivaju kreditima drugih ministarstava, zatim mogući izvori koje ovaj budžet nije predvideo, kao i razne pomoći koje će Turska dobiti od SAD i u okviru NATO-a, onda se ukupni troškovi, koji posredno ili neposredno dolaze u domen odbrane, cene na oko 3 milijarde turskih funti.

(*Revue militaire d'information*, 10 februar 1956)

DALEKI ISTOK

KADROVI NOVOG JAPANSKOG VAZDUHOPLOVSTVA

Pošto je prošlo nešto više od deset godina od nestanka japanskih lovaca-samoubica na nebu Pacifika, japanski piloti su ponovo otpočeli sa intenzivnom obukom — u saglasnosti i pod okriljem Amerikanaca.

Krajem 1955 u SAD je završilo ili se nalazilo na tečajevima oko 2.500 japanskih pilota i mehaničara, dok su drugi obučavani u samom Japanu, pod nadzorom američkih instruktora.

Nastavni program, kojim se predviđalo ponovno obučavanje starih japanskih pilota na savremenim američkim avionima, stupio je na snagu još oktobra 1954. Godinu dana kasnije, više klasa pilota dobilo je diplome posle završenih tečajeva za »readaptaciju« i 25 novembra prva klasa od 13 japanskih pilota završila je obuku u letenju na mlaznim avionima *Lockheed T-33A*. Sada oni nastavljaju obuku instruktora japanskih snaga za samoodbranu.

Prema postojećim ograničenjima, japanske vazduhoplovne snage ne smeju biti suviše jake, a kompetencija za vazдушnu odbranu Severnog Pacifika biće i dalje u rukama američkog vazduhoplovstva na Dalekom Istoku. Krajem 1956/1957 efektivni japanskih snaga za samoodbranu treba da dostignu 15.000 ljudi i 582 aviona, od kojih 93 lovca *7-867 Sabre*, koji su najvećim delom izrađeni pod licencom u Japanu.

(*Interavia*, mart 1956)

E. Šmit-Rihberg: KRAJ NA BALKANU¹⁾

Prema podacima koje je za vreme svog boravka u jugoslovenskom zarobljeništvu bivši načelnik Lerovog štaba, E. Šmit-Rihberg, prikupio od preživelih oficira Grupe armija »E« i samog njenog komandanta, general-pukovnika fon Lera, Grupa armija »E« je sredinom 1944, u cilju osiguranja istočnog dela Sredozemlja, bila raspoređena u Grčkoj, a delom u Makedoniji i na grčkim ostrvima. Ona je u to vreme brojala više od 300.000 vojnika, koje je nemačka Vrhovna komanda, bez obzira na nekoliko predloga štaba Grupe armija, sve do ispadanja Rumunije iz rata (krajem avgusta 1944) tvrdoglavo držala na istim položajima, ne uzimajući u obzir izmenjenu situaciju u Sredozemlju i na drugim frontovima. Posle ispadanja Rumunije iz rata nemačka Vrhovna komanda je dozvolila izvesne izmene u borbenom poretku jedinica i preduzela mere za olakšanje povlačenja nemačkih trupa iz istočnog Sredozemlja. Grupa armija je bezuslovno morala da izvuče u Nemačku prvenstveno sve ljudstvo, a po mogućstvu i što više opreme i zaliha.

Najpre je bilo naređeno povlačenje na liniju Krf — Mecovna (Pind) — Olimp, stim da se ostrva drže slabijim delovima. Ispadanjem Bugarske iz rata, u prvim danima septembra, izmenjen je i zadatak Grupe armija. Ona je sa formacijama kopnene vojske imala da uspostavi front na liniji: Severna Albanija, Skoplje, bugarsko-jugoslovenska granica, Gvozdena Kapija na Dunavu. 21 armijski korpus (297 i 181 pd), koji se nalazio na teritoriji Albanije i Crne Gore, bio je već početkom septembra potčinjen Grupi armija. Krajem avgusta, 2-ga tenkowska armija, koja je ranije držala teritoriju

Albanije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske, dobila je zadatak da uspostavi front desnim krilom na Dunavu kod Gvozdena Kapije, a levim na Karpatima, u visini Lugoša, tj. da zatvori prazninu koja je, posle ispadanja Rumunije iz rata i poraza nemačkih armija u Besarabiji, nastala između južnog krila nemačkog istočnog fronta i Grupe armija »E«. Međutim, osiguranje jadranske obale u Jugoslaviji i dalje je ostalo u nadležnosti 2-ge tenkofske armije.

Za odbranu šireg rejlona Beograda (južno od Dunava), do dolaska u ovo područje štaba Grupe armija »E«, bila je formirana armiska grupa pod komandom generala Felbera, vojnog zapovednika Jugoistoka. 2-ga tenkowska armija i Grupa armija »E« bile su tada pod komandom glavnog komandanta Jugoistoka generala Vajksa. Posle razbijanja grupe »Felber« pod Beogradom nastala je breša u nemačkom rasporedu i Grupa »E« nije mogla više da računa na povlačenje Vardarsko-meravskom dolinom, već je bila prinuđena da se povlači preko Sandžaka i dolinom Zapadne Morave ka Istočnoj Bosni i Sarajevu, a odavde u Slavoniju i dalje preko Zagreba za Austriju.

*

Knjiga je podeljena u 17 poglavlja. U uvodu pisac konstatuje da je posle oslobođenja Beograda Grupa »E« bila prepuštena sama sebi, bez dotura, u oblasti divljih planina, i da su je svuda vrebali partizani. »Ukoliko su se ovi nalazili pod komandom Tita bili su neumoljivi protivnici, dok su druge partizanske grupe,²⁾ protivnici komunista, bili čas prijatelji, čas neprijatelji« (podvukao A. B.).

¹⁾ Das Ende auf dem Balkan, biblioteka *Die Wehrmacht im Kampf* — sveska 5, izdanje Kurt Vowinkel, Heidelberg.

²⁾ Očigledno je da to nisu bile partizanske grupe, već četnici i druge kvislinske jedinice, — prim. A. B.

U drugom poglavlju pisac daje političku predistoriju Drugog svetskog rata, tj. svoju ocenu odnosa između bivše Jugoslavije i Trećeg Rajha. Ako samo napomenemo da pisac navodi kako je »Stojadinović bio najjača ličnost od osnivanja jugoslovenske države« i da je Hitler u rešavanju Balkanskog pitanja »pokazao izvanrednu političku veštinu«, možemo steći dovoljan utisak o kvalitetu te ocene. U sledećim poglavljima pisac se osvrće na situaciju Grupe armija »E« 1943 i razmatra događaje u Grčkoj u toku povlačenja 1944. Tu se može naći dosta zanimljivih podataka o nemačkim oružanim snagama u Grčkoj: sastavu, kvalitetu, organizaciji komandovanja itd., ali su najinteresantniji plan nemačkog povlačenja iz Grčke i sa Balkana i organizacione mere koje je komanda Grupe »E« preduzela da bi, samo iz Grčke, dovela 300.000 ljudi da »nemačko tle odbrane od upada crvenog talasa koji se valjao sa Istoka«. Dalje pisac iznosi tok dejstava Grupe armija »E«, naročito situaciju Grupe u Makedoniji i Srbiji, zatim teškoće pri povlačenju kroz Sandžak i dolinom Zapadne Morave, prelazak Drine i operacije u Bosni. Posebno je obrađeno dejstvo Grupe »E« u Sremu i Slavoniji, napori da se stabilizuje Sremski front (23 novembra 1944 komanda Grupe »E« primila je na sebe odgovornost i za ovaj front), učešće snaga ove grupe u poslednjoj nemačkoj ofanzivi kod Blatnog Jezera i drugo. U poslednjim glavama obrađeni su događaji u toku aprila i maja 1945 i završne operacije u našoj zemlji, zatim pokušaji Nemaca da spreče naše napredovanje, ocena naše završne ofanzive, itd.

Iz čitavog izlaganja vidi se da pisac uopšte nije proučio nijedan naš doku-

menat i da na svaki način želi da umanji uticaj koji su naša dejstva imala na tok nemačkog povlačenja. On smatra da je naš udar na 369 diviziju u Hercegovini bio najuspešniji poduhvat, da je pojava naših snaga kod Čačka u toku povlačenja delova Grupe »E« dolinom Zapadne Morave imala »izvestan« značaj i da su naša dejstva protiv nemačkih prelaza na Drinu bila nedovoljna.

Ocenjujući naše završne operacije, pisac kaže da su vojnici Grupe »E« »izborili put za otadžbinu... ali su pri pogledu na Alpe, koji su ih pozdravljali, bili ipak natrag otrgnuti u ambis balkanskog zarobljeništva«, iako i sam priznaje da su još pre Alpa mnogi nemački vojnici (pa i najkrupnije jedinice) ostali na Balkanu. On očigledno nije postavio zadatak da razjasni situaciju naših jedinica, naše planove, teškoće sa kojima se naša Armija u to vreme borila i nigde ne navodi neke konkretnije podatke o našim snagama. Iz čitavog njegovog izlaganja vidi se težnja da teškoće Grupe »E« u Jugoslaviji što više baci na »divlje planine Balkana«, teško snabdevanje nemačkih armija, težak pokret usled nedostatka komunikacija, nerazumevanje od strane nemačkih viših komandi za situaciju ove Grupe, itd.

Uopšte se može reći da je čitavo piščevo izlaganje vrlo jednostrano, sa već poznatim gebelsovskim rečnikom, a na izvesnim mestima, u odnosu na našu Armiju, i krajnje neobjektivno. No, i pored toga, ova knjiga — zbog mase konkretnih podataka o nemačkim oružanim snagama u našoj zemlji u drugoj polovini 1944 i u toku 1945 godine — zaslužuje pažnju svih onih koji proučavaju dejstva naše Armije od oslobođenja Beograda do kraja rata.

A. B.

Pukovnik **Burkhart Miler-Hilebrand: NEMAČKO VRHOVNO VOJNO RUKOVODSTVO U POČETKU DRUGOG SVETSKOG RATA**)

U okviru ograničenja koja su Nemačkom posle Prvog svetskog rata propisana Versajskim ugovorom, vrhovno vojno rukovodstvo bilo je oličeno u Rajhsveru, koji je imao samo 100.000 vojnika sa dugoročnom službom (plaćena vojska), a mogao je imati samo kopnenu vojsku i ratnu

mornaricu, ali ne i vazduhoplovstvo. Pod predsednikom republike, koji je ujedno bio i vrhovni komandant, stajao je ministar odbrane. Za vršenje komandne i upravne funkcije nad oružanim snagama ministru narodne odbrane stajale su na raspolaganju sledeće neposredno potčinje-

ne organizacione jedinice: Adutantsko odeljenje, Odeljenje bezbednosti, Pravno i budžetsko odeljenje, kao i dve glavne organizacione jedinice: Rukovodstvo kopnene vojske (*Heeresleitung*) i Rukovodstvo ratne mornarice (*Marineleitung*). Uz četiri pomenuta odeljenja docnije (1926) je formirano još i Odeljenje za oružane snage, da bi se uskoro svih pet objedinilo u jednu upravu, tako da su ministru odbrane bile potčinjene samo tri organizacione jedinice.

Rukovodeće telo kopnene vojske i malo je:

— *Personalnu upravu* koja se bavila popunom, unapređenjima, postavljenjima i službom oficira;

— *Trupnu upravu* (ustvari zamaskirani Generalštab, koji po odredbama Versajskog ugovora nije smeo da postoji) sa Operativnim, Organizacionim, Obaveštajnim i Nastavnim odeljenjem;

— *Administrativnu upravu*, u čiju je nadležnost spadalo snabdevanje novcem, hranom i odećom; nastanjivanje i poligoni; građevinarstvo i lična pitanja svih vojnih službenika;

— *Vojnotehničku upravu*, koja se bavila razvojem, nabavkom i snabdevanjem oružjem, municijom i opremom vojske svih tehničkih grana, i

— *Opštu upravu*, u čiju su nadležnost spadali: budžet kopnene vojske, lični poslovi podoficira i vojnika, vojne škole i socijalno zbrinjavanje. U sastavu ovog organa nalazile su se i inspekcije rodova, stim što su inspektori bili neposredno potčinjeni načelniku kopnene vojske.

Načelnik Trupne uprave (ustvari načelnik Generalštaba), koji je smatran kao prvi među pet ravnih načelnika uprava, davao je smernice za rad ostalih uprava. Zato su načelnici ostalih uprava bili dužni da ga obaveštavaju o svim važnijim pitanjima pre no što odu na referisanje načelniku kopnene vojske, kako bi i on mogao da zauzme stav.

Po dolasku Hitlera na vlast (1933 go-

¹⁾ Generalštabni pukovnik bivšeg Vermahta Burkhart Miler-Hilebrand, koji je nekoliko godina bio na službi u Organizacionom odeljenju Generalštaba, a izvesno vreme i načelnik tog odeljenja, objavio je u svojoj knjizi »Kopnena vojska 1933—1945« (*Das Heer 1933—1945*) studiju o izgradnji nemačke mirnodopske i ratne armije.

dine) vrhovno vojno rukovodstvo je pretrpelo osetne izmene, ali je dotadašnje stanje velikim delom poslužilo kao osnova. Još iste godine obrazovan je *Savet državne odbrane* koji je (nalik na uži Ratni kabinet) imao da se stara o koordinaciji ratnih priprema i vojnog planiranja sa političkim, privrednim i propagandnim planiranjem. Ovaj su Savet sačinjavali: predsednik vlade i ministri: odbrane, spoljnih poslova, unutrašnjih poslova, privrede, finansija i ministar za vaspitanje naroda i propagandu. Kao stalni radni organ ovog Saveta postojao je *Izvršni odbor* u koji su ušli opunomoćnici navedenih ministarstava. Sekretarijat ovog Odbora nalazio se u Generalštabu kopnene vojske, a nešto docnije u Upravi oružanih snaga Ministarstva odbrane. Smatralo se da Savet ima nedostatak zato što se u njemu nisu nalazili načelnik kopnene vojske i načelnik Generalštaba.

Uskoro zatim Ministarstvo odbrane je preimenovano u *Ministarstvo rata* na čije je čelo postavljeno vojno lice (general Blomberg), koji je ujedno naimenovan za komandanta oružanih snaga. Kada je Hitler, posle Hindenburgove smrti, postao vođa Rajha, a ujedno i vrhovni komandant oružanih snaga, stvorena je nenormalna situacija, jer su kao komandanti oružanih snaga sve do 1933 godine ustvari postojala dva lica, tako da je Hitler, tek posle odstranjenja generala Blomberga 1938 godine, preuzeo neposredno komandovanje oružanim snagama.

Uvođenjem opšte vojne obaveze 1935. načelnici kopnene vojske i ratne mornarice naimenovani su za komandante ovih vidova oružane sile, a vazduhoplovstvo je stvoreno kao autonoman vid sa posebnom komandom. Teoriski, trebalo je da sva tri v.d.a budu podređena ministru rata — ujedno komandantom oružanih snaga. Praksa je bila, međutim, drugačija. Pošto je komandant vazduhoplovstva bio Gering koji je zauzimao jedno od najvidnijih mesta u nacističkoj partiji a pritom bio i ministar za civilnu vazdušnu plovidbu i opunomoćnik za četvorogodišnji plan, to je nemačko ratno vazduhoplovstvo ostalo gotovo potpuno van sfere uticaja ministra rata i vrhovnog komandanta oružanih snaga.

Obrazovanjem Komande oružanih snaga i posebnih komandi njenih vidova otpočela je borba oko uloge i mesta Gene-

ralštaba kopnene vojske koja nije završena ni do kraja rata, a imala je svoj epilog u atentatu na Hitlera 20 jula 1944. Generalštab kopnene vojske, s obzirom na vojnogeografski položaj Nemačke i veličinu njene kopnene vojske, na raspoložive kadrove i tradiciju i, s obzirom na uverenje da će u budućem ratu težište operacija biti na kopnu, stajao je na čvrstom stanovištu da on treba da bude ujedno i Generalštab oružanih snaga, tj. da se Komanda kopnene vojske spoji u jedno telo sa Komandom oružanih snaga. Drugo gledište, koje je sve više prevladavalo, bilo je da Komanda oružanih snaga treba da ima svoj sopstveni generalštab, ali ta ideja ni do kraja rata nije bila u potpunosti ostvarena.

Ulogu generalštaba oružanih snaga sve je više preuzimala *Uprava oružanih snaga*, u kojoj je formirano i posebno Odeljenje za odbranu zemlje. U takvoj situaciji Generalštab kopnene vojske smatrao je da treba stvoriti Generalštab oružanih snaga i ukinuti položaj komandanta kopnene vojske, tako da se njegova funkcija ograniči na dužnost načelnika, odnosno generalnog inspektora vojske. To bi svakako dovelo do ukidanja ili znatnog ograničenja Generalštaba kopnene vojske i iziskivalo da se na takav rang spuste i rukovodeći organi ostala dva vida oružane sile. Međutim, na to se, s obzirom na ličnost Geringa kao komandanta ratnog vazduhoplovstva, nije htelo pristati. Do koje se mere razvila ova surevnjivost vidi se i po tome što se Generalštabna akademija (obrazovana 1935) morala 1938 rasformirati, jer ratno vazduhoplovstvo nije više htelo da upućuje svoje oficire u nju.

Pošto se, posle okupacije Austrije 1938, predviđalo izbijanje rata, izvršene su nove dopune u nemačkom vrhovnom rukovodstvu. Sada su se u proširenom *Savetu državne odbrane* nalazili: vođa Rajha, komandanti sva tri vida oružanih snaga (jer su dobili rang ministra), zamenik vođe (Hes), ministar-načelnik kabineta (Borman), predsednik tajnog ratnog kabineta, generalni opunomoćnik za upravu Rajha, (Himmler), generalni opunomoćnik za privredu, ministri spoljnih i unutrašnjih poslova, finansija, ministar za vaspitanje naroda i propagandu i predsednik državne banke. Analogno ovome proširen je i već

pomenuti Izvršni odbor Saveta državne odbrane.

Pred početak i u prvoj fazi rata Vrhovna komanda, na čelu sa načelnikom štaba (Kajtel), imala je ovaj sastav: Aduktantsko odeljenje vođe Rajha, Centralno odeljenje (Komanda stana), Operativna uprava (Jodl), Obaveštajna uprava, Opšta uprava za snabdevanje, Uprava ratne privrede i Pravno odeljenje.

Sastav Komande kopnene vojske neposredno pred rat bio je isti kao i ranije, stim što su pojedine organizacione jedinice proširene novim odeljenjima. Ona se, dakle, sastojala iz Generalštaba, Personalne, Opšte, Tehničke i Administrativne uprave, načelnika brzih jedinica i inspektora rodova i službi. Generalštab je imao samo ulogu planiranja, a sprovođenje planova bilo je u nadležnosti uprava.

S obzirom na veoma intenzivan rad, Generalštab je bio znatno proširen i sastojao se iz 12 odeljenja čiji je rad koordiniralo pet pomoćnika: prvi pomoćnik — za odeljenja: Operativno, Saobraćajno, Snabdevačko, Kartografsko i Odeljenje za utvrđivanje; drugi pomoćnik — Odeljenje za trupnu i školsku nastavu; treći pomoćnik — za Organizacisko i Tehničko odeljenje; četvrti pomoćnik — za Obaveštajno odeljenje Zapad i Istok i peti pomoćnik — za Vojnonaučno odeljenje.

U cilju vežbanja u rukovođenju operativnim jedinicama načelnik Generalštaba je svake godine (za vreme mira) rukovodio komandantskim putovanjima na kojima su učestvovali komandanti najviših jedinica, načelnici štabova i generalštabni oficiri na visokim položajima.

Čim je rat objavljen, iz Komande kopnene vojske je izdvojen upravni deo i formirana *Komanda dopunske vojske*, u čiji su sastav ušli Opšta, Tehnička i Administrativna uprava, kao i inspektori rodova i službi. Komanda kopnene vojske, koja je ostala samo sa Generalštabom i Personalnom upravom, podeljena je u dva ešelona. U sastav prvog ešelona ušli su: celo Operativno odeljenje i delovi Obaveštajnog, Organizaciskog i Nastavnog odeljenja; pozadinski organ (generalni kvartirmajstor) sa načelnikom štaba koji je, pored tri štabne grupe, raspolažao i Pravnom, Sanitetskom, Veterinarskom, Intendantskom, Vojnopoštanskom i Grupom za civilnu upravu okupiranih oblasti. Tu se nalazio i načelnik Personalne uprave sa

oficirom za vezu sa svojom upravom, načelnik vazduhoplovstva za sadejstvo sa kopnenom vojskom i načelnik meteorološke službe sa svojim osobljem. Ostali deo Generalštaba i Personalna uprava sačinjavali su drugi ešelon Komande kopnene vojske. Karakteristično je da se u sastavu Generalštaba nalazio poseban organ za meteorološku službu i pozadinski organ u prvom ešelonu komande kopnene vojske. Pri tome treba imati u vidu da se veći deo pozadinskog aparata nalazio stvarno u sastavu Komande dopunske vojske.

Komanda dopunske vojske rukovodila je u ličnom, materijalnom i finansiskom pogledu jedinicama i ustanovama po uputstvima Komande kopnene vojske, a delom i po neposrednim uputstvima Komande oružanih snaga. Popunom oficirima rukovodila je Personalna uprava. Komandi dopunske vojske bile su potčinjene komande korpusnih oblasti i one dopunske jedinice koje nisu bile podržene komandama korpusnih oblasti.

Opšta uprava starala se o popuni ljudstvom i stokom dopunske vojske i o njenoj obuci, o popuni operativne vojske, kao i o formiranju novih operativnih jedinica. Ona je izrađivala taktička i borbeno-tehnička pravila, i to u odeljenjima rodova, saniteta i veterine. Ona je po nalogu Komande kopnene vojske preko Tehničke uprave naručivala naoružanje, municiju i ratni materijal svih tehničkih grana kopnene vojske, a gotov materijal preuzimala i starala se o njegovom uskladištenju i odašiljanju operativnoj vojsci. Ona je bila u jedno centralni organ za celu oružanu silu sva tri vida za popunu ljudstvom i stokom, motornim vozilima i pogonskim materijalom sa celokupnim personalom, za popunu hemiskim i dimnim sredstvima, za sanitet i veterinu.

Tehnička uprava, koja je bila nadležna za materijal svih tehničkih grana kopnene vojske, imala je sledeće zadatke: tehničke pripreme za nove konstrukcije, razvoj i ispitivanje prototipova, rukovođenje proizvodnjom naoružanja i ratne opreme u fabrikama, ispitivanje proizvedenog materijala, preuzimanje seriske proizvodnje od fabrika i predaju materijala Opštoj upravi radi uskladištenja i raspodele. Načelnik je imao i pravo neposrednog referisanja komandantu kopnene vojske, a bio je u vezi i sa Upravom ratne privrede u Vrhovnoj komandi oružanih snaga.

Administrativna uprava, koja je imala istu nadležnost kao i u mirno doba, bila je centralni organ za sva tri vida oružanih snaga u pogledu snabdevanja tekstilom, kožom i hranom. Snabdevanje operativne vojske odećom, obućom, hranom, garnizonim potrebama i novcem vršila je na osnovu zahteva pozadinskog organa Komande kopnene vojske, a naročito njenog intendanta.

Sve tri navedene uprave imale su svoje štabove koji su objedinjavali funkcionisanje svih odeljenja u sastavu svojih uprava.

Posebnu pažnju zaslužuju mesto, potčinjenost, funkcionalna veza i uloga inspekcija rodova i službi: pešadije, artiljerije, inženjerije, brzih trupa, veze, hemiskih trupa, vozarskih trupa, jahanja i voženja, tvrđava, saniteta i veterine. Inspektori su bili potčinjeni lično komandantu dopunske vojske, ali se njihov radni aparat — štab, nalazio kao odeljenje u sastavu Opšte uprave. Načelnik tog odeljenja bio je, dakle, potčinjen i inspektoru roda (službe), i načelniku Opšte uprave. Ova dvojna potčinjenost, koja je predstavljala nesumnjivu slabost, bila je donekle kompenzirana time što je omogućavala prenošenje trupne prakse na teoriju i tehniku koja je za rodove objedinjavana u okviru Opšte uprave. Načelnik saniteta i veterine bio je neposredno potčinjen vrhovnom komandantu, komandantu kopnene vojske i načelniku Opšte uprave. Takvi službeni odnosi, izgleda, nisu mogli da doprinesu efikasnom radu.

U mirno doba su inspektori rodova, posle obilaska trupa, podnosili komandantu kopnene vojske predloge u pogledu obuke, organizacije, lične i materijalne popune, služeći se pritom radnim aparatom u Opštoj upravi. Komandant kopnene vojske poveravao je taj predlog Generalštabu (Organizacionom odnosno Nastavnom odeljenju) radi ispitivanja, naročito sa gledišta celine kopnene vojske. Posle donošenja odluke, njeno je izvršenje poveravano Opštoj upravi kao izvršnom organu koji je raspolagao novčanim sredstvima. Na taj je način izvršenje odluke došlo opet u kompetenciju inspekcije dotičnog roda, ali sada u svojstvu odeljenja Opšte uprave. Ako se odluka odnosila na novo naoružanje i sl. onda je Opšta uprava izdavala odgovarajući nalog Tehničkoj upravi.

Za vreme rata su inspektori rodova i službi bili podrženi komandantu dopun-

ske vojske, jer se njihova uloga svodila prvenstveno na dopunske jedinice. Funkcija inspektora sastojala se u nadzoru obuke dopunske vojske, prenošenju iskustava operativne vojske na dopunsku (obilasci fronta) i na razradi taktičkih i borbeno-tehničkih pravila u smislu borbenih iskustava.

Kadrovska politika vođena je centralizovano u Personalnoj upravi koja je bila podeljena na grupe saobrazno rodovima i službama čiji su inspektori dostavljali odgovarajuće predloge za oficire svog roda — službe.

Iz iznetog se vidi, da je nemačka vrhovna vojna uprava imala, pored dobrih strana i znatnih slabosti, a one su se štetno odražavale i na sam tok rata. Uo-

stalom, poznato je da savršenstvo organizacije vrhovne vojne uprave ne postoji. Ona je mahom izraz kompromisa mnogih faktora. Jasno je i to da se vrhovna vojna uprava svake države prilagođava njenim specifičnim prilikama i tradicijama i da ne postoji recept koji bi se mogao primeniti za sve slučajeve. No, i pored toga, korisno je da je starešinski kadar, naročito onaj organizacionog sektora, upoznat sa iskustvima drugih armija, jer to olakšava njegovu funkcionalnu dužnost, a sem toga to mu je potrebno pri izučavanju istorije ratne veštine. Ovi će podaci biti korisni i za razumevanje organizacije nove Nemačke armije (zapadne i istočne) jer će svakako služiti iskustvima prošlosti.

Ve. K.

MIR ZBOG UZAJAMNOG STRAHA¹⁾

Belgiski časopis *L'Armée — La Nation*, organ Ministarstva narodne odbrane, posvetio je svoj prvi ovogodišnji broj problemima nuklearnog naoružanja i budućeg rata. Redakcija časopisa navodi na prvim stranama Čerčilove reči o »miru zbog uzajamnog straha« jer je, kaže, otkrivanjem atomske energije nauka dala čovečanstvu novo sredstvo kako za vođenje rata tako i za očuvanje mira. Zatim se ređaju kraći članci koji na popularan način objašnjavaju strukturu atoma i dobijanje nuklearne energije, koja se pomoću reaktora može usporiti i »kontrolisati«, pri čemu se stvara toplotna energija, koja se dalje koristi za stvaranje pare i pokretanje turbina sa električnim generatorom. Ovih reaktora ima različite veličine, pa i takvih koji se mogu prenositi avionom. Nije isključeno, kaže se dalje u članku, da će se jednog dana dobiti električna energija neposredno iz radioaktivnih tela (bez prelaska kroz toplotnu energiju), što će omogućiti mnogo širu primenu atomske energije na svim poljima ljudske delatnosti. Pretpostavlja se da u SAD ima oko 40 nuklearnih reaktora u pogonu (pored mnogih koji se izgrađuju), u SSSR-u i u Velikoj Britaniji po 7, a u Francuskoj i Kanadi po 2. Mnoge druge zemlje imaju samo po 1 reaktor ili vrše pripreme svojih kadrova da bi ga tek na-

bavile. Jačina reaktora može da bude veoma različita i kreće se zasada od 300 do 200.000 kilovata.

Od daljih članaka zaslužuje pažnju studija generala Vantija o *Evoluciji taktike u uslovima nuklearnog oružja*. Pisac na početku članka upozorava na dve opasnosti koje su moguće pri tretiranju ovog problema. Prva leži u činjenici da se u istoriji često spremalo za prošli umesto za budući rat, uprkos pojedinih duhova koji su prodirali u konture budućeg rata i predviđali ga u granicama ljudske mogućnosti. Od pre nekoliko godina mnogo se proučava problem nuklearnog oružja, ali se još uvek ostaje, uglavnom, samo na teoriji. Međutim, sve dok se zaključci i odluke ne sprovedu kroz organizaciju i formaciju u praksu, trupa će ostati više no ikada ranije materijalno i moralno nepripremljena.

Druga je opasnost ako se u predviđanjima budućeg rata ode toliko daleko i zaključiti da će on biti samo atomski. Međutim, ako ikada do rata, dođe, on može imati jedan od ova tri oblika: *kla-sični* (vazdušno-kopneni i vazdušno-pomorski), *atomski* ili *partizanski* (kao što je to bio do juče slučaj u Indokini a danas u Severnoj Africi).

No, bilo kako bilo, ofanziva neće pretrpeti neke naročite izmene. Od postanka frontova su za ostvarenje proboja bili potrebni: vatrena nadmoćnost, uništenje neprijateljevog otpora na predviđenom delu

¹⁾ La Paix des Terreurs Mutuelles, *L'Armée — La Nation*, januar 1956.

fronta, otvaranje breše i njeno širenje dejstvom na bokove, a zatim eksploatacija uspeha na što većoj dubini. Zato pojava nuklearnih projektila neće skoro ništa izmeniti u gornjem postupku, nego će samo povećati vatrenu moć do neslučenih razmera. Stoga se ubuduće napad može očekivati ili samo klasičnim oružjem, ili uz sadejstvo nuklearnog oružja, ili pak, samo nuklearnim oružjem.

Interesantan je i proračun da jedna kilotona običnog eksploziva staje 8 miliona dolara, umesto 50 miliona, koliko staje ista količina eksploziva u običnim bombama. Međutim, u atomskoj bombi, računajući i bombarder, jedna kilotona staje svega 1/2 miliona dolara, tj. 100 puta je jeftinija.

Pisac kaže da su »Štuke«, ta vazдушna artiljerija, izmenile 1940 godine situaciju na bojištu i da će sutra tu situaciju izmeniti atomska bomba puštena iz aviona ili izbačena iz artiljerijskog oruđa sa otstojanja od 30 km. Stoga će branilac mnogo rizikovati ako se prihvati »statičke« odbrane. Bitka je rezultat ukupnih napora i ona čini celinu kojom se gubi ili dobija pobjeda. Prema tome, teoriski gledano, za uništenje neprijatelja braniocu je podjednako korisno ako ga uništava sa velikog otstojanja, ili neposredno pred svojim položajem.

S druge strane, iskustva iz Drugog svetskog rata osudila su neprekidne frontove, mada je do njih došlo i u Koreji. Pozivajući se na Mikšeovu *Taktiku atomske rata* pisac se pita da li će se opet preći na pozicijski rat, ili će preovladati isprekidani frontovi, mada liniski, ili će se otpor svesti samo na velike geografske bastione?

Pre nego što bi se dao odgovor na ova pitanja, potrebno je biti načisto sa timé da li će iskustva iz prošlog rata, izvučena iz uslova apsolutne nadmoćnosti u vazduhu, važiti i za atomsku budućnost. Zasad se može pouzdano tvrditi da će i za budućnost biti potrebno što potpunije izviđanje iz vazduha i sa zemlje, što bolje maskiranje, što veća rastresitost trupa i kretanje van puteva, što brža i potpunija koncentracija trupa i sredstava na pravcu glavnog udara, sigurnost veza, što brže otvaranje vatre na uočene ciljeve i moralna priprema borca koji će sve izolovane dejstvovati.

Prema tome, pisac zaključuje da će frontovi i u budućnosti morati da budu

i širi i dublji nego u prošlosti. Braniočev poredak će morati da izdrži napad klasičnim oružjem, koji će naterati napadača da nagomila svoju pešadiju, artiljeriju i tenkove i time stvori rentabilne atomske ciljeve, pazeći da i sam ne postane rentabilan cilj za napadača. U oba slučaja zahtevaće se jače rezerve, sa što većom manevarskom sposobnošću koja će se izražavati naročito u kretanju van puteva. Sama odbrana mora biti organizovana u vidu *otpornih centara*, raspoređenih u šahovskom ili liniskom rasporedu, u dva ili više ešelona, na otstojanju koje će zavisiti od efikasnosti dometa mitraljeza, bacača i protivtenkovskih oruđa. Na taj će način jedan *centar otpora* odgovarati bataljonu, a po površini zauzimaće 80 do 100 hektara, pri čemu mora biti veoma različit, po četama i samostalnim vodovima, sposoban za borbu u okruženju.

Sa ovakvim rasporedom, pešadiska divizija može braniti front od 10 do 12 km, a po dubini zauzeće 3 km za raspored pešadije ili 7 do 8 km sa rezervama i artiljerijom. Neki smatraju da dubina rasporeda treba da bude ravna širini fronta.

Ako se ima u vidu da atomska bomba nanosi teške gubitke na udaljenju do 640 m, srednje od 640 do 1.000 m i lake do 1.550 m, a da joj se najjača rušeać moć prostire u krugu do 1.000 m, srednja do 2.400 i laka do 3.600 m, onda se može praktično uzeti da je zona dejstva jedne atomske bombe od 20 kilotona oko 33 kv. km. Da bi se dobila breša ove veličine potrebno je 8—10.000 klasičnih granata.

Ovo pokazuje da će svaki bataljonski centar otpora biti uništen od jedne atomske bombe koja bi eksplođirala negde nad sredinom njegovog rejlona. Ako bi, pak, bomba eksplođirala nad međuprostorom, onda bi zakačeni centri pretrpeli od 50—60% gubitaka, što znači da preostalih 40—50% boraca ne bi bili u stanju da održe neprekidnost vatre. Pri ovome se pisac poziva na Ardan di Pika koji je dokazivao da je čovek, kao ljudsko biće, u stanju da u datom trenutku savlada samo određenu količinu straha. U današnjim uslovima pisac smatra da bi borbena vrednost jedinice sa 30% gubitaka bila, bar za prvi trenutak, svedena na nulu.

Da bi se izbeglo ovako veliko dejstvo atomskog oružja pisac predlaže da se, pored maskiranja, vrši i specijalno kamufliranje terena (*truquage du terrain*) u ci-

lju obmanjivanja neprijatelja o rasporedu centra otpora, jer se u rastresitosti rasporeda ne smeju preći granice praktičnosti. Te granice uslovljavaju: *autonomija borca* na bojištu, koju on obezbeđuje svojim atomatskim naoružanjem (mada mu je potrebna i moralna podrška koju može dobiti samo prisutnošću svojih drugova), zatim *moгуćnost komandovanja*, jer bi ono bilo nemoguće ako bi se vod (kao osnovna borbeno čeliја) rasturio na većoj površini od 4 do 5 hektara i, najzad, *vatrena moć* savremenog naoružanja koja uslovljava vreme intervala. Jasno je da vatra svih elemenata jednog centra otpora, kao i centara među sobom, mora da čini povezanu celinu. Pri ovome se mora misliti i na brzo uspostavljanje vatrene sistema posle pada atomskih bombi.

Posedanje položaja i izvođenje odbrane

Pojas obezbeđenja dobija još veći značaj u atomskom ratu. Zbog rastresitosti ciljeva u ovom pojasu, malo je verovatno da će napadač u njemu upotrebiti nuklearna oružja. On će koristiti klasična oružja i infiltriranje. Pošto će nova sredstva za noćnu vidljivost i detekciju olakšati noćne prepade na braniočeve delove, biće potrebno da se braniočev raspored u prepolju takoreći svaku noć menja, oslanjajući se na organizovan sistem osmatranja i veza. Napadnuti delovi će se pod pritiskom povlačiti, a braniočeva atomska sredstva će rastrojavati napadačeve snage ukoliko ove budu nagomilane i postanu rentabilni atomski ciljevi.

Za savlađivanje *položaja otpora*²⁾ napadač će upotrebiti samo nekoliko atomskih bombi za otvaranje breše. Za protivstajanje u ovakvom slučaju pisac navodi razna mišljenja. Mikše je za povratak na rovovski rat. On postavlja dva ešelona pešadije, svaki na dubini od po 1,5 km, a na otstojanju od 6 km, sa klasičnom artiljerijom u međuprostoru. U prvi ešelon stavlja 2/3 pešadije, dok pozadi drugog ešelona, na otstojanju takođe od 6 km, postavlja tenkovske jedinice pol oslonim tačkama dubine oko 1 km. Prema tome, ukupna dubina divizijskog rasporeda iznosila bi 16,

a po frontu 10 do 15 km.

Po jednom drugom mišljenju treba obrazovati 4 linije centara otpora, raspoređenih na 7 do 8 km dubine, ali sa posadama slabijim od bataljona. I kod ovog načina se primenjuju utvrđivanje, maskiranje i lažni položaji. Kod prvog načina posedanja pisac ističe osetljivost rasporeda po frontu, a po dubini kod drugog, pa nastoji da kompromisom ova dva ekstremna rešenja nađe treće kojim bi se umanjila osetljivost i jednog i drugog, ali ne i vatrene povezanost i efikasnost. U ovom cilju on zahteva da se u prvom redu do maksimuma koristi topografski stvor zemljišta i utvrđivanje. S druge strane, on upozorava da negdašnje parole o otporu na mestu do poslednjeg čoveka ne odgovaraju nuklearnim situacijama, jer bi to dovelo do besciljnog žrtvovanja čitavih jedinica. Da bi se ovo izbeglo, on predviđa manevar jedinicama u sastavu jednog centra, kao i manevar čitavih centara koji može obuhvatiti: potpuno ili delimično napuštanje centra otpora, posedanje nezahvaćenog centra otpora, slabljenje ili pojačavanje posada, manevar vatrom, obrazovanje zaprečnih položaja, brze promene rasporeda radi stvaranja iznenađenja kod napadačevih snaga, itd.

U daljoj dubini rasporeda pisac ostavlja divizisku rezervu u jačini do 2 bataljona pešadije, sa jedinicama tenkova i delovima brzopokretne inžinjerije. Cilj upotrebe rezerve neće biti po starom — preotimanje izgubljenog zemljišta, već protivnapadi, zaprečavanje nadiranja, ali, ipak, da bi se napadač натерао da nagomila svoja klasična sredstva (pešadiju, tenkove, artiljeriju), savlađivanje novog otpora i time stvaranje rentabilnih ciljeva za braniočeva nuklearna oružja. One treba da budu pozadi drugog ešelona na 6 do 7 km iza kojih bi se, u daljoj dubini, postavljala atomska artiljerija. S obzirom na domet te artiljerije od 30 km i njenu brzinu gađanja, koja iznosi 6 metaka na čas, pisac predviđa dva oruđa na diviziju, bateriju na korpus i divizion od 12 atomskih topova kalibra 280 mm na armiju na frontu od 80 km.

Drugi deo ove studije general Vanti posvećuje problemu pozadinske službe ili *logistici*. Analizom ličnih i kolektivnih potreba on dolazi do zaključka da je nužno da se smanje one silne tone dnevnih životnih potreba iz prošlog rata (600—700 na diviziju). Dok je nekada samo za jedan

²⁾ Odgovara glavnom položaju, — prim. Redakcije.

vod predviđano po 1/2 tone, danas se te potrebe mogu svesti na 220 kg. Isto tako, u većim jedinicama na 70% boračkog sastava sme da bude samo 30% ljudstva za službe, naglašavajući da sovjetska divizija ima 6.000 ljudi manje od američke, iako raspolaže istom vatrenom moći, dok su joj dnevne potrebe svedene na svega 150 do 200 tona. U prošlom ratu je na svaku američku diviziju računato po 68.000 ljudi, od kojih je 50.000 radilo u pozadini, dok je u diviziji bilo 18.000, od kojih samo 9.000 boraca. U Britaniji je broj ljudi na diviziju iznosio 50.000, u Nemačkoj 26.000, a u SSSR-u 23.000.

Američka divizija ima 2.500 vozila, koja joj osiguravaju snabdevanje, tj. po 1 vozilo na svakih 7 ljudi. Ovakvo veliki broj vozila ne odgovara više ni uslovima napada iz vazduha, ni atomskom ratu, a pogotovu ne potrebama početnog defanzivnog rata. Stoga predlaže:

a) da se smanji volumen obroka, stim da mu ostane ista hranljivost;

b) da se manjim jedinicama doturaju potrebe svaka dva do tri dana, a ne svakodneвно;

c) da se pribegne izradi takvih vozila koja bi se kretala i van puteva i mogla nositi jednovremeno i ljudstvo, i municiju, i hranu, pri čemu treba imati u vidu da je atomska municija nekoliko hiljada puta lakša od obične;

d) da komoru treba dati samo bataljonima i divizijama, a pukove odnosno brigade rasteretiti službe snabdevanja. Bataljoni moraju biti mnogo autonomniji u borbi nego što je to dosada bio slučaj.

U članku *Termonuklearni rat i problem ljudskih rezervi* pisac konstatuje da je čovečanstvo za poslednjih pola veka više učinilo na polju izuma sredstava za ljudsko uništavanje nego što je to učinilo od svoga postanka i, što je još važnije, tempo tih izuma postaje svakim danom sve veći. Od 1914 do 1955 stiglo se od borbe hladnim oružjem do termonuklearnog oružja; od borbe prsa u prsa do teledirigovanih projektila; od lonca za zadimljavanje do bojnih otrova koji paralizuju svaki život!

S druge strane, nekada je stanovništvo zaraćene zemlje mirno živel i radilo svoj posao kod kuće, dok su armije izvodile operacije. Danas je rat svuda i za sve; on je postao totalni do te mere da je danas uništavanje neprijateljskog ljudskog potencijala postalo cilj broj jedan. Jedna hidrogenska bomba, bačena na Pariz, tvrdi

pisac, osetila bi se do Šerbura. Pred ovakvim mogućnostima uništavanja ljudskog potencijala, uništavanje i razaranje industrije postaje drugostepeno, jer čovek vodi rat, a on se ne može zamenjivati kao mašina u fabrici. Sem toga, danas više nikakva prirodna prepreka — ni vodena, ni prostorna — ne može sprečiti napadača da smrtno rani ljudske centre ma gde se oni nalazili. Na taj bi način protivnik mogao biti za nekoliko časova desetkovan, a da mu armija, možda, ne bude ni taknuta!

Ono stanovništvo koje bi preživelo tu prvu katastrofu, ne bi bilo dovoljno ni da obezbedi proizvodnju sopstvenih potreba. Njegovom spasavanju od bede ne bi mogao ni pobeditilac da pritekne u pomoć, jer bi on imao dosta posla sa bedom u svojoj pozadini. Sve ovo pokazuje da civilna zaštita nikada u prošlosti nije imala tako veliki značaj kakav će imati u budućnosti. Svi napori i finansijski izdaci, ma koliko bili veliki, ne smeju sprečavati da se učini sve što je potrebno za odbranu zemlje.

Poslednji članak je posvećen *Revolucionarnom ratu*. U njemu pisac upozorava na to da je prestankom oružanog sukoba 1945 otpočeo hladni i politički ili revolucionarni rat. Posle izvesnih citata iz Mao Ce Tungove taktike za oslobođenje Azije, on ukazuje na razvoj komunizma u aziskim zemljama, kao i na to da su u Koreji snage oskudnije u naoružanju i opremi dovele u nekoliko mahova skoro do rasula moderno opremljene američke trupe. U Indokini smo videli armiju sa artiljerijom, tenkovima i avionima, koju su pobedile snage koje nisu imale skoro ništa sem pešadije. Za ovaj se rat govorilo da nije moderan, jer tamo nije bilo reaktivnih aviona i drugih modernih sredstava. Međutim, ovaj rat je pokazao baš ono što će važiti za budućnost, a to je kombinaciju vojničkog i političkog oružja.

U daljem izlaganju pisac kaže da *partizanski rat* može dobijati, u zavisnosti od situacije, raznovrsne oblike, i to brzo, ne držeći se nikakvih ograničenja obične vojničke taktike. Šta je on dao u Evropi dobro je poznato. Za Indokinu je važno istaći da se pretvorio u pravi regularni rat.

Na kraju članka pisac upozorava na to da se danas među državicama govori samo protiv atomskog rata ili rata uopšte, dok o revolucionarnim ratovima, čiji se požar širi kao kada se sipa ulje na vatru, niko i ne govori.

Povodom prikaza članka admirala Kasteksa:

»NEKI STRATEGISKI ASPEKTI RATA U INDOKINI«

U zaključku prikaza pod gornjim naslovom¹⁾ izneo sam svoje mišljenje da je admiral Kasteks dao sumarnu ali jasnu anketu francuske ekspanzije na Dalekom Istoku i da je time učinio »zaokret većih razmera, za koji mu je nesumnjivo trebalo lične hrabrosti i smisla za realizam«. I zaista, njegov članak nije ostao nezapažen, pošto su mu ubrzo, posle nekoliko meseci, usledila dva odziva — u istom časopisu. Prvi je napisao general Navar, jedan od bivših vrhovnih komandanata u Indokini, pod naslovom: *Podaci o odbrani Indokine* — odgovor na jedan članak admirala Kasteksa²⁾ a drugi, majori Nug i Galzi, pod naslovom: *Povodom pouka iz rata u Indokini*.³⁾

S obzirom na to da je izvorni članak već dobio prostora u »Vojnom delu«, smatram da to treba da bude slučaj i sa gore pomenutim odzivima, pošto oni sa izvornim člankom predstavljaju celinu i izvesno produbljivanje problema. Najzad, kao i uvek u takvim slučajevima, korisno je čuti obe strane.

*

U prvom odzivu, pisac u početku napominje da nema nameru da polemise sa admiralom Kasteksom po pitanju opštih linija politike zapadnih vlada, posebno Francuske, već želi da se osvrne samo na ono što je admiral kritikovao u pogledu lokalne vojne komande.

Bez obzira na to da li je angažovanje u Koreji i Indokini, u odnosu na glavno, Zapadnoevropsko, ratište bilo uopšte opravdano, to je bila činjenica iz koje je proizišla vrlo teška i komplikovana situacija s kojom se moralo računati i koja se, de fakto, nametnula vojnoj komandi kao jedina osnova na kojoj je ova imala da donosi svoje odluke.

¹⁾ *Vojno delo* br. 3/56.

²⁾ Général Navarre, Les données de la Défense de l'Indochine, *Revue de défense nationale*, mart 1956.

³⁾ Chefs de Bataillon Nougues et Galzy, A propos des enseignements de la guerre d'Indochine — *isti časopis*, april 1956.

General Navar ističe da je, u strategijskom pogledu, Vrhovna komanda u Indokini imala da ispuni dva različita zadatka. Prvi zadatak, čisto francuskog karaktera, sastojao se u tome da se pomoću *vojne strategije* produži vladina politika koja je bila definisana još 1945 — da se Indokina zadrži u sastavu Francuske Unije, dok je drugi zadatak, koji joj se sve više nametao razvojem zapadne *strategije celine*, zahtevao »Zaštitu Jugoistočne Azije«. Otuda je i poteklo američko interesovanje i pomoć za vođenje rata u Indokini.

Ovakvi zadaci, prema piscu, daleko prevazilaze okvir »političke zavisnosti« kojom je — po Kasteksu — bila prožeta strategija rata u Indokini. Oni su, ustvari, predstavljali apsolutni imperativ koji se nije mogao odstraniti — sem po cenu potpunog ostupanja od svojih dužnosti. U vezi sa tim, pisac pobija ispravnost Kasteksove koncepcije da »popustljivost vojne strategije u odnosu na političku ima svojih granica...«, itd. i iznosi svoje mišljenje da politika, pošto vojna strategija iznese sve nedostatke, opasnost i rizik za izvesnu koncepciju koju nameće politika, ima da kaže poslednju reč i da bi dalji otpor vojne strategije značio neposlušnost koja bi kompromitovala postizanje opšteg ratnog cilja, potkrepljujući ovo nekim istorijskim primerima.

Vraćajući se na zadatke koje je definisao, general Navar naglašava da je prvi zahtevao da se održi ili ponovo uspostavi autoritet vlada udruženih država u Indokini — na svim pristupačnim teritorijama njihovih zemalja — i da se poboljšaju mogućnosti regrutovanja za armije tih zemalja i za Francuski ekspedicioni korpus (FEK).

Drugi je zadatak zahtevao da se efikasno zapreči pravac koji je preko basena Mekonga (Laos, Sijam, Kambodža) vodio u Burmu, Malaju i Indiju. Prema tome, ovi su zadaci nametali jedino moguće rešenje, koje su usvojili svi vrhovni komandanti u Indokini, a to je da se kontroliše cela indokineska teritorija.

Iz svega ovoga pisac zaključuje da je pri kritikovanju rasturenosti francuskog rasporeda admiral Kasteks oprav-

dano izneo njene nedostatke, ali se nije dovoljno upustio u razmatranje imperativnih razloga koji su do nje doveli.

General Navar odbacuje Kasteksovu koncepciju o povlačenju i uspostavljanju *odbranbenih reduta* sa zaledem ka moru, kao alternativu koja je u svoje vreme mogla bar donekle da »spase stvar«, mada priznaje da se i on sam bavio njenim pučavanjem, kada je došao u Indokinu. Po njemu, takva bi odluka dovela do potpunog gubitka Indokine, jer bi Vijetminu dopustila da udvostruči ili utrostruči svoje materijalne, a naročito moralne snage. Štiteći se od Hajfonga, koji ne bi ni napadao, Vijetmin bi se bez ikakvih teškoća proširio po Centralnom i Južnom Vijetnamu, Laosu i Kambodži i postao bi suvereni gospodar Indokine. Vijetmin je imao dobro osigurano pozadinu, te mu Hajfong ili slični *reduti* ne bi nimalo smetali, pošto bi ih mogao ignorisati, a docnije i potpuno eliminisati. Sve ovo ukazuje na to, zaključuje pisac, da se na ovakav način nijedan od pomenutih zadataka ne bi mogao izvršiti.

General Navar zatim postavlja pitanje: da li bi takva strategija, čak i da je bila prihvaćena, bila ostvarljiva i daje određen odgovor. Čak i da se savladaju ogromne teškoće i problemi u vezi sa prinudnom evakuacijom skladišta, radionica, bolnica, francuskih građana i domorodaca vezanih za Francusku, po cenu veoma velikih gubitaka, strategija reduta bi se sudarila sa problemom vojnih efektivu. Čak i da se prihvati Kasteksov proračun (mada ga pisac ne smatra adekvatnim u odnosu na vijetminsku sposobnost infiltracije), prema kome bi za stvaranje solidnog fronta bilo potrebno samo 150.000 ljudi, pisac se pita dokle bi se novi ljudski efektiv sakupili i kaže: »Vijetnamska armija ne bi više postojala, jer bi povlačenje Francuza dovelo do njenog raspada, a vrlo verovatno i do prelaska čitavih jedinica na stranu Vijetmina. Domorođački elementi Francuskog ekspedicionog korpusa takođe bi nestali, usled dezertiranja i nemogućnosti regrutovanja«, itd.

Prema tome, ovih 150.000 ljudi morale bi da stvore Francuska i Francuska Unija. A pošto su stvarni efektivu (bez domorodaca) iznosili samo 120.000 ljudi (oko 54.000 Francuza, 20.000 Severnoafrikanaca, 18.000 Afrikanaca i 20.000 legionara) trebalo je stvoriti još 30.000 za odbranu Hajfonga.

Međutim, da bi se Francuzi mogli održati južno od Anamskih vrata, posle »neslavne« evakuacije Tonkina, kako kaže pisac, trebalo bi da raspolažu znatno jačim snagama koje bi im omogućile efikasnu odbranu još nekih reduta, a to bi eventualno zahtevalo pojačanje od 100 do 150.000 ljudi. Paradoks bi bio u tome što bi se od Francuske tražili ovoliki efektivu za strategiju koja ne bi dovela ni do kakvih rezultata, dok je ona oduvek odbijala da učini daleko manji napor, koji je davao mogućnost časnog izlaska iz rata.

Na kraju, general Navar još jednom podvlači, da u situaciji u kojoj se Francuska nalazila u Indokini, nije više moglo biti nikakvog »srednjeg puta« već je, uprkos neizbežne rasturenosti, trebalo održati celinu i pojačati francuske položaje. Drugog »lokalnog« rešenja za vojnu komandu nije bilo. Ono je moglo postojati samo u okviru francuske vladine politike, to jest, da se radikalno izmeni ratni cilj, a to znači da se odustane od istovremene težnje za održanje francuskog uticaja u Indokini i odbrane Jugoistočne Azije za račun Zapada.

*

Drugi odziv ima, otprilike, iste osnovne koncepcije kao i prvi, sa nešto više detalja, te ćemo ga dati u sažetom obimu. U njemu pisci odmah napominju da može izgledati pretenciozno to što se oni usuduju da posumnjaju u ispravnost shvatanja »jednog od najimentnijih francuskih vojnih mislilaca savremenog doba«, ali da su Kasteksovi zaključci sporni i da eventualno ostvarenje njegovih zamisli ne bi stvar moglo izmeniti, već čak i pogoršati.

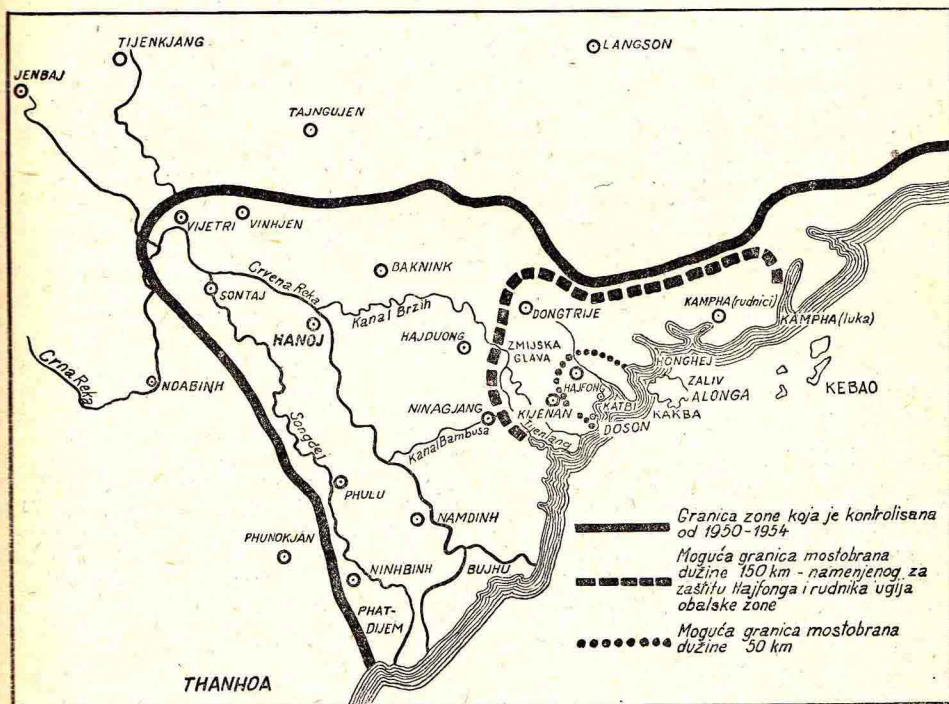
Pisci odbacuju Kasteksovu koncepciju o skraćivanju fronta i *redutu* sa zaledem na moru, pošto »ona ne vodi računa o političkom i privrednom aspektu zadataka FEK-a, kao i o stvarnim mogućnostima neprijatelja i karakteru zemljišta«.

Vojna komanda, kojoj politika nikad nije dala ni najmanje izgleda na mogućnost odricanja od francuskog prisustva u Indokini, bila je, prema piscima, stavljena pred iste one zadatke koje je u ranijem odzivu definisao general Navar. Odatle potiče pojam t. zv. »korisne zone«, što je izrazito ilustrovano pokušajem da se kontroliše kinesko-tonkinška granica i da se brani celina Tonkinške Delte.

Proširena na celokupnu teritoriju Indokineske Unije ili ograničena na »korisne zone«, odbrana nije mogla počivati na vojnoj snazi: ustvari, protivnik je raspolagao efektivima koji su uglavnom bili jednaki francuskim; štaviše, budući da je postao majstor za iskorišćenje psihološke akcije, on je neprestano i najefikasnije koristio nacionalistička i antikolonijalistička osećanja i mržnju prema tuđincima koje je izazvao sukob 1939—1945 u Aziji.

mostobranu (redu) protiv se i drugi razlozi čisto privrednog karaktera, pošto bi izvesna rudarska i industrijska mesta bila oštećena od svog prirodnog izlaza, itd.

Pisci stoje odlučno na stanovištu da apriorno povlačenje u zonu Hajfonga ne bi bilo prihvatljivo sa političkog, ekonomskog i vojnog gledišta, niti bi odgovaralo zadacima koji su bili postavljeni francuskoj vojnoj komandi. Oni idu i dalje i

Pisci se zatim upuštaju u detaljnija razmatranja eventualnog mostobrana oko Hajfonga, čiji obim, prema Kasteksu, ne bi trebalo da prelazi 150 km (vidi skicu). Dajući njegovu približnu trasu, oni zaključuju da bi ograničavanje na odbranu takve zone omogućilo Ho Ši Minu da od samog početka koristi izvore Delte, naročito pirinač, i da lakše sprovodi propagandu i popunu svojih trupa. Pored toga, ne treba potceniti ni povećanje prestiža koje bi Vjetmin dobio zauzimanjem prestonice Severa, odnosno gubitak prestiža Francuske u odnosu na stanovništvo raznih vjetnamskih oblasti. Ovakvom

tvrdi da bi održanje integriteta ovog mostobrana bilo i inače neostvarljivo, ne samo s obzirom na dokazane mogućnosti jakih vatrenih sredstava i masovnih juriša fanatičnih i jako pokretljivih trupa Vjetmina, već i na njihovu »retku virtuoznost u noćnim akcijama infiltracije«. U potvrdu ovoga pisci pružaju izvesne konkretne uspješne primere. Ovim infiltracijama pogoduje i samo zemljište (močvare, džungla, pirinačana polja). Sve ovo daje povoda sumnji da bi se mogla uspostaviti neka »neprobajnost« makar i ovako suženog fronta, pogotovu ako se pravilno razmotre raspoloživi efekti.

Pisci ističu da u Tonkinu i Severnom Laosu nikad nije bilo više od 90 pešačkih bataljona, a ako se uzmu u obzir rezerve, teritorijalna i obalska odbrana, smene, nastava, odmor, itd., onda bi se za odbranu spoljnog pojasa pomenutog mostobrana moglo računati najviše sa oko 50 bataljona. Prema tome, gustina rasporeda koja bi se mogla postići na frontu od 150 km ne bi prelazila jedan bataljon na 3 km, što bi bilo sasvim nedovoljno, pošto bi realizacija jednog stvarno neprobojnog »baraža« zahtevala bar jedan bataljon na 1 km fronta, a to bi moralo dovesti do znatnog sužavanja mostobrana (*vidi skicu*).

Pored toga, pisci smatraju da bi održavanje tako jakih efektivna kao što su oni koji su se stvarno nalazili u Severnom Vijetnamu, na tako malom prostoru, pričinilo velike teškoće u pogledu zdravstvenog stanja, morala i discipline trupa, ne računajući povećanje napora koje bi trebalo tražiti od Metropole — u domenu trupnih efektivna — radi ublažavanja nedostataka mogućnosti lokalnog regrutovanja od kojeg se, u smislu već iznetog, dobrovoljno odustalo.

Najzad, i pored angažovanja tolikih sredstava za držanje celine Tonkinške Delte, odbrana ovog mostobrana ne bi omogućavala manevrovanje; ona, ustvari, ne bi pružala nikakvu zaštitu važnim postrojenjima koje bi, navodno, trebalo da obezbedi. Samim tim ona ne bi predstavljala ni odgovarajući adut na političkom kantarou kojim bi se merio i određivao definitivni status Indokineske Unije.

Pisci zaključuju da uslovi i mogućni rezultati tako nepovoljne i skućene odbrane zone Hajfonga ne bi nimalo garan-

tovali mogućnost da Vijetmin zbog nje stupi u pregovore, kada to nije učinio ni za Deltu u celini. Nasuprot tome, povećanje prestiža i snage, koje bi Ho Ši Min uživao zauzimanjem skoro celog Tonkina, kao i težak položaj koji bi imali Francuzi naslonjeni na more, sa malim prostorom za manevrovanje, daju povoda da se pretpostavi da bi bitka za Hajfong, da je do nje došlo, bila isto tako nesrećna kao i ona kod Dijen Bijen Fua.

*

Ne bih želeo da ulazim u neku polemiku niti da stanem definitivno na stranu ni pisca izvornog članka, ni njegovih kritičara. Pa ipak, podaci koji su izneti u oba odziva, nisu, po mom mišljenju, mogli da opovrgnu osnovne koncepcije admirala Kasteksa po pitanju vojno-političkog i strategiskog aspekta celokupnog problema Indokine, kako na francuskom, tako i svetском planu. No, to ne znači da u iznetim razmatranjima nema interesantnih podataka i informacija koji će pomoći čitaocima da bolje uđu u suštinu vojne (strategisko-operativne) strane postavljenog pitanja. U tom smislu usvojio bih u potpunosti završne reči pisca prvog odziva, generala Navara, koji kaže:

»Ova razmišljanja su vrlo daleko od toga da iscrpe predmet o kome je reč. Ona će, međutim, postići svoj cilj ako čitaocu pruže ideju o složenosti problema koje je postavio rat u Indokini i ako ga uvere u nemogućnost — sem da se dođe do sumnjivih zaključaka — da se ti problemi proučavaju isključivo pod jednim, makar i strategiskim uglom«.

Lj. H.

Vilhelm Troje: INVAZIJE OD 1066—1944¹)

Pošto su invazije pre Drugog svetskog rata dovoljno poznate i analizirane u postojećoj vojnoj literaturi, ovde će se prikazati samo invazije u toku Drugog svetskog rata, od 1940 do 1944, kao i zaključci koje pisac izlaže na kraju svoje studije.

Norveška 1940. Osnovna teškoća nemačke invazije u Norvešku ogledala se u tome što je invaziju trebalo izvršiti mo-

rem koje je kontrolisala znatno jača britanska flota i što je desant trebalo izvesti na više mesta norveške obale tako da se i inače slaba nemačka flota morala podeliti, umesto da se koncentriše na jednom invazionom mestu. U cilju rešenja ovog problema nemačko rukovodstvo je primenilo sasređeno komandovanje (uz celishodnu podelu kompetencija između vidova oružanih snaga), iznenađenje, smelost i zamašnu upotrebu vazduhoplovstva. Osim toga, ono je procenilo da Englezi, s obzirom na njihovu psihu, neće angažovati

¹) Wilhelm Treue »Invasjonen 1066—1944«, brošura u *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, decembar 1955.

flotu u celini i time rizikovati velike gubitke, već će kalkulisati, oklevati i na taj način izgubiti dragoceno vreme.

Englezi su bili potpuno iznenađeni, a Norvežani samo delimično, jer su oni još od večeri 8 aprila 1940, uglavnom, očekivali nemački napad, tako da su mestimično u pojasu pred obalom pružili energičan otpor i Nemcima naneli znatne gubitke. Nemačka procena o britanskom oklepanju u pogledu angažovanja flote bila je realna jer ona, izuzev intervencije podmornica, nije preduzela nikakve veće akcije u cilju ometanja invazije. U tim je operacijama nemačko vazduhoplovstvo znatno paralisalo britansku flotu, tako da se tada prvi put uočio veliki uticaj vazduhoplovstva na invaziju savremenog tipa. S druge strane, britanska obavestajna služba je podbacila, jer vojno rukovodstvo uopšte nije imalo podataka o nemačkim namerama, a ni u rukovodstvu Saveznika nije bilo jedinstva, čvrste volje, jasnoće i brzine odlučivanja. Trebalo je da prođe još nekoliko godina pa da se kod njih ostvari dobra saradnja između raznih delova oružanih snaga koje su pripadale raznim nacijama.

Severna Afrika 1942. Pisac ovde iznosi da mu je još 1940 godine tadašnji načelnik mornaričkog Istoriskog odeljenja — kad je čuo da Nemačka u uslovima primirja sa Francuskom nije zahtevala severnoafričku atlantsku obalu — rekao da će se Amerikanci jednog dana iskrcati na toj obali da bi odatle preduzeli osvajanje Evropskog kontinenta.

Invazija Severne Afrike ostvarena je krajem 1942 operacijom *Buktinja*. Operaciju su izvodile tri grupacije: *Zapadna američka pomorska grupacija 34* — protiv marokanske atlantske obale; *Centralna pomorska grupacija* (sastavljena od britanskih brodova i američkih trupa) — protiv Orana; *Istočna pomorska grupacija* (sastavljena od britanskih i američkih brodova sa britanskim i američkim trupama) — protiv Alžira.

Operacija *Buktinja* predstavljala je prvu značajniju desantnu operaciju Saveznika, a samim tim i opitnu operaciju u kojoj se moglo ispitati sadejstvo između delova oružanih snaga — od najviše komande do najnižih jedinica. Tajnost, koja je ostvarena u potpunosti, bila je najznačajnija prednost ove operacije.

Desant Zapadne američke grupacije izvršen je uspešno i sa neznatnim gubicima,

jer je protivnik bio potpuno iznenađen i nije stvarno pružio nikakav otpor. Desanti ostalih dveju grupacija u Sredozemnom Moru izvršeni su sa izvesnim teškoćama i sporošću, kako usled političkih intriga, tako i zbog mestimičnog francuskog otpora (u Oranu se naišlo na žilav otpor francuskih brodova); pritom se pokazalo da kopnena vojska i flota još nisu dovoljno poznavale jedna drugu u pogledu međusobnih kompetencija i mogućnosti.

Tarava na Pacifiku 1943. Kada su američke snage krajem 1943 prešle u ofanzivu »skakanjem sa ostrva na ostrvo«, prva takva akcija snaga admirala Nimica izvršena je na Taravu, koralni atol u grupi Džilbertovih Ostrva. Ta »invazija« na Taravu, iako nije bila invazija u pravom smislu reči, vreda da bude razmotrena, jer je zbog svojih pozitivnih i negativnih iskustava postala putokaz za kasnije akcije takvog tipa na Pacifiku.

Karakteristike invazije na Taravu bile su u tome što su pre početka akcije bila potrebna specijalna i veoma obimna izviđanja, pošto su raspoložive pomorske karte bile sasvim zastarale i nesigurne i što se moralo računati sa teškoćama u savlađivanju koralnih grebena i u vezi sa plimom i osekom koja nije bila dovoljno poznata. S obzirom na dotadašnja iskustva, pripreme su izvršene veoma solidno, ali ipak sa nedovoljnim poznavanjem stanja plime i oseke. Odbrana Tarave bila je izvanredno uporna i savladana je tek posle višednevnih borbi u kojima su Amerikanci izgubili 17% svojih snaga. U ovoj operaciji, pored prećenjivanja mogućnosti avijacije, pokazali su se i drugi nedostaci: nedovoljna saradnja po vremenu između vazduhoplovnih pomorskih i desantnih akcija, nedovoljna podrška desantnih trupa iz vazduha, nedovoljan kvantitet i slab kvalitet desantnih i amfibiskih vozila, slab kvalitet radio-sredstava i nedovoljna obuka u nekim radnjama.

Francuska 1944. Saveznici su u vremenu od 1940 do 1944 postigli bitan napredak u organizaciji i tehnici desantnih operacija, kao i potrebnu materijalnu nadmoćnost nad Nemačkom. Za invaziju Francuske izvršene su veoma obimne i mnogostruke pripreme: ostvarena je prevlast u vazduhu i na moru, koja je bila potrebna u zoni Kanala, pripremljena su mnogobrojna desantna vozila, kesoni (*Malberi*) za stvaranje dveju veštačkih luka,

naftovodna cev ispod okeana (*Pluto*), koja će omogućiti brzo i sigurno snabdevanje gorivom potrebnim za motorna vozila i avione. Sve su to bili uglavnom tehničko-industrijski problemi koje su Amerikanci uspešno rešili, koristeći svoju ogromnu industriju i iskustvo u rešavanju tehničkih problema.

Drugi još važniji zadatak za Saveznike bio je u formiranju komandnog tela koje će rukovoditi *Overlord*-om — invazijom u Francusku. I tu se taj problem postavio najpre u tehničkom obliku: formirani su mnogobrojni štabovi i drugi organi potrebni za rukovođenje takvom akcijom. Ali je osnovni problem bio u organizovanju saradnje među ljudima — rukovodiocima raznih delova oružanih snaga iz raznih nacija. Kod *Overlord*-a je određen jedan zajednički komandant za celu operaciju, stim što njegov glavni zadatak nije bio toliko u organizovanju vojnih akcija, koliko u uspostavljanju prijateljske zajednice i saradnje između svih onih koji su morali međusobno da sadejstvuju i pomažu jedan drugog. Sva dela koja se bave proučavanjem invazije Francuske 1944 slažu se u tome da je najznačajnije Ajzenhauerovo delovanje bilo baš u izvršenju ovog zadatka.

Zaključci pisca. Politička priprema invazije uvek je imala važnu ulogu u obezbeđenju pozadine i bokova invazionih snaga. Tako je, naprimer, neutralnost SSSR 1940 nesumnjivo olakšala nemačku invaziju Norveške, jer se nemačka flota iz Istočnog Mora mogla privremeno upotrebiti za potrebe invazije, a, osim toga, nije bilo potrebno da se računa sa intervencijom Rusa na strani Engleza.

Prevlast na moru, makar i privremena, smatrala se oduvek kao preduslov za uspeh invazije. Onaj koji je nije imao morao je na neki način da je kompenzira. Kako su je Nemci kompenzirali 1940 pri invaziji Norveške izneto je ranije, ali pritom treba naglasiti da su osnovni preduslovi za uspeh nemačke invazije bili: apsolutna tajnost priprema i, u vezi s tim, potpuno ostvareno iznenađenje i oklevanje Engleske da interveniša flotom. Dakle, činjenica je da Engleska nije realizovala prevlast na moru kojom je raspolagala. Za američke akcije u Pacifiku karakteristično je to da su Amerikanci ostvarili prevlast na moru postepeno šireći područje svoje prevlasti u vezi

sa operacijama »skakanja sa ostrva na ostrvo«. Kod *Overlord*-a je prevlast na moru, kao i u vazduhu, bila potpuno na strani napadača.

Jedinstveno rukovodstvo u komandovanju, pravilno organizovano i vešto sprovedeno, predstavlja jedan od glavnih uslova za uspeh invazije. Pozitivan primer dobro organizovanog i efikasnog rukovodstva invazije predstavlja rukovodstvo invazije u Francusku 1944. Uspeh ovog rukovodstva zasnovao se ne samo na ličnoj sposobnosti Ajzenhauera, nego i na sposobnosti njegovih štabova pri saradnji i potrebnom potčinjavanju. Bilo bi korisno da se ispita u kojoj je meri ova sposobnost za saradnju kod američkih i britanskih oficira bila zasnovana na njihovoj privrženosti građanskim pozivima (tehničari, inženjeri, itd.) i na navici da rade radnim ekipama (*teamwork*). To im je svakako omogućavalo da se bolje snadu u raznim improvizacijama i prilagođavanjima nego oficiri kontinentalne Evrope, koji su bili više vezani za tradicionalna vojnička shvatanja o značaju naređenja i poslušnosti.

Upotreba novog oružja poželjna je kao i u ostalim dejstvima. U invaziji 1944 primenjen je niz novih sredstava: specijalni tipovi desantnih i amfibijskih vozila, kesoni *Malberi*, naftovod *Pluto*, itd.

U pogledu potrebnih luka za invazionu flotu problem se danas komplikuje zbog vazduhoplovstva. Čak i u slučaju kada bi se flota mogla prikupiti u jednoj luci, ona će morati da se postavi rasturenjeno da bi izbegla teške gubitke, koje bi pretrpela od avijacije ako bi bila koncentrisana na malom prostoru.

Mesto desanta oduvek je predstavljalo sporno pitanje zbog raznih uslova koje postavljaju kopnena vojska i flota. Koliko se mnogo raznih uticaja mora uzeti u obzir videće se najbolje iz primera invazije Francuske 1944: tada je prostor za desant izabran na osnovu uticaja geografskih elemenata, jačine i mesta braniočevih utvrđenja, odnosa tog prostora prema polaznim lukama, mogućnosti brzog osvajanja jedne velike luke (Serbur) i potrebnih političkih razloga (Pariz).

Strategisko iznenađenje bilo je retko moguće i uslovljeno je specijalnim sticajem prilika. Iznenađenje koje su Nemci ostvarili 1940 pri invaziji Norveške bilo je potpuno samo u odnosu na Engleze,

ali ne i na Norvežane, koji su, kao što je već rečeno, iznenađeni samo u ograničenoj meri.

Taktičko iznenađenje je u prvom redu pitanje tajnosti. Ono će se u savremenim uslovima moći ostvariti samo u izvanredno povoljnim trenutnim prilikama (magla, potpuna nebudnost branioca).

Problem savladivanja pojasa pred obalom postavlja se danas vrlo oštro, jer ga branilac može urediti natenane i iskoristiti sve vrste prepreka koje će braniti odgovarajućom vatrom. Najteže gubitke imale su invazione snage 1940, na Pacifiku i u Normandiji, i to ne na otvorenom moru ili u borbi na kopnu, već pri savladivanju pojasa pred samom obalom. Ipak, problem savladivanja tog pojasa donekle

olakšava redovno velika dužina obale koju branilac ne može svuda da organizuje i mogućnost čišćenja tog pojasa pomoću bombardovanja iz vazduha, artiljerijske vatre i dejstva čamaca za čišćenje.

Služba veze, sa svojim današnjim mogućnostima, znatno olakšava rukovođenje invazivnim operacijama.

Psihologija u pogledu procenjivanja načina braničevog verovatnog reagovanja na invaziju ima veliki značaj. Ranije je već izneto kako je nemačko rukovodstvo realno cenilo verovatan način reagovanja Engleza pri invaziji Norveške i kako je oklevanje Engleza u pogledu angažovanja flote bila slabost koja je u punoj meri iskorišćena pri ostvarenju invazije.

M. J.

Potpukovnik **Klemente Ramasco: BUDUĆNOST ARTILJERIJE¹⁾**

U ovom članku autor iznosi svoja predviđanja o budućoj ulozi artiljerije, s obzirom na iskustva stečena u Drugom svetskom ratu. U uvodnom delu on postavlja pitanje da li je artiljerija kao rod vojske još uvek živa i aktivna ili predstavlja preživelo i zastarelo sredstvo, kao i kakve bi mere u tehničkom i taktičkom pogledu trebalo preduzeti da bi se ovaj rod mogao prilagoditi zahtevima savremenog ratovanja. Pre nego što pristupa razmatranju ovoga pitanja on kaže da je artiljerija rod koji je tehnički osposobljen za vršenje manevra snažnom i masovnom vatrom na velikim prostorijama, čime odbacuje raniju definiciju po kojoj je *artiljerija rod koji se bori topom*, pošto su danas i ostali rodovi naoružani topovima (kao naprimer: pešadija, tenkovi i konjica). Karakteristiku jednog roda ne čini danas toliko naoružanje njegovih jedinica, koliko njegove vatrene mogućnosti. Ovom je definicijom data glavna karakteristika upotrebe artiljerije, koja pored klasičnog art. naoružanja danas uključuje i nove višesevne raketne bacače, atomsku artiljeriju i taktičke dirigovane projektele *zemlja-zemlja*.

Nemačka vojska, orijentisana na *Blitzkrieg*, preцениla je važnost tenka

i avijacije na štetu artiljerije. Ovakva koncepcija, u vezi sa uvođenjem u naoružanje »topa za sve svrhe« (88 mm PA), dovela je do toga da je artiljerija kao rod bila brojno relativno vrlo slabo zastupljena. Da je ova zamisao bila pogrešna, zapazilo se već 1940, prilikom forsiranja Mozela kod Sedana, gde je samo jedna divizija Guderijanovog oklopnog korpusa, koja je imala dovoljno artiljerije, izvršila zadatak, dok su pobočne bile zaustavljene vatrom francuske artiljerije. Tek pred Moskvom su se osetile sve kobne posledice nedostatka artiljerije Vermahta. Otada u nemačkoj koncepciji nastaje preokret. 1943 godine formiraju se prve nemačke artiljerijske divizije od približno po 150 oruđa, osposobljene da se u roku od 24 časa premete na udaljenja do 150 km. Kasnije su formirani još i pučkovi raketnih bacača.

Crvena armija pridaje od samog početka ogromnu važnost artiljeriji. Pred Moskvom se ova koncepcija pokazala opravdanom. U sudaru sa ruskom artiljerijom nemačke »pancerdivizije« — iako potpomognute snažnom avijacijom — ostavile su na bojnopolju 1.500 tenkova. Rusi su svoju artiljeriju sve više ojačavali i formirali čak i artiljerijske korpuse. Ona je kod Kurska zaustavila i zauvek slomila ofanzivnu moć nemačkih tenkova. U daljem toku rata sovjetska artiljerija se od odbranbenog sredstva protiv oklop-

¹⁾ L'avvenire dell' artiglieria — Ten. col. Clemente Ramasco — *Rivista Militare*, februar 1956.

nih jedinica pretvorila u napadno sredstvo na kome je zasnovana snaga daljeg prodiranja. Kod Berlina se postiže gustina od 600 oruđa na km fronta, odnosno koncentracija od 22.000 artiljerijskih oruđa.

Anglo-Amerikanci pridaju veliki značaj artiljeriji, u skladu sa postavkom da *artiljerija osvaja, a pešadija poseda*. Ogromne artiljerijske snage u Severnoj Africi bile su još više ojačane na Italijanskom frontu.

Italijanska vojska. Još u bici na r. Pijavi, 1918, italijanska artiljerija je imala otsudnu ulogu. Posle Prvog svetskog rata italijanska doktrina o upotrebi artiljerije mogla se smatrati potpuno savremenom. No, ovo nije bio slučaj sa artiljerijskim materijalom i ostalim sredstvima, koja su bila dotrajala i zastarela. Za vreme Španskog građanskog rata italijanska artiljerija je stekla izvesna iskustva. U Španiji je bila formirana prva italijanska velika artiljerijska jedinica, sastava od 3 grupe (malokalibarska, srednjekalibarska i protivavionska) od po 10 oruđa, kojom je komandant manevrovao po potrebi od fronta do fronta. Međutim, u Drugom svetskom ratu italijanska artiljerija je bila u ogromnoj nesrazmeri u odnosu na anglo-američku. To je dolazilo usled kvantitativne i kvalitativne inferiornosti oruđa, transportnih sredstava, sredstava veze i oskudice u municiji.

U drugom delu, koji govori o poukama iz Drugog svetskog rata i važnosti koja se pridaje artiljeriji, autor podvlači da je ova u svim armijama u potpunosti dokazala svu svoju vrednost. Njen je broj u toku rata svuda porastao, pojačan je kalibar divizijske artiljerije na 105—155 mm i stvoreni su višecevni raketni bacači. U svima vojskama oseća se potreba za manevrom snažnom i masovnom artiljerijskom vatrom. Konceptija Princa Eugena i Napoleona o manevru artiljerijom na bojnomoj polju doživela je svoj preporod.

U odeljku o važnosti koja se sada pridaje artiljeriji pisac iznosi da su se mnogobrojni komandanti američkih jedinica u Koreji žalili na nedostatak artiljerije, čemu pripisuju i uzrok mnogih neuspeha.

U novoj nemačkoj vojsci predviđa se i formiranje velikih artiljerijskih jedinica (brigada).

U Italiji su postojeće artiljerijske jedinice ojačane, ali Italija još ne raspolaže velikim artiljerijskim jedinicama, iako je

kao prva formirala jednu ovakvu jedinicu još u Španiji.

U Rusiji je artiljerija na najvišem stepenu. Njeni efektivni iznose 50% celokupnih oružanih snaga. Pretpostavlja se da su čak formirane i *art. armije*, s obzirom na to da postoje dva maršala artiljerije. Na paradi Prvog maja 1955 pojavilo se i neobično oruđe za koje se nije moglo dokučiti da li se radi o atomskom topu ili o nekom drugom ubitačnom sredstvu.

U trećem delu članka iznete su taktičko-tehničke karakteristike savremene klasične, raketne i atomske artiljerije i dirigovanih projektila *zemlja-zemlja*. Za klasičnu artiljeriju nije rečeno gotovo ništa novo, dok se za višecevne raketne bacače konstatuje da mogu jednovremeno pokriti vatrom površinu od 8—10 ha. Zbog slabe tačnosti pogađanja oni nisu pogodni za neposrednu podršku, a ni za gađanje pokrivenih ciljeva. Manevar vatrom im je prilično ograničen usled slabog dometa. Najbolje se koriste uglavnom za tučenje koncentracija otkrivenih ciljeva.

Atomska artiljerija može da uništi ili trajno neutrališe ciljeve prečnika do 1 km. Jednim njenim metkom može se uništiti i bataljonski čvor odbrane, artiljerijski divizion na položaju ili napadna kolona od 3 do 4 bataljona na prostoru od 3 km po frontu i dubini. Brzo je pokretljiva (50 km na čas). Usled velikog dometa (30 km) pogodna je za manevar putanjama u okviru armiskog korpusa.

Taktički dirigovani projektili mogu da neutrališu ili delimično unište ciljeve velikog prostiranja (od 5 do 15 km² i više), koji ne smeju biti bliže od 3 do 4 km od sopstvenih trupa. Sposobni su za manevar vatrom na 100 do 200 km po frontu i dubini i kao takvi pretpostavljaju snažno sredstvo u rukama viših komandanata.

U poslednjem delu, pod naslovom *Budućnost artiljerije koja se predviđa*, pisac iznosi najpre glavne uticaje atomskog ratovanja na kopnene borbe i podvlači da je pojava nuklearnog oružja element koji u najvećoj meri može da poremeti dosadašnji način upotrebe ratnih sredstava.

U ofanzivnim akcijama treba što duže biti u rastresitom rasporedu, pa se moguće koncentrisati radi otsudnog udara. Vatrevenu moć treba postizati relativno malom gustom sredstava i ljudstva. Bitku treba voditi u vidu niza dekoncentracija

i koncentracija, pri čemu je iznenađenje od presudnog značaja.

U defanzivi treba zaštitu potražiti u rastresitom rasporedu, zaklanjanju i ukopavanju. Treba imati velike i vrlo pokretljive rezerve za zatvaranje praznina nastalih iznenadnim neprijateljskim atomskim dejstvom.

Prelazeći na ulogu artiljerije u atomskoj bici, autor konstatuje da su atomska i raketna artiljerija i dirigovani projektili vrlo podnesni za atomsko ratovanje, pošto sjedinjuju u sebi mogućnost rasturanja sa sposobnošću manevrovanja snažnom masovnom vatrom.

Divizion klasične artiljerije, koji se mogu uništiti jednim atomskim zrncom, mogu se samo u ograničenoj meri zaštititi rastresitim rasporedom, maskiranjem i ukopavanjem, pošto pretstavljaju jaču koncentraciju materijala i ljudstva i uvek su rentabilan »atomski« cilj. Pa i pored toga, ova se artiljerija još ne može zameniti novom, pošto raznim vrstama artiljerije odgovaraju i razni zadaci.

S obzirom na razne zadatke artiljerije, njena taktička upotreba u okviru viših taktičkih i operativnih jedinica trebalo bi da bude nešto drukčija. Naime, artiljeriju za neposrednu podršku pešačke divizije obrazovao bi po 1 divizion klasične artiljerije kal. 105 na pešački puk, s tim da se svakom puku dodele kao ojačanje još po dva divizona iz armijske artiljerijske rezerve, tako da bi na svaki bataljon dolazio po jedan divizion, a jedan bi ostao u rezervi. Ako bi se povećali domet i tačnost gađanja raketnih bacača, ova bi se artiljerija mogla sastojati od bacača kal. 100—105 umesto klasičnog naoružanja, s tim što bi divizion od 3 baterije od po 3 oruđa od 12 cevi bio vatrena jedinica. Artiljerija opšte podrške sastojala bi se iz 1 divizona raket-

nih bacača 150 mm od 3 baterije po 9 oruđa od 10—12 cevi, 1 divizona topova ili teških haubica 155 mm i 1—2 divizona kao ojačanja, s tim što bi se ove jedinice ubuduće mogle zameniti i atomskim topovima sa znatno manje moći.

Armiski korpus imao bi artiljerijsku grupu od 1 divizona atomskih topova od 2—3 baterije (po jedno oruđe) i 2—3 srednjekalibarska divizona.

Armija bi imala 1 divizion dirigovanih projektila (*zemlja-zemlja*) od po 2—3 baterije sa po jednim oruđem za manevar vatrom na ciljeve strategijske važnosti, i 1 artiljerijsku diviziju od artiljerijskih grupa od po nekoliko divizona klasične artiljerije 105—155 mm i nekoliko divizona raketnih bacača 105 i 150 mm. Ova bi divizija služila za artiljerijsko ojačanje pešačkih divizija, za trenutnu zamenu jedinica uništenih atomskim dejstvom, za masovnu upotrebu artiljerije na sektorima gde ne bi pretela atomska opasnost. Ona bi imala i zadatak da organizuje topografsko-balističku pripremu i osmatranje, da pronalazi ciljeve na celoj armijskoj zoni i da priprema elemente za sektore na kojima se predviđa težište artiljerijske vatre.

Ovakvom bi upotrebom artiljerije komandanti velikih jedinica raspolagali adekvatnim i proporcionalnim volumenom artiljerijske vatre. *Vatreni malj* bi se povećavao postepeno po dimenzijama, snazi i zoni dejstva — prelaskom iz viših taktičkih jedinica u operativne, a manevar vatrom bio bi moguć kod svih velikih jedinica. Artiljerija u rukama komandanata ovih jedinica bila bi element najsigurnije, najbrže, najelastičnije i najekonomičnije intervencije u bici i ostala bi i ubuduće odlučujući faktor pobjede.

Sr. K.

Potpukovnik V. F. Kephorn: UTICAJ NUKLEARNOG ORUŽJA NA VOJNE OPERACIJE¹⁾

Pisac ovog članka analizira uticaj nuklearnog oružja na borbena dejstva divizije u raznim uslovima (uglavnom u

¹⁾ The effects of atomic weapons on military operations, by lieutenant colonel W. E. Caplehorn, *Military Review*, januar 1956. Članak u izvodu preštampan iz *Australian Army Journal*.

odbrani). On veruje da će taj uticaj na taktička dejstva jedinica biti veliki, ali ne i onakav kako to smatraju neki ekstremisti — da će ono promeniti prirodu bojišta i dovesti do ratovanja »pritiskom na dugme«. Pisac smatra da će se iz opsežnih studija koje su u toku dobiti rešenje koje će zahtevati promene u organizaciji i metodama, »kako u taktici, tako i u ad-

ministraciji«, ali da do promene u taktičkim principima neće doći.

Pri analizi uticaja nuklearnog oružja na taktička dejstva, pisac polazi od pretpostavke da će buduća taktika imati uglavnom da računa sa uticajem atomskih bombi male do srednje razorne moći (mada nije isključena upotreba hidrogenskih bombi), da će se ova oružja moći bacati na cilj kao bombe, granate ili dirigovani projektili, sa tačnošću koja bi odgovarala tačnosti teške artiljerije i da se pred taktiku i dalje postavlja problem: kako se suprotstaviti neprijatelju koji ne koristi nuklearno oružje, tj. koliko se daleko može ići u organizacionim promenama jedinica a da one ne postanu neupotrebljive u slučaju rata koji bi se, u celini, ili u pojedinim fazama, vodio samo konvencionalnim oružjem. Pri tome se autor oslanja na poznate podatke o učincima nuklearnog oružja iznesenim u knjizi *Effects of Atomic Weapons*, koja je pripremljena u naučnoj laboratoriji u Los Alamosu (SAD) i važi kao zvanična publikacija. Da bi došao do željenih rezultata, on je uzeo u razmatranje učinke jedne 20-kilotonske, t.zv. nominalne atomske bombe na trupe u normalnoj odbrambenoj zoni divizije britanskog tipa. Pri ispitivanju ovih učinaka autor je pretpostavio tri slučaja: prvi, najgori, kada su i sva živa sila i oprema na otvorenom polju i nezaštićene; drugi, najbolji, kada je sva živa sila zaklonjena pokrivanjem debljine najmanje pola metra, a oruđa i oprema ukopani do praktične mere; i treći, neka sredina, kada se živa sila nalazi u rovovima dubine 130 sm, ali bez pokrивke, izuzev komandnih mesta, dok su vozila i oruđa delimično ukopana.

Očigledno je da bi u prvom slučaju jedna ili dve nominalne atomske bombe, ukoliko bi bile pogodno plasirane, nanele tolike gubitke da bi odbrana ove divizije bila dovedena u pitanje. Pretpostavlja se da bi eksplozija atomske bombe mogla da eliminiše 3—4 bataljona.

U drugom slučaju kada bi svako imao pokrивku od najmanje pola metra i bio spreman za doček atomskog napada, pod pretpostavkom da atomska uzbuna blagovremeno bude data, ne bi trebalo očekivati uništenje više od jednog bataljona, pa i to samo u slučaju kada bi nulta tačka eksplozije bila iznad same jedinice. Od eksplozije bi bilo malo gubitaka, dok se

sekundarni učinci ne bi mogli sasvim predvideti. Analizirajući ovaj slučaj, autor ceni da bi do gubitaka došlo uglavnom usled radijacije, dok bi toplotni učinak bio eliminisan — ukoliko trupe ne bi bile ozleđene plamenom zapaljenih zgrada, odnosno drveća u šumi.

Ocenjujući ova dva slučaja kao ekstremna (do njih u praksi može veoma retko doći) autor analizira treći, najverovatniji slučaj, tj. kada živa sila može da se skloni u zaklone, odnosno rovove dubine 130 sm, ali bez gornje pokrивke. Tada će gubici zavistiti od pravca protezanja rovova u odnosu na tačku eksplozije, visine tačke rasprskavanja i položaja svakog pojedinca u njegovom rovu u momentu eksplozije. Povrede od drvene građe po zaklonima moguće su pritom čak i na 2.400 m od tačke eksplozije. A pošto bi jedna jedinica izgubila borbenu vrednost ako bi izgubila više od 25% efektivna, on predlaže da se poveća broj osnovnih potčinjenih jedinica u okviru jedne formacije kako bi se održao »izbalansirani raspored« čak i u slučaju kada se jedna ili dve osnovne jedinice te formacije izgube. Međutim, i tom povećanju broja osnovnih jedinica ima granica, jer se preteranim rasturanjem ljudstva na manje grupe ne bi mogla održati borbena sposobnost u konvencionalnom smislu. On preporučuje da jedinica ranga puka (odnosno borbena grupa ili smanjena divizija) ima najmanje 5 bataljona, »tako da se balans održi uprkos gubitka jednog ili dva kompletna bataljona«. Zato predlaže da se smanji brojno stanje pešadiskih bataljona, povećanjem broja automatskih oruđa u njima i poboljšanjem organskih oruđa za podršku. Međutim, ni ovo nije lako postići jer »svako novo automatsko oružje znači povećanje osoblja u administrativnom repu«, koje je i sada veoma brojno tako da se administrativni balast mora drastično smanjiti.

Za rezervu je potrebna pokretna snaga koja bi bila spremna za upotrebu u onom momentu kada neprijatelj, pre nego što je postigao postavljeni cilj, dostigne vrhunac svojih napora. Ona mora biti prikupljena, bez obzira na to što u tom slu-

čaju pretstavlja privlačan atomski cilj. Ako bi se ona — zbog atomske opasnosti — ipak morala rasturiti, onda je nužna brižljiva organizacija sadejstva i probe u cilju njenog brzog i efikasnog prikupljanja i upotrebe. Ako bi ostala prikupljena, rezerva bi se morala ukopati sa pokrivkom odgovarajuće debljine i dobro maskirati.

Protiv jedinica na dobro pripremljenom položaju treba upotrebiti bombu koja bi mogla da uništi jedinicu jačine bataljona. To bi bila bomba od 5—10 kilotona, tj. jedna četvrtina do jedne polovine nominalne atomske bombe, dok bi hidrogenska bomba, koja je nekoliko puta skuplja od atomske, bila ekonomičnija »pošto hidrogenska bomba ima veće dejstvo na zaštićene nego atomska na nezaštićene trupe«.

Formaciju artiljerije ne treba menjati, jer bi veći broj artiljerijskih jedinica zahtevao i veći broj vatrenih položaja, koje bi u novim uslovima bilo veoma teško

naći zbog opšte težnje za rasturanjem. Autor dalje smatra da ni atomski topovi nemaju velika preimućstva zbog teškoća plasiranja i maskiranja, dok oruđa pod komandom taktičkih starešina imaju izvrsnu prednost, zbog brzine koja će pri upotrebi nuklearnih oružja igrati presudnu ulogu.

Od »atomskih ciljeva« za branioca su najvažniji »atomske kontrabatiranje«, tj. uništenje neprijateljskog nuklearnog oružja, zatim artiljerija, štabovi (ako su tačno određeni), prirodne prepreke (ako je neprijatelj na njih »uzjahao«) i ciljevi u dubokoj pozadini (na oko 80 km).

Radi proučavanja i davanja saveta komandantu po raznim atomskim problemima, po kojima još nijedna armija nema praktičnog iskustva, autor predlaže da se štabu svake veće formacije, počev od divizije naviše, dodeli i štab naučnih savetnika i stručnjaka rodova vojske.

D. Š.

Major Džek Dabs: PREVODIOCI I TUMAČI U ARMIJI¹⁾

Pisac ovog članka smatra da je jedna od najvećih prepreka u međunarodnim odnosima i pravilnom razumevanju u tome što ljudi jedne zemlje ne govore jezikom koji bi bio razumljiv i drugim narodima. Posle konferencije u Kazablanki Čerčil nije samo u šali rekao da je najveća pomoć Saveznicima bila što Britanci i Amerikanci govore jednim jezikom.

Ovom problemu u Američkoj armiji poklanjalo se vrlo malo pažnje pred Drugi svetski rat. Pisac ga je uočio prilikom jednog predavanja u Fort Beningu, 1941, kada je predavač jednostavno pomenuo da »lokalno stanovništvo« može da posluži kao važan izvor podataka o snazi, mestu i dejstvu neprijatelja. Kada je kasnije zapitao nastavnika kako zamišlja da dobije te podatke od onog dela »lokalnog stanovništva« koje ne govori engleski, ovaj mu je lakonski odgovorio da je to moguće, jer se u svakom puku mogu naći ljudi sa dovoljnim poznavanjem odgovarajućeg jezika.

Međutim, tek je u početku rata ustanovljeno da ovom pitanju nije ranije posvećevano dovoljno pažnje. U zvaničnim

dopisima Ministarstva rata uočavao se ovaj problem i zahtevala se veća pažnja prilikom uzimanja i proveravanja personalnih podataka specijalista, a posebno poznavalaca jezika. No, malo se koristi postiglo od naredenih mera, jer izvršioci ankete nisu savesno pristupili ovom zadatku, te su obrasci AG20 (osnovnih podataka boraca) ostali u ovom smislu nepopunjeni. Ni za oficirski kadar takvi podaci nisu postojali. Tek marta 1942 svi su oficiri ispunili karton o stručnim sposobnostima (obrazac 66-1).

Pisac se zatim osvrće na otvaranje posebnih škola i kurseva u Armiji uproleće 1942. Upočetku su ti kursevi trajali 6 meseci. Izbor slušalaca vršio se putem kratkog, usmenog ispitivanja ljudi koji nešto znaju o jeziku. Za nastavnike su korišćeni veterani iz Prvog svetskog rata koji su već raspolagali izvesnim iskustvima u pogledu ispitivanja zarobljenika. Kurs se zasnivao na obnavljanju znanja iz

¹⁾ Translators and interpreters in The Armed Forces, by major Jack A. Dabbs — *Military Review*, januar 1956.

nemačkog jezika: čitanju i prevodu teksta iz nemačke vojne literature, predavanju iz nemačke istorije i psihologije i, najzad, sticanju prakse u ispitivanju lokalne grupe nemačkih interniraca.

Kasnije kurseve obrazovali su oficiri sa dobrim poznavanjem nemačkog jezika, a trajali su 8 nedelja. Slušaoci su čitali teže nemačke tekstove, prolazili kroz opštu nastavu iz obaveštajne službe i upoznavali se sa nemačkom vojnom organizacijom. Mornarica je obrazovala posebne kurseve za japanski jezik, koji su trajali 18 meseci, i dobijala dobre prevodioce i tumače.

Početakom 1944 Armija je formirala šestomesečne kurseve za japanski jezik. Kursevi za osnovne jezike (nemački, španski i francuski) dali su dobre rezultate, ali je zato poseban problem predstavljalo pitanje burmanskog, persiskog, tibetanskog, malajskog, turskog i hindustanskog jezika. Pri obrazovanju Komande Persiskog Zaliva, Amerikanci su zatekli izvesne ustanove koje su problem jezika rešile upotrebom mesnog stanovništva. Komanda je imala samo dva oficira koji su govorili iranski, te su se morali osloniti na Irance koji govore engleski, na organe američke ambasade i britanske predstavnike koji su već bili dobro pripremljeni.

Osnovni nedostatak u pogledu tumača leži u njihovoj nekontrolisanoj upotrebi, jer je poznato da samo poznavanje jezika nije dovoljno. Postoje razne kategorije tumača izabраниh u Armiji. Oni potiču iz prve ili druge generacije emigranata koja poznaje osnove odgovarajućeg jezika. Prva generacija, često izbeglice ili begunci, najbolje poznaje jezik ali, prebačena u zavičaj, ispoljava izvesnu pristranost ili grubost u odnosima, te se može izjednačiti sa prevodiocima domorocima. Druga generacija pak predstavlja naturalizovanog Amerikanca, čije je znanje naklonjeno površnosti, netačnosti i ograničeno na usko poznavanje kućnih predmeta i t. sl. Kako takvi ljudi ipak poznaju osnove rečeničkog sklopa, potrebna im je školska nastava za usavršavanje jezika i specijalna vojna obuka da bi se razvili u izvršne tumače.

Posebnu kategoriju predstavljaju tumači uzeti na licu mesta. S obzirom na rasprostranjenost engleskog jezika u svetu, smatra se da će se svuda naći ljudi koji

u različitom stepenu govore engleski, a koji u isto vreme dobro poznaju lokalni jezik i mesne prilike. Prema tome, treba samo posvetiti pažnju njihovom izboru, kao i kontroli prevoda — s obzirom na nedovoljno poznavanje vojne terminologije i mogućnost netačnih prevoda. Stoga njihovi rukovodioci treba da očinskom brigom nadziru ovo osoblje; ako je potrebno, treba da im pruže i telesnu zaštitu jer, dok se izjednačuju sa američkim trupama, otuđuju se od svojih zemljaka. S druge strane, svakom rukovodiocu nameće se automatski i briga o obezbeđenju pogodnih stanova za njihove porodice i da po potrebi intervenišu kod lokalnih organa vlasti radi regulisanja ovog pitanja.

Međutim, ova vrsta tumača ispoljava tendenciju da prevodi više onako kako misli da Amerikanci žele da čuju, nego kako je to stvarno rečeno; ova opasnost postoji naročito u oblasti Dalekog Istoka, gde učtivost ima poseban značaj, što običan Amerikanac nije u stanju da shvati.

Kao zaključak iz prethodnog izlaganja proizilazi da Američka armija treba da se što manje oslanja na sposobnost lokalnog stanovništva i da osposobljava svoje sopstvene lingviste.

U početku su na kursovima u Armiji bili obuhvaćeni samo vojnici, a kasnije je regulisano da oficiri budu odgovorni za tumačenje i prevode, te su se ovi morali privići bilo za lično obavljanje ovoga posla, ili za njegov nadzor. Stoga su danas oficirski kursevi za jezike bitni deo programa ove vrste obuke.

Za obične prevode i svakidašnja ispitivanja, lice naklonjeno ovom radu može se osposobiti za godinu dana intenzivnog rada. Njegovo usavršavanje i iskustvo postiže se na praktičnom radu. Ovakva su lica veoma korisna jer, poznavajući tehniku i naoružanje, vrlo dobro vladaju vojnom terminologijom, a sa druge strane, kada nisu angažovana na ovom poslu, mogu biti iskorišćena i za druge dužnosti.

U svakom slučaju, izučavanje jezika zahteva ogromno strpljenje, duge časove rada i naviku na pamćenje. Učenik se ne sme plašiti učinjenih grešaka, već mora biti spreman da prihvati ispravke. Nema razlike u učenju između mladih i starijih. Svi oni mogu da postignu dobre rezultate, a pritom je važna individualna naklonost.

Sva dosadašnja razmatranja odnosila su se na obične prevode, ispitivanje zarobljenika i svakodnevni odnos sa organima civilnih vlasti. Za poslove na višem nivou, kao što su razne konferencije opšte-nje između vojnih rukovodilaca, politički odnosi, konferencije za štampu i drugi važni službeni odnosi — potrebni su tumači *eksperti*. Za takve poslove potrebni su posebno školovani ljudi sa velikim iskustvom u oba jezika. Kao istaknuti primer pisac navodi porodicu Andervud, čiji su članovi radili kao zvanični tumači američke vojne vlade u Koreji 1945-50 godine i u periodu korejskih pregovora o primirju 1953-1954. Oni su odgajeni u Koreji, u misionarskoj porodici, služili su se sa oba jezika od rođenja, a kasnije su školovani u SAD; zatim su duže vreme proveli u Koreji i bili u kontaktu sa mesnim stanovništvom. Upoznati su sa američkom i korejskom istorijom, sociologijom i mesnim prilikama.

Pisac navodi da univerzitet u Moskvi ima školu za obuku prevodilaca, koja daje dobro izvežbane i sposobne tumače i prevodioce. Ostale veće zemlje takođe imaju specijalnu obuku za ovu vrstu kadra. Ističe se da su Amerikanci u odnosima sa drugim narodom često prinuđeni da se oslone na tumače koji dolaze s druge strane. Tu nije u pitanju samo eventualna netačnost u jeziku, već je to i »ponižavajuće« za Amerikanca monolingvistu.

U članku se dalje navodi da *nijedan jezik ne dopušta bukvalno prevođenje od reči do reči*. Obično celu rečenicu treba preinačiti i dodati joj neutralne elemente da bi se dobio smisao koji odgovara stilu drugog jezika. Stil jezika je čudno komplikovan, te mala neslaganja često dovode do velikih razlika. Stoga se tumač ne sme smatrati kao automat koji će slog jednog jezika jednostavno emitovati na drugi. Dobar prevodilac se mora blagovremeno pripremiti, raspitati o predmetu o kome će se diskutovati i ko će, verovatno, govoriti. On mora predmet diskusije primiti unapred i pošto ga pregleda, postaviti poseban spisak reči. Često će pro-

učavati prepise prethodnih govora onih lica koja će ponova nešto izlagati, a sve da bi se navikao na stil te osobe. Na vrlo važnim sastancima često je unapred pripremljen zapisnik govora, a kasnijim pozivanjem na zapisnik vrše se ispravke i prečišćavanje teksta.

Preporučuje se da, pored zvaničnog tumača mora biti još neko ko razume taj jezik, da bi se tako izbegla mogućnost pogrešnog tumačenja. Ako nešto nije potpuno jasno treba to ponoviti, naročito tamo gde je mogućna dvosmislenost. Prevod treba da pruži slušaocu potpuno isti smisao, kao kad bi slušalac izrazio to isto na sopstvenom jeziku. Ovo se proveravanje može sprovesti preko lica koje nema dovoljno znanja jezika za tumačenje, ali koje ga toliko poznaje da može povremeno činiti primedbe prevodiocu. Za ove kontrolore tumača mogu se koristiti osobe sa »površnim« znanjem jezika. Svaki diplomirani slušalac iz Vest Pointa i Anapolisa već ima takve osnove, te bi ta »obaveza« trebala da važi i za svakog rezervnog oficira, pošto američke vojne škole nude povoljne uslove za takvu obuku.

Na kraju članka pisac izvodi zaključak da su Amerikanci imali najbolji izvor tumača iz religioznih grupa koje su duže vreme provele u inostranstvu. Međutim, sa porastom nacionalne svesti i pokretima za oslobođenje u prekomorskim zemljama, sve je manje ovih misionara, te ovaj pouzdani izvor prevodilaca presušuje. Stoga jedino trajno rešenje ovog problema leži u obuci odabranih vojnih lica. Kao dopunu ovima treba upotrebiti rezervno osoblje čije civilne dužnosti obezbeđuju dalje usavršavanje u ovom smislu.

*

Smatram da je gornji prikaz interesantan sa gledišta koliko se ovom problemu poklanja pažnja u nekim inostranim armijama. Vrlo je verovatno da će ubuduće ovo pitanje dobiti još veći značaj, s obzirom na međusobne odnose i saradnju, ne samo u ratu nego i u miru.

D. M.

Kapetan Biderman: OPRAVDANOST POSTOJANJA KONJA U SAVREMENOJ ARMIJI¹⁾

U skladu sa razvitkom tehnike, privrede, vojnih nauka i ostalih uticajnih faktora, armije mnogih zemalja pristupaju manjoj ili većoj reorganizaciji svojih sastava, nastojeći da ih što više prilagode uslovima eventualnog rata. Tako se, na primer, sada u Švajcarskoj pojavljuju brojni glasovi koji smatraju da konju više nema mesta u moderno opremljenoj armiji i da ga treba zameniti raznim tehničkim sredstvima — helikopterima, automobilima, motornim saonicama, žičanim železnicama, itd. Međutim, kapetan Biderman ustaje protiv tendencije prekomernog »motorizovanja« transporta. Kao potvrdu svog stava on navodi iskustvo jednog nemačkog učesnika iz Drugog svet-skog rata koji tvrdi da je već u prvoj godini rata, dok je Nemačka armija bila takoreći još ne-taknuta, bilo situacija u kojima su konji bili jedino sredstvo za pokret vozila, tako da bi snabdevanje bez njih uopšte bilo nemoguće. On dalje ističe da su čak i Amerikanci u operacijama u Italiji angažovali preko 11.000 konja i magzi, od kojih su veliki deo morali prevoziti iz prekomorskih zemalja, i da su u Korejskom ratu, u nedostatku konja, morali formirati nosačke kolone. Međutim, često se može čuti nastrano mišljenje da se za rad sa konjima, na slučaj potrebe, može upotrebiti bilo koje ljudstvo, pa čak i neobučeno. A takvo shvatanje, prema mišljenju jednog drugog nemačkog uče-

snika u ratu, velikim je delom bilo uzrok što nemačkim trupama nije uspeo prodor do petrolejskih polja u oblasti Bakua. Motorna vozila su bila potpuno otkazala. Konja je bilo na raspolaganju, ali nije bilo ljudstva obučenog za rad sa njima. Tako su konji, zbog nerazumevanja i neznanja, propadali i lipsavali. Ali su oni, čak i tada, učinili i poslednji napor i obezbedili čoveku bar siromašan obrok hrane.

Autor zatim ukazuje na ozbiljne teškoće koje se nameću u vezi sa snabdevanjem helikopterima, kao što su nedovoljan broj mašina, potreba za rezervnim delovima i mašinama, obučavanje pilota, osetljivost mašina na neprijateljsko dejstvo sa zemlje, a naročito iz vazduha, ograničene mogućnosti rada u uslovima rđavog vremena i dr. Što se tiče *motornih vozila*, činjenica je da konstruktori od poslednjeg rata naovamo nisu učinili nikakav značajniji korak u pogledu povećanja njihove pokretljivosti van drumova, tako da su automobili sa pogonom na sve točkove i guseničari još i danas gotovo jedina terenska sredstva ove vrste.

Na kraju autor kaže da bi bilo nerazumno boriti se protiv novih i savremenih transportnih sredstava ali je isto tako kratkovidno i neodgovorno odbacivati već ranije isprobana sredstva, koja su dokazala svoju vrednost, samo zato da bi se mogla uvesti neka druga koja, bilo zbog svoje osetljivosti, bilo zbog skupoće, nepokretljivosti ili jednostranosti, nisu uvek u stanju da osiguraju transportovanje teških pešadiskih oruđa ili sredstava snabdevanja. A to, drugim rečima, znači da doba upotrebe konja još nije završeno!

¹⁾ Hptm. H. Biedermann, Existenzberechtigung der Pferde in einer künftigen modernen Armee, *Allgemeine schweizerische Militärzeitschrift*, februar 1956.